

**Bestrijding der vaccine of de vaccine aan de beginselen der godsdienst,
der rede en der ware geneeskunde getoest / door Abraham Capadose.**

Contributors

Capadose, Abraham, 1795-1874.
London School of Hygiene and Tropical Medicine

Publication/Creation

Amsterdam : C.G. Sulpke, 1823.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/krbb7ya4>

Provider

London School of Hygiene and Tropical Medicine

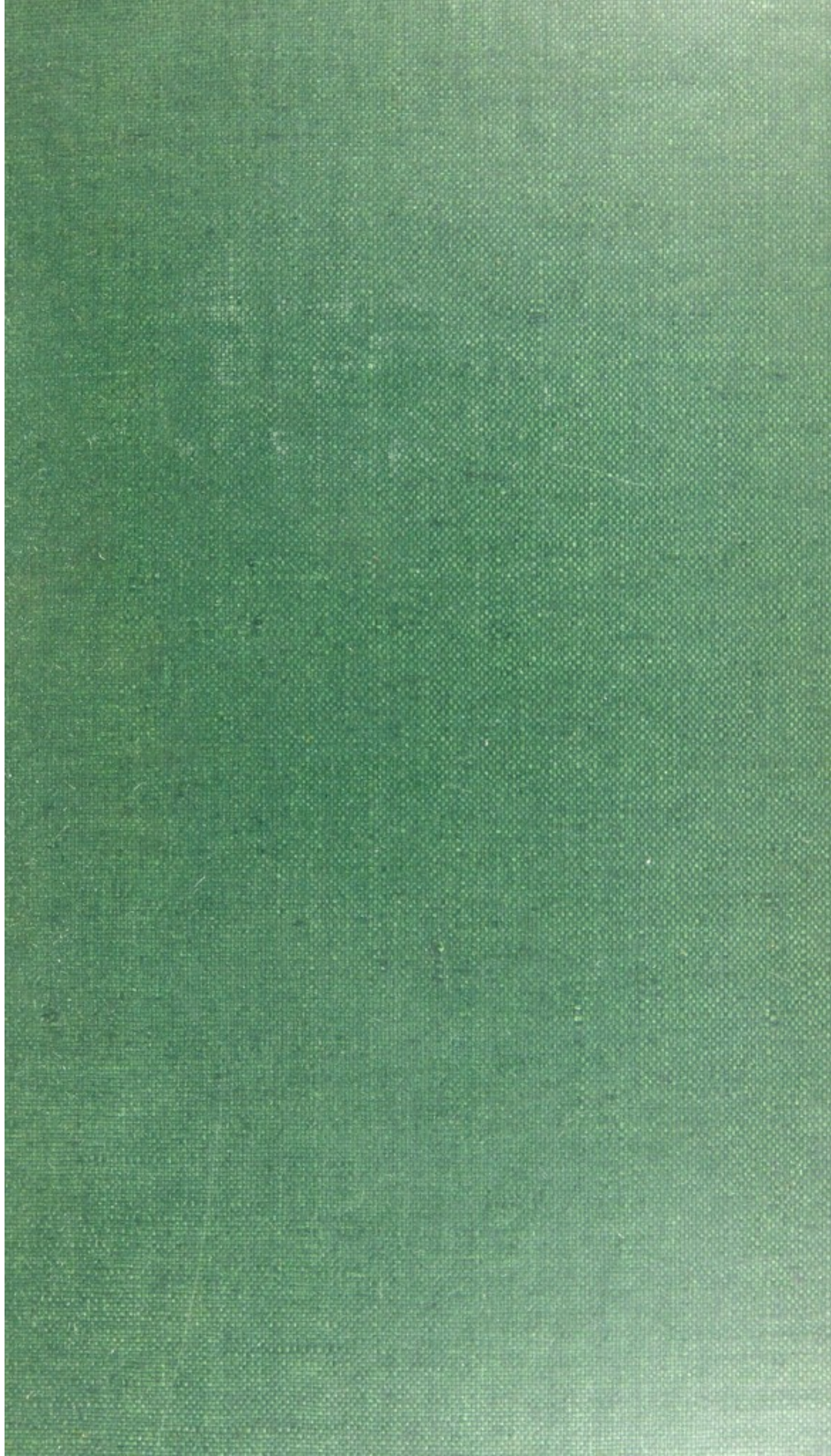
License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by London School of Hygiene & Tropical Medicine Library & Archives Service. The original may be consulted at London School of Hygiene & Tropical Medicine Library & Archives Service. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

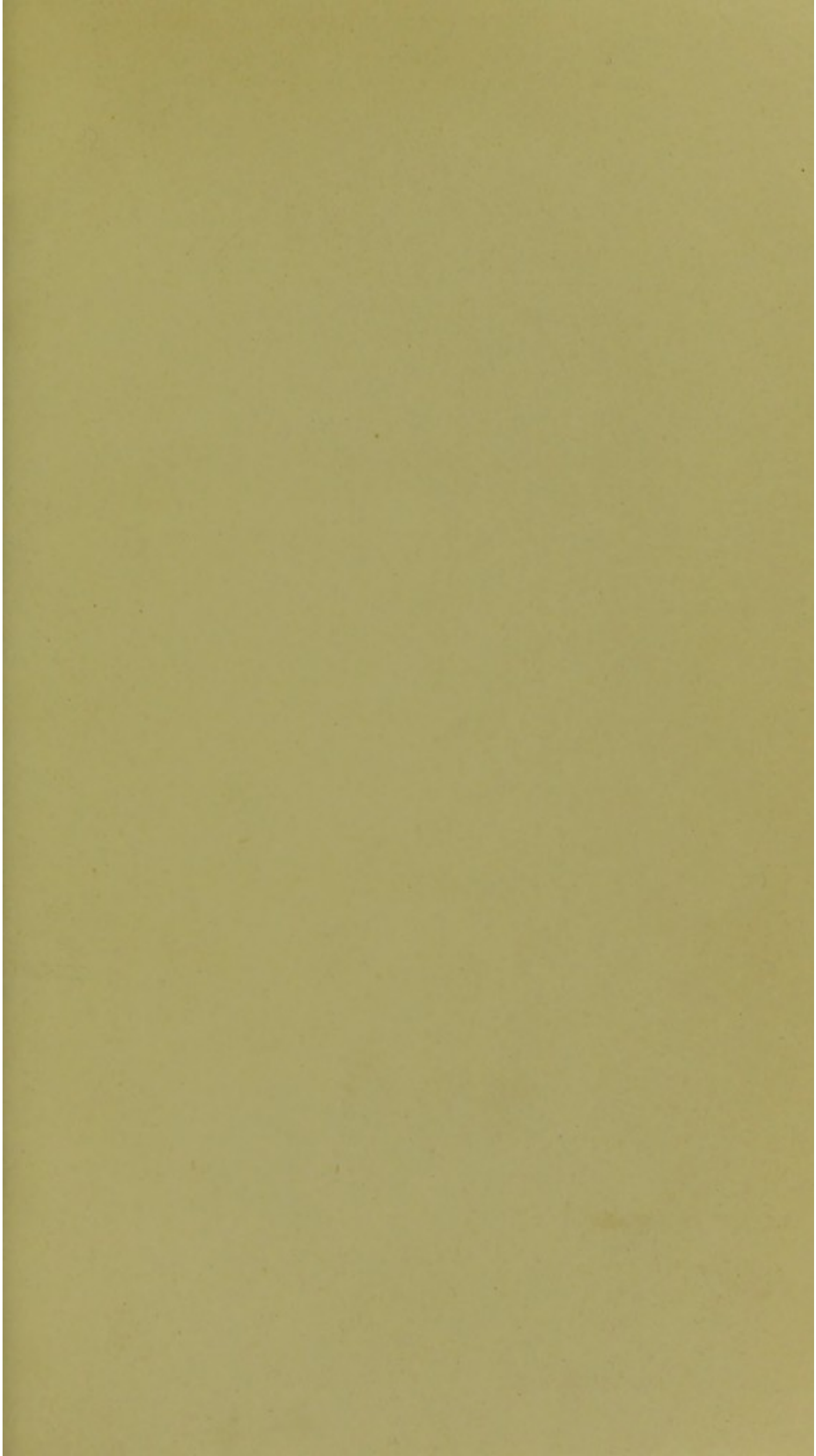
Reece

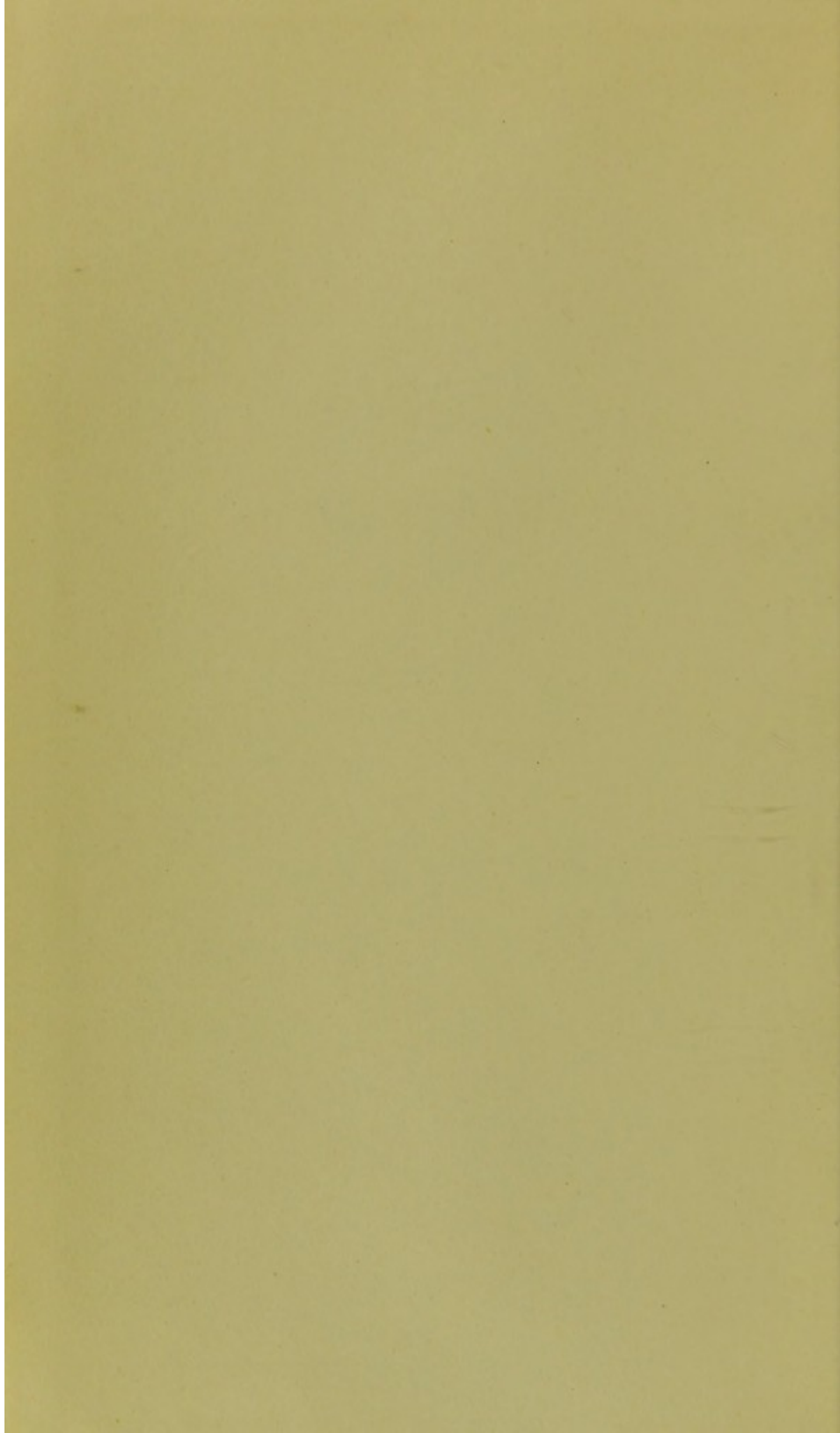

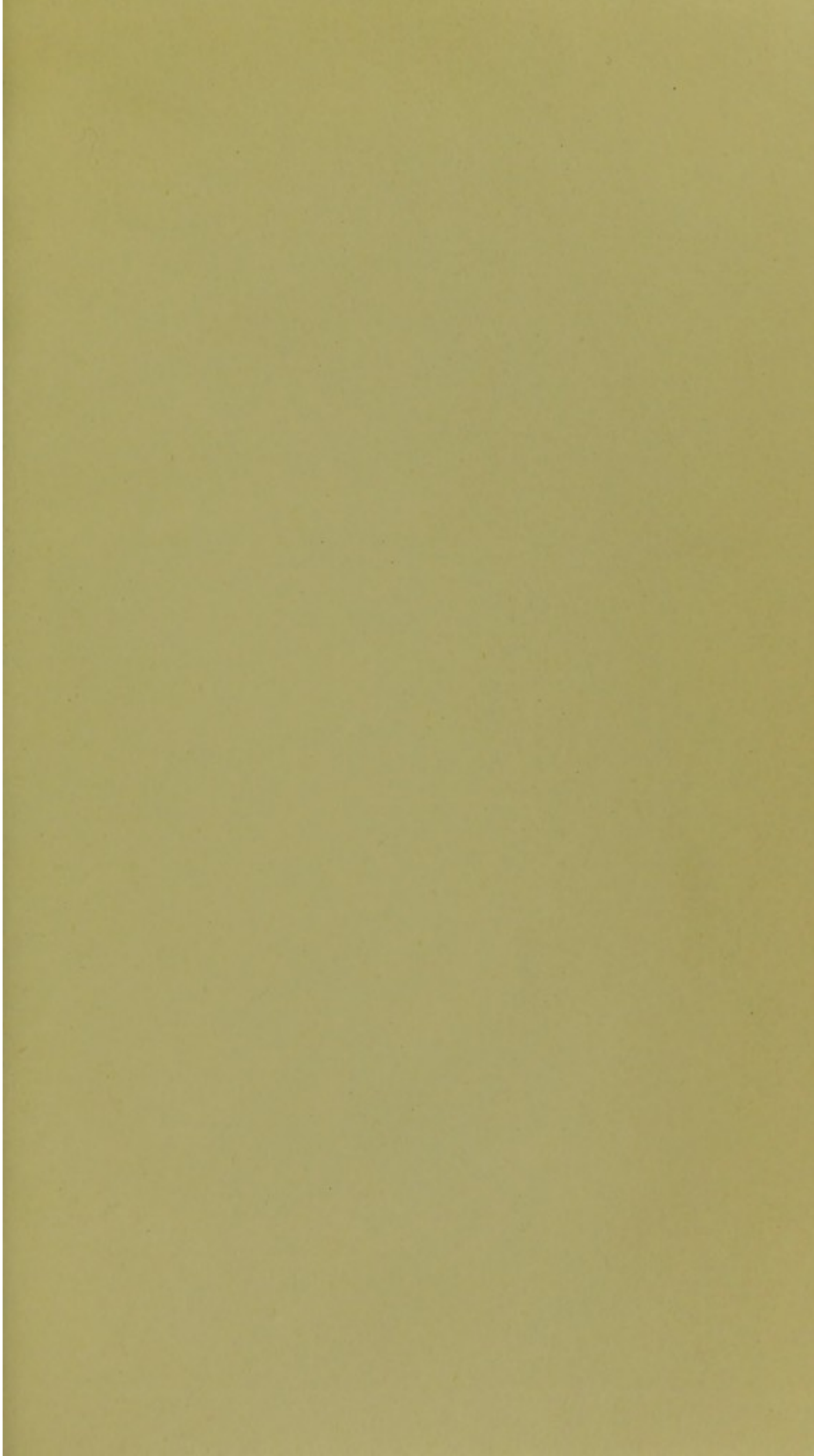
LIBRARY

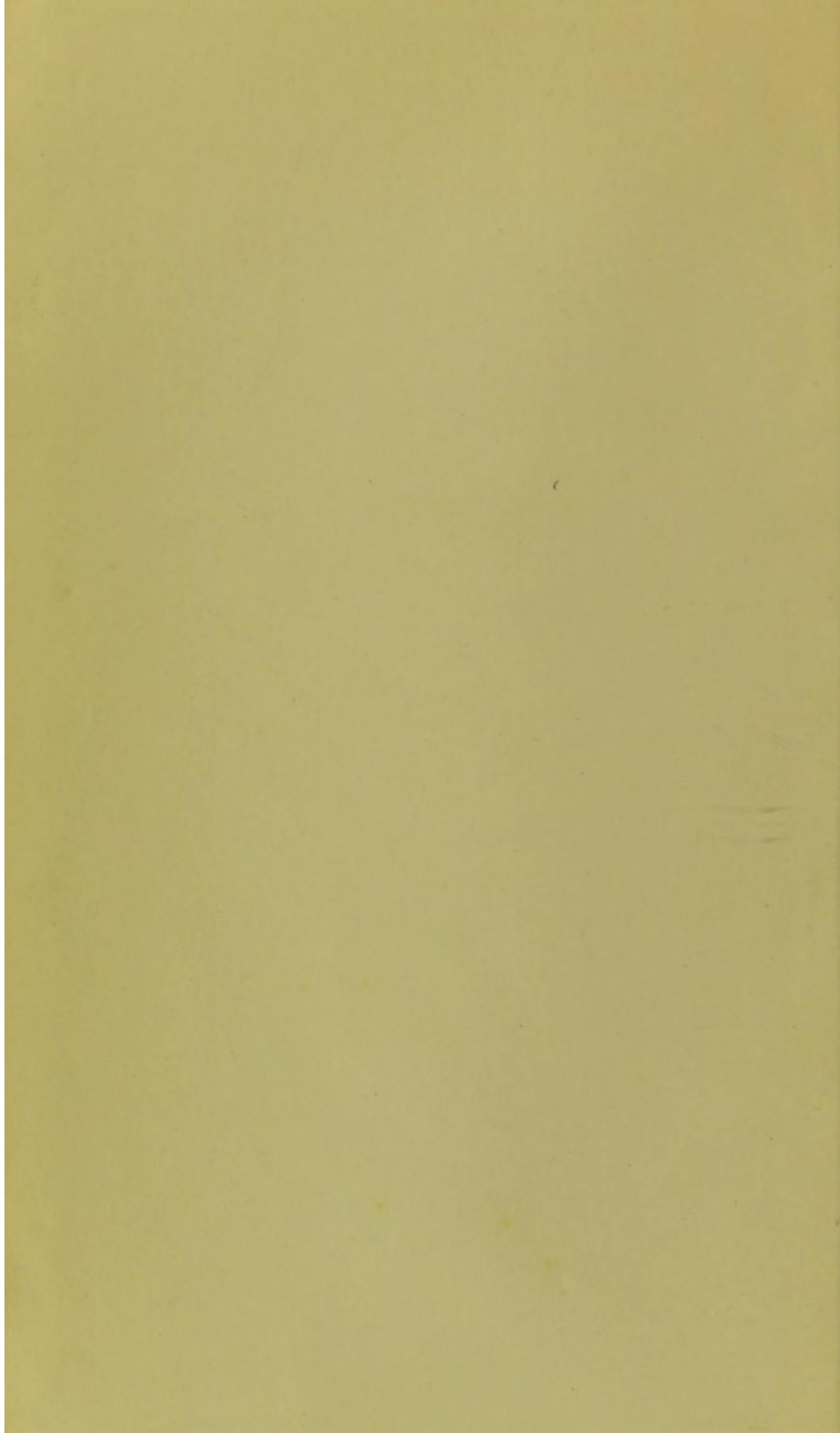
Date *April 13th, 1938*

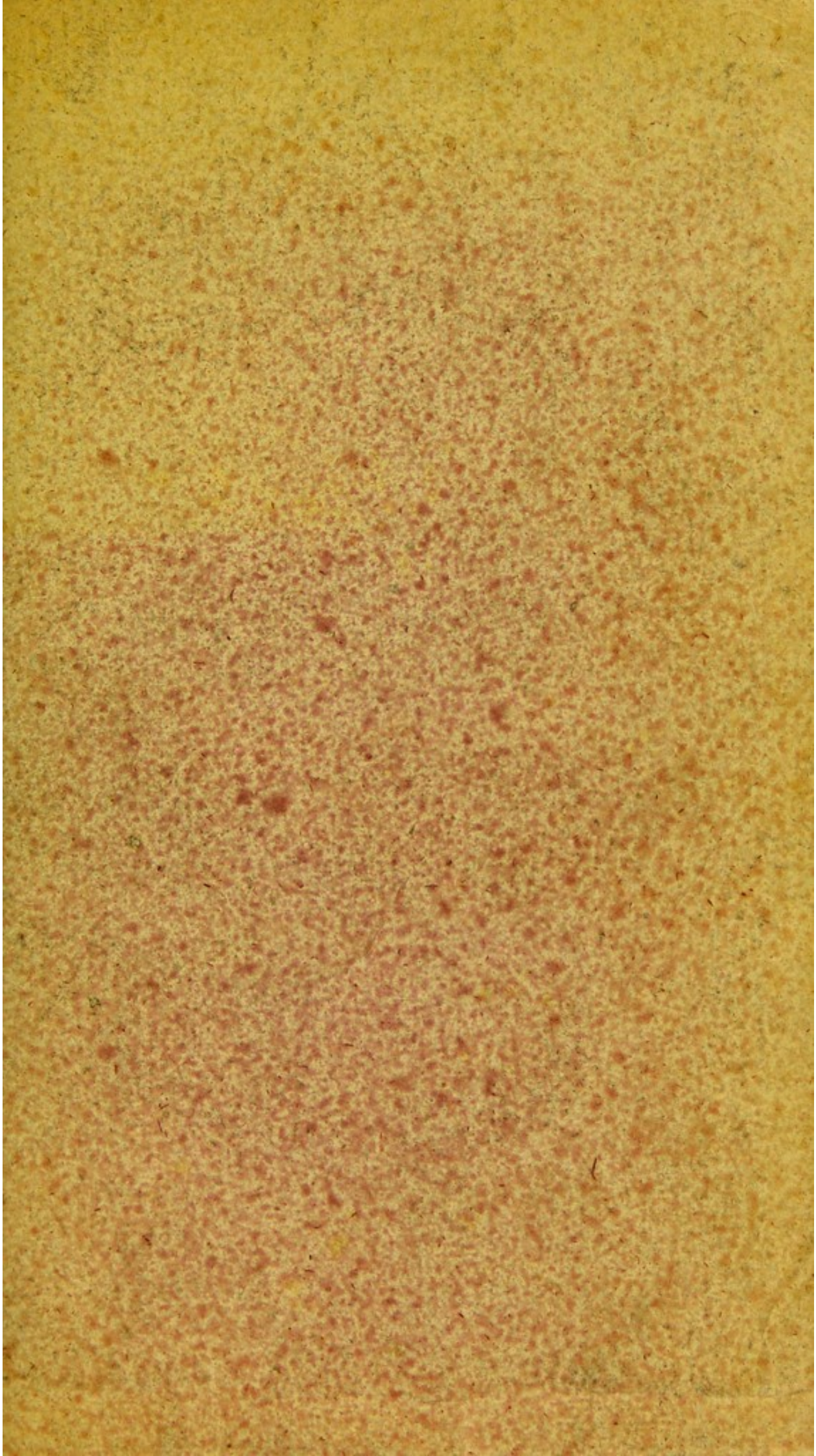
Class Mark *Reece* Accession No. *26661*

Reece
Collection

BESTRIJDING DER VACCINE
DE VACCINE
VAN DE HONDELEN
DER GODSDIENST, DER REDE
EN VAN DE GENEESKUNDE

BESTRIJDING DER VACCINE.

BESTÄNDIG DER VACCINE.

BESTRIJDING DER VACCINE

O F

DE VACCINE

AAN DE BEGINSELEN

DER GODSDIENST, DER REDE

E N

DER WARE GENEESKUNDE

GETOETST.

door

DOOR

ABRAHAM CAPADOSE,

MED. DOCT.

TE AMSTERDAM,

BIJ C. G. S U L P K E,

1 8 2 5.

26661

INSTITUTION DER VACCINE

DE VACCINE

AN DER UNIVERSITÄT

DER GODSDIENST, DER ERDE

IN

DER WAHRE GEWISSENHEIT

*Non temerè et fortuitò sati et creati sumus, sed est profecto via
quædam, quæ generi consultit humano.*

CICERO. Tureul.

AMSTERDAM

1777

AMSTERDAM

DE G. S. P. K. E.

VOORREDE.

De zucht om de waarheid te leeren kennen, en het voornemen haar oprechtelijk te zoeken in ootmoedige erkenning van volkomene afhankelijkheid van den Almachtigen zijn bij geen mensch, en in geene zaak hoe moeijelijk ook, zonder Gods zegen geweest, en het bereiken van het gewenschte doel is steeds de kroon aan zulke onderzoekingen komen bijzatten. Zijn wij allen in de gelegenheid geweest dit te ondervinden, hoeveel te meer zal deze waarheid diep in het hart moeten gedrongen zijn van den Israëliet, die geen gezag, dan dat van den Eenig Gezaghebbende in het rijk der waarheid erkennende, en zich door den Geest Gods in zijne onderzoekingen hebbende laten geleiden, tot het inzien van die Eenige Waarachtige Waarheid gekomen is, van waar alle anderen als uit eene levende bron afstromen, om den dorstende

te laven, den behoeftigen te verzadigen. Zoo rijk gezegend door de verkiezing der Genade ik mij onder vele mag noemen, zoo veel angstvalliger, zoo veel voorzichtiger moest ik noodzakelijk worden om de eene of andere zaak als waarheid aan te nemen. Een nienwe wereld ging voor mij op; het licht des Evangeliums spreide hare heilrijke stralen rondom mij! Ik ademde en leefde voor het eerst!

Wat wonder dan dat de maatschappelijke betrekking, waarin ik door de Voorzienigheid geplaatst was, meer belangstelling, meer zucht tot onderzoek van mij onwederstaanlijk afvorderde, dan te voren? Wat wonder, dat hetgeen mij ook in de Geneeskunde voorheen, zooal niet onmogelijk althands onwaarschijnlijk was voorgekomen, nu duidelijk werdt, en omgekeerd, hetgeen ik eertijds voor zeker hield, mij nu twijfelachtig en een rijper onderzoek hoogstwaardig bleek te zijn.

Zoo ging het dan ook toe met een onderwerp dat mij toen eerst de allerlevendigste belangstelling inboezemde, toen eerst een meer dan gewoone aandacht afvorderde, en waarover ik mijne overdenkingen den geachten Lezer hier aanbiede.

Ik heb, dit onveins ik geenszins, te voren meermalen gevaccineerd, en was dus in een zekeren zin een voorstander dier kunstbewerking. Maar hoe was ik dit? Zoodanig als ik beweren durf, dat tegenwoordig vele, vooral jonge, Doctoren aangaande dit

dit punt gezind zijn. Zij vermoeden niet eens dat de vaccine, die door zoo vele geleerden van den beginne af was geroemd geworden, die overal is doorgedrongen en aangenomen, ja zelfs zichtbaar de Epidemien van kinderziekte zeldzamer heeft doen worden, zij vermoeden niet, zeg ik, dat hier eenig verder onderzoek van nooden zou zijn en verlaten zich dus hierin gerustelijk op het gezag der eerste doordrijvers. Zoo deed ik ook: en het was niet de overtuiging van het stellig voordeel der vaccine, maar de onbewustheid van het stellig nadeelige derzelve, die mij, en wellicht vele anderen met mij tot nu toe in eene allerverderfelijste, echter zeer mogelijke dwaling heeft doen verkeeren. Maar wat zullen wij zeggen van hen die ons zoo schandelijk misleid hebben, en de eerste geweest zijn, die door alle mogelijke middelen en met eene in het rijk der wetenschappen voorbeeldelooze drift en woede de vaccine dolzinnig hebben doorgedreven, na haar zonder voordeel, zonder rijp onderzoek, maar blindlings en roekeloos eens te hebben aangenomen? Wat zullen wij van die geleerden zeggen, die in hunne geschriften openlijk verklaard hebben, dat het nut der vaccine eene bewezene en afgedane zaak was, eene onomstotelijke ja onfeilbare waarheid, en men haar dus niet meer behoefde te onderzoeken, maar slechts aannemen en op alle mogelijke wijze voortzetten moest? Wat zullen wij van dezen zeggen,

dan dat zij door eene hen onbekende kracht worden voortgezweept, door den geest der duisternisse die beyreesd is de overwinningen, eenmaal door de dwaling op het gebied der waarheid behaald, te zullen verliezen, zoodra men zich op een onpartijdig onderzoek der zaak zal hebben toegelegd. De thands plaats hebbende algemeene verspreiding dier kunstbewerking, de berusting in het eens vastgesteld beginsel heeft intuschen meer onmiddelijk haren oorsprong in die laauwheid, die onverschilligheid voor al wat de plicht gebiedt te onderzoeken, die vadsige luiheid welke het apathique en geestelooze dezer eeuw zoo kenschetsen en bij een groot gedeelte der geneeskundigen vooral ten opzichte der vaccine zoo zichtbaar zijn! Zal men zich dan over hare verspreiding verwonderen daar eenige alle kracht inspannen, om de vaccine wijd en zijd te verspreiden, haar door list, geweld en allerhande dwangmiddelen in te voeren en andere haar halfslapende aannemen, en, niets kwaads vermoedende, haar blindelings voortzetten? Is er dan geene belangstelling meer in het vervullen der heilige plichten die op den geneesheer rusten? Zegt het niets voor het leven en de gezondheid van den mensch, onzen broeder, onder God te mogen zorgen en geroepen te zijn om als Zijne herauten geneezing, troost en verademing te brengen? Is het dan niet meer die Geneeskunde, welke zelfs de Heidensche, maar hierin Christolijkenkende HIPPOCRATES, van God afkomstig noemde? Heeft dan de mensch-
lic-

lievendheid, die edele en den Geneesheer zoo bij uitstek noodzakelijke deugd, zoo dikwerf een der krachtigste middelen ter genezing, voor de gevloekte geldzucht moeten wijken? En denkt men niet eenmaal rekenschap te moeten doen van al die baldadige proefnemingen en helsche kunstenarijen, waaraan men zich niet schaamt kracht en leven van onzen medemensch, van onze tederste betrekkingen prijs te geven? Men roeme dan vrij de vorderingen die de geneeskunde van deze 19de eeuw gemaakt heeft! men stelle haar boven die tijden, waar domheid en vooroordeel, zoo het heten moet, haar in kluisters hielden vastgeklonken, wat mij betreft, zij is gevallen, diep gevallen, gelijk de mensch zelve bij schijnbare vordering en verlichting. Immers men toone mij een tijdvak in de geschiedenis der Geneeskunde waarop een verderfelijk en ongeoorloofd middel, (gelijk het magnetismus dezer eeuw) zoo krachtig, zoo algemeen niet alleen door geneesheeren wordt aangewend, maar door Hoogleraren in het openbaar geroemd en aangeprezen, zoo zelfs, dat er bepaalde uren aan sommige Hooge Scholen zijn vastgesteld, waarop die magnetiseerende Hoogleraren de studeerende jeugd in eene zoo verfoeilijke en duivelsche kunst ex Professo onderwijzen! Men toone mij een tijdvak in de geschiedenis der Geneeskunde waarop (om tot de vaccine terug te keeren) de eene of andere kunstbewerking, of geneeswijze of hoe men het noemen wil, in het tijdsverloop van

37 jaren, in alle landen, onder alle luchtstrecken, bij alle beschaafde en vele onbeschaafde volkeren, door duizende Academien, Instituten en Genootschappen van Geneeskunde zoo onvoorzichtig werd voortgeplant. Men werpe mij niet tegen dat er andere groote vorderingen in Ontleed-, Natuur-, Schei- en Kruidkunde gemaakt zijn, hetgeen ik verre ben van te ontkennen: edoch wat het practische gedeelte betreft (en het is hiervan dat ik spreek) het magnetismus en de vaccine beschouw ik als de karakerteekenen waardoor de geneeskunde dezer eeuw zich bij uitslek van die van vorige tijden onderscheidt. Ik herhaal het dus, zij is achteruitgegaan (*), zij is gevallen en de oorzaak ligt alleen hierin, dat zij God vergeten heeft en
 alle

(*) Ik wil echter niet beweren dat de oude geneeskundigen alleen de waarheid hebben gekend, en men dus slechts bij hetgeen zij ons geleerd en achtergelaten hebben moest blijven stilstaan: neen, zij hadden, dit wil ik geenszins ontkennen, hunne zwakheden en, dwaalingen, gelijk wij de onze, maar de vroegere Geneeskunde, staat hierin verre boven de tegenwoordige, dat zij voorzigtiger en waar alles op aankomt, meer Christelijk werd uitgeoefend: zoo ra wij nu hierin weder de voetstappen onzer voorvaderen zullen volgen (en God schenke dien zegen!) dan en dan alleen zal de hedendaagsche Geneeskunde verrijkt met zoo vele kennissen zich verre hoven die der vorige eeuwen kunnen verheffen, en dan zullen wij den Hemel mogen danken voor de waarachige vorderingen die in zene zoo belangrijke wetenschap zullen gemaakt zijn.

alle middelen, hoe wonderbaarlijk ook in uitwerking gemeend heeft te mogen aannemen, zonder zo vooraf aan de beginselen der Godsdienst te toetsen: terwijl te voren de voorzichtigheid der Geneesheeren altijd gepaard is gegaan met de vorderingen die de kunst zelve maakte, zoo zal men vruchteloos een tijdstip aanwijzen waar hunne onvoorzichtigheid en roekeloosheid, niettegenstaande de uitgestrekter kennis in de Theorie van het vak, tot dien trap gestegen zijn, als waarop zij in deze droevige negentiende eeuw gevonden worden.

Het zijn vooral deze overdenkingen die mij hebben opgewekt de vaccine ook uit een Godsdienstig oogpunt te onderzoeken: ik achte mij hiertoe verplicht en meende dit verschuldigd te zijn aan de heiligheid mijner betrekking als Christen en Geneesheer en aan de oprechte, hartelijke liefde voor mijnen lijdenden evennaasten!

Ik dank den Hemelschen Vader, die mij zoo genadig, zoo onmiskkenbaar door zijne bijzondere Voorzienigheid, ook hierin ondersteund en geholpen heeft en mij juist ter bestemde tijd in zoodanige omstandigheden heeft geplaatst, dat ik meer opzettelijk gedwongen werd de zaak te doorgronden en openlijk met mijn gevoelen voor den dag te komen.

Het

Het is ook alleen van Hem dat het nietig menschewerk kracht en bezieling moet erlangen, zal het cenig nut sichten; Zijne zegen zij dan ook over deze bladen afgesmeekt, en dankzeggingen en eeuwige lofzangen vloejen van onze lippen voor Hem, die alleen de Weg is, de Waarheid en het Leven!

I N H O U D.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VACCINE MET DE BEGINSELEN DER WARE GENEESKUNDE STRIJDENDE.

Er bestaan vier hoofdklassen van Geneeskundigen.	Pag. 1.
Het stelsel der Vaccinatores hieraan getoetst	— 9.
De gronden waarop dit stelsel gezegd wordt te steunen, zijn <i>argumenta negativa</i> en <i>positiva</i>	— 9.
A. De <i>arg. negativa</i> bestaan in eene vergelijkende beschouwing der Inoculatie en Vaccinatie.	— 10.
<i>a. Eerste Grondstelling</i> der Vaccinatores. De Inoculatie brengt soms eene zeer gevaarlijke ja dodelijke ziekte voort, de Vaccinatie veroorzaakt slechts eene lichte en geringe ziekte.	— 12.
<i>b. Tweede Grondstelling</i> De Inoculatie misvormd somtijds den mensch met naden, pokdalen, enz. van de Vaccine heeft men niets dergelijks te vrezen.	— 20.
<i>c. Derde Grondstelling.</i> De Inoculatie verwekt eene besmettelijke ziekte, de Vaccinatie niet.	— 29.
<i>d. Vierde Grondstelling.</i> De Inoculatie kan niet in alle omstandigheden en op alle personen zonder onderscheid worden in het werk gesteld: de Vaccinatie wel.	— 35.
<i>e. Vijfde Grondstelling.</i> De Inoculatie vermeerderd de sterfte, de Vaccinatie vermindert dezelve.	— 46.
	B. De

I N H O U D.

B. De <i>Arg. Positiva</i> bestaan in de bewijzen door de vaccinators aangegeven om het stellig voordeelige der vaccinatie te betogen: zij zijn de volgende.	Pag. 63.
a. De Koepokstof is een veilig schuldeloos gift. Wederlegging.	— 64.
b. De Vaccinatie verdient boven de Inoculatie aangeprezen te worden. Wederlegging.	— 65.
c. De Vaccinatie veroorzaakt eene altijd plaatselijke en nooit gevaarlijke uitbotting. Wederlegging.	— 65.
d. De Vaccine werkt op dezelfde wijze op alle individu's zonder onderscheid. Wederlegging.	— 67.
e. De Vaccine is een zeker, altoosdurend en onfeilbaar voorbehoedmiddel tegen de kinderziekte. Wederlegging. —	<i>ibid.</i>
f. De Vaccine vernietigt de vatbaarheid voor de kinderziekte. Wederlegging. —	84.
g. De Vaccine vermindert de sterfte in het algemeen. Wederlegging.	— 92.
h. De Vaccine bevordert de Gezondheid. Wederlegging.	— 94.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE WIJZE, WAAROP ZICH DE ONTDEKKING EN VERDERE VERSPREIDING DER VACCINE HEEFT VOORGEDAAN.

De eeuw in welke de Vaccine ontdekt is.	Pag. 130.
De snelle voortgang of liever de doordrijving der nauwlijks gemaakte ontdekking.	— 137.
De groote resultaten die de Vaccinators van de nieuwe ontdekking voorspeld hadden. —	145.
De onwettige middelen ter algemeene invoering en doordrijving der vaccine in het werk gesteld. —	149.
De Empirische geneeswijze door JENNER gevolgd. —	170.
Afgodische vereering van JENNER.	— 179.

DERDE HOOFDSTUK.

DE VACCINE, AAN DE BÉGINSELEN DER GODSDIENST GETOETST.

Pag. 184.

ERSTE HOOFDSTUK

De eerste hoofdstuk van dit boek is gewijd aan de beschrijving van de geschiedenis van de wetenschap van de menselijke geest. Het begint met de opvattingen van de oude Grieken en Romeinen, die de menselijke geest zagen als een reflectie van de natuur. Dit wordt gevolgd door de opvattingen van de middeleeuwen, waarin de menselijke geest werd gezien als een schijnbeeld van de goddelijke wijsheid. De opvattingen van de renaissance en de verlichting worden vervolgens besproken, waarin de menselijke geest werd gezien als een zelfstandig en rationeel wezen. Het hoofdstuk eindigt met de opvattingen van de negentiende eeuw, waarin de menselijke geest werd gezien als een product van de sociale omgeving.

Geneeskunde, bladzijde 1, door A. van
STRAALAN LINDEN, G. G. 1810,
1. Deel, bladzijde 1, pag. 1, 1810.

De tweede hoofdstuk van dit boek is gewijd aan de beschrijving van de geschiedenis van de wetenschap van de menselijke geest. Het begint met de opvattingen van de oude Grieken en Romeinen, die de menselijke geest zagen als een reflectie van de natuur. Dit wordt gevolgd door de opvattingen van de middeleeuwen, waarin de menselijke geest werd gezien als een schijnbeeld van de goddelijke wijsheid. De opvattingen van de renaissance en de verlichting worden vervolgens besproken, waarin de menselijke geest werd gezien als een zelfstandig en rationeel wezen. Het hoofdstuk eindigt met de opvattingen van de negentiende eeuw, waarin de menselijke geest werd gezien als een product van de sociale omgeving.

Men behoeft in de daad weinig bedreven te zijn in de letterkundige Geschiedenis der Geneeskunde; of slechts het oog te vestigen op hetgeen men in het tijdvak van eenige weinige jaren heeft zien gebeuren, om zich te overtuigen, dat men omtrent elke uitvinding en gevoelen, welke nieuw is, of daarvoor wordt opgegeven, de meest mogelijke voorzichtigheid behoort in acht te nemen. Wie herinnert zich niet verscheiden nieuwe gevoelens, in alle vakken der Geneeskunde aan het licht gebragt, zoo vele nieuwe geneesmiddelen en geneeswijzen, *met ophef uitgevent, en door eenigen lichtzinnigen, dikwijls ten koste van het leven of de gezondheid hunner natuurgenootten, aangewend*: doch door de ondervinding en het gezond verstand bestreden, en eindelijk met moeite verbannen, en in den poel der vergetelheid naar verdienste geworpen: met moeite, zeggen wij: *want het heeft dikwijls meer werks in, eene waarheid tot stand te brengen, dan eene dwaling te doen aannemen.*

Geneeskundig Magazijn, door A. VAN STIPRIAAN LUÏSCIUS, C. G. ONTIJD, M. J. MACQUELYN en J. VAN HEEREN.
I. Stuk. *Inleiding*, pag. X. Delft, 1801.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VACCINE,

MET DE BEGINSLEN DER WARE GENEESKUNDE

STRIJDIG.

» Ende Jesus antwoordende seyde tot haar, Die
» gezond zyn en hebben den Medicynmeester
» niet van nooden, maar die sieck zyn."

Luc. V. 31.

Wanneer wij de Practische Geneeskunde in geheel haren omvang overzien, en de wijze waarop dezelve wordt uitgeoefend aandachtig onderzoeken en nagaan, dan doen zich voor onzen geest vier hoofdklassen van geneesheeren op, waarvan ieder uit een bijzonder beginsel uitgaat, ieder eenen haar eigenen weg in het behandelen der krankten meent te moeten volgen.

Zoo bestaat er *eene klasse*, die hunne rede en hun verstand als de maatstaf van alle waarheid aannemende en dit beginsel als de proeffsteen van hetgeen men in de Geneeskunde al of niet gelooven en leeren moet; beschouwende, een stelfel of

zoogenoemd systema uitdenken, dat tot oefening en scherping van het vernuft mogelijk eenig nut kan hebben, maar in de aanwending de bitterste en bedroevendste gevolgen oplevert. Dezen nu vergetende, dat de Natuur zoodanig een systema niet kent, trachten haar derwijze te ploojen en te dwingen, dat zij juist in het naauw bestek van een of ander ontworpen stelsel schijnt te passen. Wanneer nu deze zoogenoemde wijsgeeren, duisterheden in de werking der Natuur aantreffen, die bij geene mogelijkheid in hunne herfenschimmige theorie eene plaats kunnen vinden, en waardoor het luchtkasteel van bedrieglijke Syllogismen, redenceringen en veronderstellingen dreigt om ver te storten, dan weigeren zij stoutelijk deze onverklaarbare werkingen als wezenlijk aan te nemen, en, gelijk de Abderiten Euripides niet wilden erkennen en zijn eigen getuigenis dat hij Euripides was, niet geloofden, omdat hij niet gelek naar het borstbeeld dat zij van hem in hunne stad bezaten, zoo doen die geneeskundige Theoristen ook, ja nog veel erger. Immers hunne stelsels zijn niet eens slechte afbeeldingen, die ten minste naar de Natuur gemaakt zijn, maar zij zijn veronderstelde omtrekken en kleuren, waarnaar de ware Natuur en hare werkingen moeten gelijken, om te kunnen geloofd en aangenomen worden.

Gelukkig zoo deze *systematici* in het beoefenend gedeelte der kunst geen werkelijk nadeel aanbrengen;

maar hoe dikwerf neemt men niet het tegendeel waar? hoe vele kranken zijn niet de slachtoffers geworden van het onvoorzichtig doordrijven van een of ander stelsel in de geneeskunde, waardoor de Natuur in hare geheime herstel aanbrengende werkingen gestoord en belemmerd wordt.

Eene *tweede klasse*, niet minder talrijk dan de vorige, bestaat uit de *Empirici*. Deze zijn het, die, of uit afkeer van de Theoristen en hunne dwalingen, of uit eene verkeerde toepassing van uit het verband gerukte stellingen van sommige groote geleerden (als b. v. NEWTON en vooral BACO VAN VERULAM) van meening zijn, in de geneeskunde te moeten berusten bij hetgeen door de uiterlijke zintuigen wordt medegedeeld, en niets aan te nemen of te gelooven, dan hetgeen hun die zintuigen overbrengen en voorstellen. Zij verwerpen alle onderzoek aangaande de oorzaken der ziekten: zij weten geen verband daar te stellen tusschen middel en doel, oorzaak en gevolg, of liever zij meenen zoodanige nasporingen niet noodig te hebben. Eigenlijk gezegd, zijn ook zij Theoristen; want gelijk dezen, zoo als wij boven gezegd hebben, op hun bijzonder stelsel, waar alles aan wordt opgeofferd, als ware het onomstotelijk, steunen; zoo vertrouwt de *Empiricus* op het onbedriegelijke zijner zintuigen. Beide gaan uit van een verkeerd beginsel, van eene valsche veronderstelling, allergevaarlijkst in de uitoefening der geneeskunde.

Een *Empiricus* kan dus een aantal jaren kranken bezocht en zieken gezien hebben, zonder eene enkele ziekte te hebben waargenomen. Voor hem is die zoo hooggeroemde ondervinding, (de fakkel der echte geneeskunde, door de *systematici* en door zoo vele jonge geneesheeren zeer ten onrechte gering geacht) een koud en onvruchtbaar, ja levenloos beginfel, zoo al niet een moordend werktuig in zijne onvoorzichtige handen.

Maar er is nog eene *derde klasse* van geneesheeren, die, helaas! de talrijkste is. Dezen meenen het midden te houden tusschen de Empiristen en de Systematici, terwijl zij, van nabij beschouwd, de nadeelige strekking van beider *methode* in zich vereenigen. — Zij zijn namelijk *Empiristen* in zoo verre zij zich alleen met feiten bezig houden, zonder tot de oorzaken op te klimmen en een of ander geneesmiddel, hetwelk zij in eene bepaalde ziekte nuttig bevonden hebben, in alle soortgelijke gevallen aanwenden zonder acht te geven op de verschillende omstandigheden, waarin zich de kranke bevindt, het geslacht, de ouderdom, levenswijze, het temperament enz., welke allen noodwendig de ziekte wijzigen en dus ook eene gewijzigde behandeling derzelve vorderen. Maar zij zijn ook *Theoristen* in zoo verre zij zich een *Systema Empiriae* gemaakt hebben, en al hetgeen buiten hetzelve valt, zonder schroom verwerpen. Vraagt men nu wat dit *Systeem* zij? het

Het antwoord is zeer eenvoudig, namelijk de dagelijksche *Routine*. — Zoo zagen wij hen de oogen sluiten voor de uitwerkfelen der Electriciteit, tijdens hare eerste ontdekking: zoo zien wij hen nog in onze dagen halfstarrig alle geloof weigeren aan het *magnetismus*, en dat wel om reden dat zij zich een stelsel van geneeskunde hebben gemaakt, louter op physica en mechanica, en meer enkel zintuigelijke waarnemingen berustende, en met geweld afsluitende alle die hoogere geestelijke invloeden volgens welke alleen het *magnetismus*, dat met recht als ongeoorloofd en hoogst gevaarlijk veroordeeld wordt, maar niet minder wezenlijk bestaat, met vrucht zal kunnen onderzocht worden. Al hetgeen buiten den dagelijkschen kring van hunne zintuigelijke waarnemingen valt, bestaat voor hen niet dan in de hersenschimmige verbeelding van licht- of bijgeloovigen; het zijn deze *Esprits forts* die, wat buiten hun bereik is, voor *kwakzalverij* houden en op de anders denkenden of met den schramperen glimlach van verwaandheid of zelfs met een zeker soort van medelijden nederzien. Ik hoorde eens een verstandig man zeggen, dat er een *fanatismus* bestaat, zoo wel in het ongeloof als in het bijgeloof, en waarlijk, wie onzer ondervindt dit niet in alle betrekkingen en dus ook bij de geneeskundigen, waarvan wij thands gewagen? voor hun, ik herhaal het, is de geneeskunde alleen eene verzameling van dagelijksch voorkomende fei-

ten, zonder dat zij zich beijveren het noodzakelijke verband tusſchen oorzaak en gewrocht te onderzoeken, terwijl zij een geheel ander beginsfel volgen zoodra er een buitengewoon geval plaats heeft. Hetgeen zij dagelijksch zien, gelooven zij goed te zien, en handelen ook in gevolge hiervan, zonder zelfs te vermoeden, dat het zintuig hen zou kunnen bedriegen; maar hetgeen zij zeldzamer zien en hun verwonderlijk voorkomt, dringen zij zich op of verkeerdt, of zelfs in het geheel niet te zien: aan het zintuig dus, dat zij in eenige gevallen als een *onbedreiglijken* gids volgen, wordt in andere gevallen *alle geloofwaardigheid* ontzegd. Waartoe deze dwaling leidt, kan ieder gemakkelijk bezeffen.

Eindelijk beſtaat er nog eene *vierde klasſe* van geneesheeren, de eenige welke dien voortreffelijken naam waardig zijn, deze zijn de zoogenoemde *Empiria Rationalis* togedaan, welke, om de woorden van een voornaam ſchrijver te gebruiken, „de „rede zoodanig met de ondervinding vereenigt, dat „zij, verrijkt met de kennissen van alle wetenschappen van welken aart ook, die eenig licht „kunnen aanbrengeu, uit naauwkeurige waarnemingen, door middel eener zuivere redeneering al dat „geene uitkiest, hetwelk tot de eigenlijk gezegde geneeskunde behoort.” — Deze geneesheeren gaan van één beginsfel uit, waarop hun onderzoek rust, namelijk, dat er in de werkingen der Natuur veel, on-

oneindig veel boven hun zwak vernuft gevonden wordt, en verre verheven, zelfs boven den hoogsten trap van menschelijke redeneering, maar dat er niets bestaat of kan bestaan dat tegenstrijdig is met andere bewezene waarheden of dat zich zelve vernietigt. Voor zoodanig een geneesheer is de ondervinding eene gedurige oefening, die zijnen onderzoekenden geest voedsel verschaft en opwekt om van het verschijnsel tot de oorzaak op te klimmen, en, waar zich eene schijnbare overeenkomst opdoet, dat is, waar het zintuig *analogie* of zelfs *identiteit* meent te zien, het onderscheid nauwkeurig te bepalen, en waar zij eene volflagen ongelijkheid in verschijnselen aantreft, tot het oorzakelijk verband op te klimmen, oordeelende, dat onderscheiden verschijnselen zeer wel één oorzaak ten gronde kunnen hebben, gelijk vele paden en bijwegen dikwerf uit een gemeenschappelijk middenpunt ontspringen.

Zoodanig een geneesheer beschouwt den mensch als een zoowel lichamelijk als zedelijk vervallen schepsel, niet alleen vatbaar voor, maar zelfs onderworpen aan alle invloeden, hetzij geestelijke hetzij stoffelijke: geen van deze fluit hij uit, maar onderzoekt alle nauwkeurig, in het vast vertrouwen dat er tusfchen alle een zeker verband moet plaats hebben, hoewel het bepalen, waarin dit verband bestaat, meestal ons zwak verstand te boven gaat, en het doorzien van de wijze, waarop die

invloeden op den mensch werken, ons kortzichtig oog meestal ontsnapt.

Hij schuwt beide uitersten, het *nil supra nos*, even als het *quod supra nos, nil ad nos*, twee hoogst gevaarlijke klippen, waarop het hulkje van menig een, die anders zeer gelukkig de zee der kunsten en wetenschappen gewoon was te bevaren, eindelijk stoot en schipbreuk leidt. Zoodanig een geneesheer is ook niet van meening *ziekten* te moeten behandelen, maar alleen *zieken*. Hij neemt slechts de algemeene begrippen in acht van het wezen eener bepaalde ziekte, gegrond op de naauwkeurige kennis der onderscheiden deelen van het menschelijk lichaam. Hij werkt niet op de teering, de waterzucht of borstontsteking, maar op deze of gene teringachtigen, waterzuchtigen of aan borstontsteking krank liggenden, daar hij niet vergeet, dat het onderscheid in geslacht, ouderdom, temperament, levenswijze en vele andere omstandigheden, zoo al niet den grondvorm, den *typus* of het wezen der ziekte zelve, althands hare behandelingsmethode noodzakelijk wijzigen en veranderen.

Eindelijk zoodanig een geneesheer tracht nimmer de Natuur te dwingen, maar in ieder ziekteverschijnsel eene poging ter herstel van het verbroken evenwicht als grondoorzaak erkennende, zal hij den kring zijner werkzaamheden beperken in het zoo veel mogelijk wegruimen der hinderpalen, welke de weldadige pogingen belemmeren en alle vrije on-

ongestoorde werking der Natuur tegen gaan: in een woord gelijk het hem betaamt zich in den Godsdienst als dienstknecht van zijnen Almachtigen Meester te erkennen, zoo moet hij zich ook in de geneeskunde als dienaar beschouwen van die inwendige geneeskracht, die wij uit genade ontvangen hebben en gewoon zijn de werking der Natuur te noemen.

Zie daar nu de vier hoofdklassen van geneeskundigen, die het uitgestrekt gebied der beoefnende geneeskunde onderling verdeelen en in bezit hebben.

Laat ons nu eens het stelsel der Vaccinatores onderzoeken en de gronden waarop dit steunt, aan de bovengemelde beginselen toetsen.

Wanneer wij, hetgeen tot den huidigen dag ten voordeele der vaccine is voorgedragen geworden, overzien en onpartijdig willen oordeelen, dan kunnen wij, om in ons onderzoek eenige orde te volgen, alle de voorgestelde gronden tot twee soorten brengen, waarin ieder argument zijne bepaalde plaats heeft. Zij zijn namelijk of *zoodanige* die in de tegenstelling der inoculatie bestaan, en alleen het onschadelijke der vaccine trachten te bewijzen; deze noem ik *argumenta negativa*, of zij geven voor het stellig voordelige dier kunstbewerking te kunnen aantoonen; deze zijn de *argumenta positiva*. Wij willen dezelve uiteen zetten en vrijmoedig beoordeelen.

Het is eene bijkans doorgaande waarneming, dat

een schrijver die voor heeft de vaccine te verdedigen, dit tracht te bewerkstelligen door de eenige jaren te voren met dezelfde grootfpraak aangekondigd, en hoewel in den begin meer tegengewerkt, naderhand met dezelfde geestdrift aangenomen en doorgedreven, inoculatie (1) te bestrijden, en haar nadeeligen invloed aan te toonen. Wanneer men intusfchen beide foorten van inenten vergelijkt, zal men alras gewaar worden dat vooreerst derzelver aart gantsch verschillende is, en ten tweede, dat, in de veronderstelling dat hier eene zekere analogie plaats heeft, de meeste bewijzen van het nadeelige der in-

(1) Het zal niemand onverschillig zijn te weten wie een der grootste doordrijvers der inoculatie geweest is, en hoe de Vaccinatores zelve op den invloed van dien perfoon met nadruk willen gelet hebben. Dezelfde man, wiens geest op het einde der achttiende en het begin der negentiende Eeuw, zoo vele menschen met een dodelijk gift besmette en zich zoo krachtig over geheel Europa heeft verspreidt, dezelfde man staat aan het hoofd der ijverigste voorstanders der inoculatie: hooren wij wat hiervan nog onlangs (in 1821) in *Frankrijk* geschreven is.

Tandis que les Anglais jouissaient de ses avantages (de la vaccine) on en connaissait à peine le nom en France, lorsque le plus grand homme du dixhuitième siècle, Voltaire apprit à ses compatriotes qu'il existait un moyen certain de combattre l'un des plus terribles fléaux de l'humanité. Sa voix ne fût pas entendue, mais les efforts qu'il fit pour vaincre le préjugé méritent l'admiration des médecins et sont une nouvelle preuve de la philanthropie de ce génie extraordinaire, à qui rien de ce qui interesse le bien des hommes ne fût étranger!!!

Dict. des sc. med. Tom. 57, pag. 97.

inoculatie, tevens dat der vaccine ontegenzeggelijke aan den dag brengen. Wat nu het eerste betreft, beide inentingswijze worden als voorbehoedmiddelen der kinderziekte beschouwd, maar zal deze naam met eenig recht op de inoculatie worden toegepast? Het is waarlijk allermerkwaardigst hoe zoo vele geleerden en kundigen mannen zoo wel onder de Inoculatores als Vaccinatores tot de nauwlijks gelofelijke en onbegrijpelijke dwaling gekomen zijn, om de inenting der kinderziekte als een voorbehoedmiddel derzelve aantemerken. Hoe zal (ik vraag dit aan ieder die slechts denken wil of kan) hoe zal de door kunst voortgebrachte kinderziekte, die toch altijd haar bestaan verondersteld, mogen gezegd worden die zelfde ziekte te hebben voorgekomen? Wanneer ik iemand, die geneigd is tot *vomeeren* een *vomitief* voorschrijf, zal ik dit middel dan een voorbehoedmiddel van den *vomitus* noemen? ieder ziet de ongerijmdheid hiervan; intusfchen heeft hetzelfde met de inoculatie plaats; en de groote CAMPER of TISSOT, of welke geleerde ook, moge deze stelling verdedigen, zij is en kan niet anders zijn dan eene dwaling: neen, een voorbehoedmiddel tegen eene ziekte moet haar kunnen voorkomen, maar niet, hoewel in eene mindere graad mededeelen, en dat door de kunst aangebrachte natuurlijke kinderziekte (zoo als men haar noemt) slechts eene lichtere graad is van diezelfde door besmetting of andere oorzaak ontwikkelde
ziek-

ziekte, zal wel niemand ontkennen; de aart der inoculatie is dus eene zachtere kinderziekte te verwekken: maar die der vaccinatie is zeker geheel verschillende: deze brengt eene bijzondere ongesteldheid in het lichaam, die zich op eene andere wijze, door andere verschijnselen openbaart en wier uitwerking gezegd wordt te zijn, voor de kinderziekte te behoeden. Dat dus de aart van beide inentingwijze verschilt, blijkt hieruit genoegzaam. Maar (en dit is het tweede punt) wij willen eens eene onderlinge overeenkomst tusschen beide veronderstellen, vermits de Vaccinatores om de voortreffelijkheid der vaccine boven de inoculatie te bewijzen, een punt van vergelijking aannemen en als beginsel vaststellen dat beide voorbehoedmiddelen zijn, het eene voor- en het andere nadeelig voor het algemeen.

Laat ons zien met welke bewijsgronden zij dit hun gevoelen staven.

EERSTE GRONDSTELLING.

„In de eerste plaats” (2) (zoo spreekt een der be-

(2) Het is hier de plaats eene aanmerking te maken, waarop ik den lezer verzoeken aandachtig te letten, zonder dezelve bij het lezen der volgende bladen uit het oog te verliezen. Zij is namelijk deze: mijn doel is de vaccine te bestrijden, geenszins de bijzondere personen die over dezelve geschreven hebben, waarvan er velen zijn, die ik de eer heb persoonlijk te kennen en die

de

beroemdste en achtingswaardigste geneesheeren in een verhandeling, de voortreffelijkheid der vaccine ten doel hebbende) „ in de eerste plaats komt in aanmerking het gevaar, waar de inenting der kinderpokken *somtijds* iemand aan blootstelt. Dat dit gevaar door de vijanden der inenting niet is verzonnen geweest, maar hetzelfde *nu en dan* inderdaad heeft plaats gehad, zal niemand ontkennen. Wij hebben gezien dat vele inenters *edelmoedig* (?!) genoeg geweest zijn te erkennen, dat er van 5 tot 600 ingeënten *somtijds* één slagtoffer konde gerekend worden. Dit getal is niet met moedwil vergroot, daar men somwijlen het aan de inenting gestorven vrij grooter stellen mag. Ja Profesfor REMER, te *Helmstadt*, spreekt van een geval waarbij van zeven ingeënten twee gestorven zijn. (3) Wij willen ondertusfchen dit gevaar niet vergrooten en daar

door de achting van ieder rechtschapen man waardig zijn. Om deze rede heb ik dan ook hunne woorden moetende aanhalen, die plaatsen met het gewone teeken aangetoond, zonder hunne namen te noemen, welke toch niets tot de zaak zelve doen. Genoeg zij zij het dus hier eens vooral te hebben verklaard, dat die aangehaalde woorden in de geschriften van de geachtste, kundigste mannen, zoo wel hoogleeraren als geneesheeren gevonden worden, die in de voornaamste steden van ons land eene uitgebreide en aanzienlijke praktijk uitoefenen. Ik dacht dit bewijs van achting aan mijne landgenoten verschuldigd te zijn. Ziedaar de rede die ik hunne namen welvoegelijkheidshalve gemeend heb te moeten verzwijgen.

(3) HUFELAND, Journal der P. H. 13, B. 2 ft. p. 148.

„ door de inenting in een ongunstiger licht stellen
„ dan zij verdiene. Genoeg is het, dat wij hieruit
„ reeds het *groot onderscheid kunnen merken, het-*
„ *welk tusfchen de ingeönte kinderpokken plaats*
„ *heeft, daar men van de laatste veilig zeggen*
„ *kan dat niemand ooit gevaar loopt door dezelve*
„ *het leyen te verliezen. Deze ziekte immers door*
„ *de koepokken veroorzaakt, is zoo gering dat men*
„ *dezelve meestal naauwelijks bemerken kan.*”

Wij zijn er verre af het eerste gedeelte van dit artikel tegen te spreken, ja geven den fchrijver geheel en al toe dat het gevaar waaraan men bij het inoculeeren het kind blootftelt, met recht een der redenen geweest is, waarom men die kunstbewerking verlaten heeft. Dit bewijst dus tegen de inoculatie: maar is het even zoo juist hetgeen men er in tegenoverftelling bijvoegt, dat de vaccine eene zeer lichte en geringe ziekte is, dat niemand ooit gevaar loopt het leven door dezelve te verliezen, of zoo een ander fchrijver zegt, dat de ftof zelve een fchuldeloos zachtvaardig en veilig middel is? Dit ontkennen wij ten fterkfte! Wil men door de woorden, *eene zeer lichte en geringe ziekte*, zoodanig eene verftaan, die slechts weinige ziekteverschijnselen *dadelijk* oplevert, o ja! dan zijn wij het volkomen eens, maar met hetzelfde recht zal ik dan ook zeggen, dat de dollehondsbeet eene zeer lichte en dikwerf in het geheel geene ziekte veroorzaakt en niet gevaarlijk is, daar men
niet

niet dan zeer geringe of wel geene verschijnselen *dadelijk* na de inwerking van het speekselgift op het lichaam gewaar wordt. Wil men daarentegen door eene zeer lichte en geringe ziekte, eene ziekte van weinig belang of gewicht verstaan, dan mogen wij gerust deze stelling ontkennen. Immers gaan wij eens na, wat het zoogenoemd schuldeloos, zachtmoedig en veilig middel in het lichaam bewerken moet, de verbazende verandering, die het gestel gezegd wordt te moeten ondergaan, en wij zullen weldra het valsche dezer stelling gewaar worden.

Een droppel van de vaccinestof zal genoegzaam zijn, om in het menschelijk lichaam de *vatbaarheid* voor een der vreeselijkste ziekten *uitteroeijen*, en wel *door het gantsche gestel te veranderen en te wijzigen*. Wij willen voor een oogenblik de mogelijkheid van het vernietigen der vatbaarheid voor eene of andere ziekte toegeven, dan vragen wij nog of dit immer zoude kunnen geschieden door een zachtvaardig en veilig middel dat slechts eene zeer geringe ongesteldheid zichtbaar oplevert? De *rede* en de *dagelijksche ondervinding* bewijzen het tegendeel: de eerste zegt ons 1°. dat het gevaarlijke eens middels in eene omgekeerde rede staat met zijne hoeveelheid (dosis) en met de uitgestrektheid van het doel dat men beoogt, 2°. dat diezelfde verhouding plaats heeft tusschen de geringe uitwendige verschijnselen, die men gewaar wordt,

wordt, en de inwendige doordringende werking, die men veronderstellen moet; dat is, dat naar mate een geneesmiddel in kleiner gave (dosis) eene grootere werking doet en tevens minder uitwendige teekenen oplevert, hetzelfde des te krachtiger, des te werkzaam, des te gevaarlijker noodzakelijk zijn moet. Dit leert het gezond verstand, en alle echte Pathologen, vooral de oude geleerden, hebben dit als uit eenen mond bekend: zoo zeide de groote HOFFMAN (4), *Amimadvertunt medentium sapientiores nullam aegritudinem tuto eradicari nisi praecesserit ingens lucta Naturae et morbi, HAC PRAESENTE spem convalescentiae superesse contendunt. MALUM autem VIRULENTUM et PERICULI PLENUM conjiciunt, quando Natura non persentit ejus vim, quando NULLA LUCTA, NULLA PUGNA instituitur.*

Maar ook de ondervinding leert het ons dagelijksch. Immers wij berekenen de kracht en het gevaar der vergiften naar de kleine hoeveelheid die men tot een groot oogmerk aanwenden moet. Wij noemen de *Belladonna*, de *Cicuta*, het *Opium* gevaarlijke middelen, omdat zij in kleine gaven groote uitwerkfelen hebben; en indien het nu waar is, dat een drop der vaccinestof voor de kindersiekte beveiligt, ja de vatbaarheid voor dezelve uitroeit, dan noem ik dit middel even als gemelde ver-

(4) FR. HOFFMAN, Oper. omnium. Physico-Medic. Supplem. pars I. Edit. Genev. 1749. in fol. pag. 49.

vergiften, gevaarlijk, hetzij dit gevaar voor ons zichtbaar zij of niet, ja! hoe minder hetzelfde zich voordoet, hoe grooter het inderdaad zijn zal: het *Bilsenkruid* kan ons hiervan ten voorbeelde strekken; hij, die er een lang en aanhoudend gebruik van maakt, wordt zelden belangrijke verschijnselen, als pijnen, benaauwdheden of angsten, gewaar: dit heb ik bij eigen ondervinding geleerd; doch *latet anguis in herba!* het houdt niet op van te werken en het leven te ondermijnen! Wat nu de stelling betreft, dat niemand ooit gevaar loopt door de vaccine het leven te verliezen, hetgeen men van de inoculatie niet zeggen kan, hietegen merk ik aan, dat, hoewel JENNER en anderen dit volstrekt als eene onmogelijkheid doen voorkomen, PEARSON (5), (hoewel een groot voorstander der vaccine) deze stellige verklaring, na de proeven van JENNER te hebben onderzocht, gemeend heeft te moeten verzachten, daar hij zegt, dat *hoogstwaarschijnlijk* de koepokken nimmer doodlijk zijn, althans *minder doodlijk* dan de ingeënte kinderpokken, maar dat er nog veel meer observatiën vereischt worden om deze zaak te beslissen. WOODVILLE (6) geeft ook onder de 500 door hem gevaccineerden een geval op, dat hij met

(5) G. PEARSON, an inquiry concerning the Cow-pox. London, 1798 pag. en 21.

(6) WOODVILLE, Reports on a series of inoculations for the variolae vaccinae. London 1799 pag. 109.

met den dood zag eindigen. Volgens de opgave (7) van het Heelkundig Genootschap te *London* blijkt het, dat er van 164,381 gevaccineerden drie voorwerpen aan de gevolgen der vaccine zijn gestorven. Wij zouden gemakkelijk deze voorbeelden kunnen vermeederen, ware het niet dat wij alleen de zoodanige met opzet kiezen, die door de verdedigers der vaccine zijn opgegeven. Overigens verlangen wij dit niet te verre uit te strekken en bekennen dat zulke rampspoedige gevallen van *zichtbaar* noodlottige of zelfs *doodlijke* uitwerkselen der vaccine hoogst zeldzaam zijn: genoeg echter om de stelling omver te werpen, dat niemand ooit gevaar loopt door de vaccine het leven te verliezen.

Wij zien dus dat zoo de vatbaarheid voor eene of andere ziekte door een zeker geneesmiddel zou kunnen uitgeroeid worden, en dit zonder eenigen strijd geschiedt, het gevaar, (al ware het slechts uit dit oogpunt beschouwd) groot moet zijn. De vaccine nu wordt gezegd de vatbaarheid voor de kinderziekte te vernietigen, er doet zich echter geen geëvenredigde strijd in het lichaam op, *ergo* is het gevaar des te grooter.

Er zijn ook onder de verdedigers der vaccine velen, die dit schijnen te hebben ingezien, en daarom

(7) Rapporten van de Genootschappen te *London*, DUBLIN en EDINBURG, over de Koepokinenting, vertaald en uitgegeven door het Genootschap ter bevordering van de koepokinenting te Rotterdam, 1807. pag. 21.

om tot het zonderlinge denkbeeld zijn gekomen, dat de koepok flechts eene (8) plaatselijke ziekte is, en dat men daarom geene overblijffelen van dezelve te vreezen heeft.

Hoewel wij zonder veel moeite zoude kunnen bewijzen de ongerijmdheid hiervan, en toonen dat er geene *enkel plaatselijke* ziekte immer kan bestaan, zoo willen wij ook dit voor een oogenblik toegeven, maar wij vragen alsdan hoe die geheel *plaatselijke* werking de *inwendige* vatbaarheid voor de kinderziekte zal kunnen vernietigen? Ook dit is eene volstrekte onmogelijkheid.

Wij zien dus wat wij van dit eerste argument tegen de inoculatie en voor de vaccine te denken hebben. Het door ons gezegde komt hierop neder, dat het waar is, dat de inoculatie meermalen gevaarlijk is, dat zij dus te recht is afgeschaft, maar dat het eene valsche stelling is, dat de vaccine, wat de aart van hare werking betreft, eene lichte en geringe ziekte veroorzaakt, en eindelijk dat het even zoo verkeerd is de koepokstof als een schuldeloos en vei-

(8) Onder deze behoort de Hoogleeraar MOREAU DE LA SARTHE, die in zijn Historische Tafreel der Vaccine als resultaat zijner proefnemingen tot de volgende stelling komt. „*De vaccine is eene PLAATSELIJKE ZIEKTE, die IN DE ORGANISATIE (NB.) eene bijzondere wijziging veroorzaakt.*” Hoe deze twee uitdrukkingen zijn overeen te brengen, beken ik niet in te zien. Men zie *verzameling van Brieven en waarnemingen betrekken de koepokken.* N°. 4. pag. 88.

veilig geneesmiddel aanteprijzen, daar dezelve niet alleen nadeelig wezen *kan* of *waarschijnlijk is*, maar uit hoofde harer diep doordringende werking *noodzakelijk* hoogstgevaarlijk zijn *moet* en dus met hetzelfde recht als de inoculatie verworpen wordt.

Maar ik ga verder: niemand is er zelfs onder de ijverigste voorstanders der vaccine, die de stof zelve eenen anderen naam gegeven heeft dan *koepokgift* of *koepoksmet*; daar nu ieder die slechts met de eerste gronden der ziektekunde bekend is, weet dat er geen *gift*, geen *smet* bestaat, of zij is tevens voor het gestel gevaarlijk en moet, uit dien hoofde, met zeer veel omzichtigheid aangewend worden, zoo is het merkwaardig, hoe de enkele naam van *koepokgift* of *smet* de tegenspraak in zich bevat, der stelling van hen die de vaccine als een schuldeloos, en veilig middel willen verdedigen. neen, als gift (9) deelt zij in die eigenschap, welke tot het wezen van alle giften behoort, namelijk van gevaarlijk te zijn.

TWEEDE GRONDSTELLING.

Een tweede argument, hetwelk tegen de *Inoculation* ge-

(9) Geen gift of het is gevaarlijk uit haren aart. Gevaarlijk noem ik „het middel dat in kleine hoeveelheid (*dosis*) in het lichaam gebracht „of van buiten aangewend, door eene bijzondere kracht aan haar *dosis* „niet beantwoordende uitwerkselen heeft, de verwachting te boven- „gaande, en het leven en de gezondheid ondermijnende.” En dit is juist de *definitie* welke, ons de beroemde GAUBIUS geeft van een gift of *Venenum*. Prim. Lin. Pathologiae Medicinalis. §. 486.

latie en voor de *Vaccinatie* wordt in het midden gebracht, komt hierop neer, dat *de eerste* somtijds den mensch even sterk met naden, pokdalen, enz. misvormd heeft, als de *Natuurlijke Pokken* zelve . . . . en dat men de van vaccine niets dergelijksch te vreezen heeft.

Hierop merk ik het volgende aan.

1°. Dat het misvormd zijn na de inoculatie, niet als een noodzakelijk gevolg van dezelve mag beschouwd worden, maar alleen in *sommige* gevallen plaats heeft, en, of aan de kwaadaardigheid der pokfoort, of aan de kwaadfappigheid van het ingeënt voorwerp of eindelijk aan des geneesheers ondoelmatige behandeling toe te schrijven is.

2°. Dat men ook uit dit oogpunt de inoculatie beschouwd hebbende, haar met recht heeft bestreden en verworpen, daar men eene ziekte willende voorkomen, nimmer daarom het gezond lichaam in eene ziekelijke toestand mag brengen.

3°. Dat de vaccine ook *somtjids* (hoewel minder hevig) een of ander uitflag voortbrengt, hetgeen de grootste voorstanders dier inentingswijze bekennen moeten. Zoo zien wij uit het (10) Rapport van het
Ko-

(10) Rapport van het Koninklijk Geneeskundig Genootschap te Londen, over de Koepokinënting met een aanhangfel, behelzende de gevoelens der Koninklijke Geneeskundige Genootschappen van EDINBURG en DUBLIN, nevens die der Koninklijke Heelk. Genootf.

Koninklijk Heelkundig Genootschap te *London*, dat op de vraag door hare leden aan die van de Geneeskundige Londonsche Societeit voorgesteld, en aldus luidende: „*hebt gij eenige kwade uitwerkingen als gevolgen der koepokken waargenomen? zoo ja, welke waren die?*” het antwoord als resultaat van het onderzoek van 426 leden hierop nederkomt, dat van de 164,381 gevaccineerden de kwade gevolgen door de vaccine zelf ontstaan, zich bepalen tot 66 gevallen van huiduitslag en 24 van ontsteking aan den arm.

WOODVILLE (11), deelt ons twee of drie gevallen mede, waar de ziekte niet zonder dreigend gevaar was afgelopen, en verscheide anderen, waar zich overvloedige uitslag en vele puisten openbaarden, die even als de Natuurlijke pokken tot ettering overgingen, en daarom ook van de meesten, zelfs van JENNER voor menschenpokken gehouden zijn. Deze uitslag besmette andere kinderen, die hierop zelfs zamenvloeiende pokken kregen. In *Lombardije* heeft van LONDEN, DUBLIN en EDINBURG. Vertaald en uitgegeven door het Genootschap ter bevordering der koepokinenting te Rotterdam, 1807. pag. 21.

(11) W. WOODVILLE, *Reports on a series of Inoculations for the Variolae vaccinae*. M. VAN GEUNS, *de waardij der koepokken overwogen*. 1817. p. 10. *Geneeskundig Magazijn*, II. Deel, 3 stuk, p. 109. *Dictionnaire des sciences medicales*. Tom. 57. p. 422.

heeft SACCO het zelfde soort van uitflagziekten en etterbuilen na de vaccine zien ontstaan, als JENNER in *Glocester* had waargenomen, vooral zoo de inentingstof van de koe onmiddelijk werdt overgebracht.

PAGES heeft fomtijds weinige dagen, nadat de vaccine geregeld was afgelopen, het kliergeftel aangedaan gezien, ja zelfs een ettergezwel (depôt) onder de oxel van een der gevaccineerden waargenomen.

Wij zouden van zoodanige gevallen nog meer voorbeelden kunnen geven; wij willen intusfchen aan dezelve niet meer waarde hechten dan ze verdienen: en het is ons voldoende, bewezen te hebben, dat men *meermalen* na de vaccine een of ander soort van uitflag heeft waargenomen. Voor hen, die de gefchriften, zelfs der voorftanders van de vaccine, gelezen hebben, zal het niet noodig zijn hierover verder uit te weiden. Het is intusfchen waar, dat de latere koepokinenters niet dan zeldzaam een of ander uitflag, zich dadelijk na de vaccine openbarende, hebben waargenomen; de tegenftelling van beide inentingswijzen, alsof de eene nadeelige gevolgen had en de andere niet, blijft desniettemin zeer onjuist en verkeerd.

Wij willen voor een oogenblik toegeven, dat er geen uitflag als gevolg der vaccine plaats heeft, en nimmer (hetgeen een bewezen waarheid is die ik niet wil bestrijden) misvormingen, *gelijk* aan die, welke door natuurlijke pokken en fomtijds ook door

de inoculatie ontstaan, waargenomen worden; doch mogen wij hieruit opmaken, dat de vaccine *geene* nadeelige gevolgen heeft? Dit besluit blijft altijd valsch, daar hieruit alleen blijkt, dat de koepokinenting niet *die zelfde* schadelijke uitwerking heeft, als de inoculatie, geenszins dat ze geen anderen hoogst nadeeligen invloed op het lichaam uitoefent. Wanneer wij het gebruik der *Cicuta* boven dat der *Mercurius* in eene of andere ziekte wilden aanprijzen, zeggende dat de eerste geen speekselvloed (*salivatio*) kan te weeg brengen, gelijk de laatste, dan zoude men immers met alle recht ons gevoelen als niets afdoende of bewijzende verwerpen. Ook zoo is het met de gewaande voortreffelijkheid der vaccine boven de *inoculatie* gesteld. Wij herhalen het dus: dat misvormingen, naden enz. gelijk aan die door natuurlijke pokken ontstaan, meermalen volgen op de gewone inenting, is waar; dat men *die zelfde* gevolgen van de vaccine niet te vrezen heeft, is ook waar, en in zoo verre gaat het bewijs der koepokinenters door: maar hieruit te willen besluiten dat de vaccine juist daarom voortreffelijker is, als of ze geenen anderen haar bijzonder eigen nadeeligen invloed op het lichaam kon uitoefenen, is geheel valsch en onberedeneerd, en hierbij vervalt als van zelve het argument, dat juist in die tegenstelling haren grond had. Doch wij mogen zelfs niet toegeven dat er zich thands bij gevaccineerden geene meerdere scherpte in de vochten
als

als gevolg der vaccine in een of ander uitflag openbaart. Wij kunnen dit, wel is waar, nimmer als eene zekerheid opgeven, vermits wij weten dat het *post hoc, ergo propter hoc* geene genoegzame bewijskracht in zich sluit, en dat men ons altijd zal kunnen tegenwerpen, dat het niet bewezen is of deze kinderen zonder de vaccine hiervan waren bevrijd gebleven: wanneer wij dit toegeven, (daar wij uit gebrek aan een volkomen tegenbewijs, dat nimmer in die gevallen met billijkheid kan worden vereischt, veel min gegeven, hiertoe genoodzaakt worden) dan hebben wij hetzelfde recht om te vragen, welk bewijs de verdedigers der vaccine kunnen bijbrengen dat het bevrijd blijven van de kinderziekte na de vaccinatie te hebben ondergaan, juist als een gevolg hiervan moet beschouwd worden; daar zeer vele menschen zonder ooit de inoculatie of vaccinatie te hebben ondergaan, evenwel nimmer door de kinderziekte zijn aangetast geworden.

Het voorbeeld van BOERHAAVE, die zoo dikwerf aan het *contagium* der kinderziekte is blootgesteld geweest, en echter steeds is vrijgebleven, zou alleen genoegzaam zijn om de waarheid van deze stelling te bewijzen: maar die met de werken van BARTHOLINUS (12),

BO-

(12) TH. BARTHOLINUS, (apud Manget. Bibl. med. lib. 18:) zegt: „Het is niet waar dat *alle* menschen de kinderpokken krijgen.”

BORELLUS (13), MICHEL (14), HELVETIUS (15), MAURICEAU (16), DE HAEN (17), ETMÜLLER (18), BLANKARD (19), BEHRENS (20), en zoo vele an-

(13) P. BORELLUS, (Cent. 3. N°. 10) „Ik hebbe *vele* gezien die de kinderpokjes nooit gehad hebben.” enz.

(14) J. MICHEL, (Praxis Clin. Spec. 573) zegt het volgende: „Twee vragen welke het gemeene volk zelfs gewoon is voor te stellen, zijn er nog te beantwoorden. Waarom hebben vele menschen de kinderpokjes nooit, en waarom hebben anderen dezelve *meermalen* gehad? op deze eerste vraag antwoorde ik, dat het fenijn, mogelyk andere ziekten in het vel zal veroorzaakt hebben, en dus uit het ligchaam van die personen gedreven zijn. Op de tweede zegge ik, dat de kwade smet, door den eersten aanval, niet ten eenemaal zal uitgedoofd geweest zijn.”

(15) HELVETIUS, (Verhandeling over de kinderpokjes, 1724) zegt na vele voorbeelden te hebben aangehaald, dat geen arts twijfelen zal, met hem te stellen, dat vele menschen de kinderziekte *nooit* velen *meermalen* hebben.”

(16) MAURICEAU, (Lib. 6-3. Observ. cap. 40.) „Wij zien,” zegt hij, „*alle dagen* verscheide mannen en vrouwen, die, alhoewel reeds zeer bejaard, de kinderziekte *nooit* gehad hebben.”

(17) A. DE HAEN, in zijne voortreffelijke geschriften tegen de *Inoculatie*, waarin ook de gemelde getuigenissen gevonden worden, heeft deze waarheid opzettelijk verdedigd.

(18) ETMÜLLER, (Tom. 2. p. 1. cap. p. 344.) zegt, „Vele menschen zijn er, die zonder de kinderpokken of mazelen gehad te hebben, sterven enz.

(19) BLANKARD, (Verhandeling van de ziekte der kinderen, part. 2. §. 4) „Men vindt sommige die voorgeven, dat een ieder deze ziekte hebben moet... doch dat is valsch; want er sterft een *groot aantal* zoowel oude als jonge lieden, die ze *nooit* gehad hebben.”

(20) BEHRENS, Vol. I. Act. Phys-Med. N. C. p. 133 enz. seq.

anderen, ook onder de nieuwe schrijvers, die over de kinderziekte geschreven hebben bekend zijn, zullen weten dat het getuigenis van allen, deze waarheid bevestigt en met nadruk bewijst; dat niet enkele perfoonen, maar *zeer vele menschen* zonder eenig voorbehoedmiddel tegen de kinderziekte steeds van dezelve zijn vrijgebleven, hoewel aan de hevigste besmetting blootgesteld. Ook de beroemde Hoogleeraar OOSTERDIJKSCHACHT, de inoculatie bestrijdende, zeide: „Hoe zal men weten, of iemand de kinderziekte ooit hebben zal? Verscheiden krijgen ze nooit. Mijn vader, mijne moeder, mijne zuster en ik zelve, wij hebben ze nooit gehad!”

Wij willen hiermede alleen dit bewijzen, dat zoo men het bevrijd blijven van de kinderziekte voor een gevolg der vaccine houdt, ik hetzelfde recht heb, het ontstaan van meer uitflagziekten bij gevaccineerde voor het gevolg der in het lichaam gebrachte smetstofte te beschouwen.

Doch er zijn er vele, die dit *feit* volstrekt ontkennen, en wij geven toe dat ook dit punt zeer moeilijk is te beslissen, vermits er van den eenen kant geneesheeren gevonden worden, die beweren dit ondervonden te hebben, en van den anderen kant zeer vele, die het tegendeel staande houden; daar dus van beiden zijde tegengestelde feiten worden aangehaald; zoo willen wij liefst, om geene partijdigheid voor te staan, uit het getuigenis der geneeskundigen

digen geene gevolgtrekking hieromtrent maken ; maar wij hebben een ander bewijs dat van belang is , en niet genoeg geacht wordt ; ik meen , de stem des volks. Deze stem des volks , die men zoo groot een rol wil doen spelen , juist waar het niet te pas komt , wil men hierin volstrekt geen gehoor geven. Immers men ga vrij in welk land , in welke stad of dorp hetzij , en onderzoek daar , waar men eenige weerstand of althans weerzin tegen de vaccine vindt , welke de rede hiervan zij , men krijgt steeds ten antwoord , dat de uitslagziekten door de vaccine vermenigvuldigen : ik weet men noemt dit onverstand , blind bijgeloof , dom vooroordeel enz. ; men vergeet echter dat die zelfde stem zich tegen de inoculatie heeft doen hooren , hetgeen men toen ook een dom vooroordeel noemde , tot dat men eindelijk wijzer geworden zijnde en ingezien hebbende het nadeelige dier kunstbewerking , de gegrondheid van dit *dom vooroordeel* erkend heeft , en men de inoculatie verplicht is geweest te staken.

Daarenboven , zoo ongeletterde menschen niet vrij zijn van vooroordeel of partijdigheid tegen alle nieuwe geneeswijze , kunnen wij dan in gemoede de geletterden en geleerden van voorbarigheid en vooringenomenheid met een nieuw middel vrij spreken ? En van waar bij de geringe klasfe de algemeenheid van dezelfde vreesachtigheid tegen de vaccine , vanwaar het algemeen beklag tegen dezelve , als zijnde een uitslag bevorderend middel ? Vanwaar de overeenkomst

komst die hieromtrent bestaat tusfchen den Franschman, Duitfcher, Engelschman of Hollander, ja overal waar zich slechts eenige bedenking of zwaarigheid tegen die kunstbewerking nog mag te kennen geven, en niet door allerlei bedreigingen gefmoord wordt? Zal ook dit bij wijze van verdrag gefchied zijn? en zijn zij eens op eenen fchoonen dag bij elkander gekomen, om juist een en hetzelfde bezwaar tegen de Goddelijke vaccine (zoo als zij Godlasterend genoemd wordt) te koesteren! *Apage cum ista recordia!* Neen, het is de stem der waarheid, die zich overal wil doen hooren en hoe men haar ook wil overkraajen en tot zwijgen brengen, overal een of ander vindt die hare toonen opvangt, en die haar nog duidelijker zou gewaar worden, zoo niet, van der eerste jeugd af, alles werd in het werk gefield, om hart en verftand voor Gods invloeden te fluiten, en door de verleidende klanken der firenen onzer dagen in den draaikolk der jammerlijkfte ellende te ftorten!

DERDE GRONDSTELLING.

Men heeft al verder om de voortreffelijkheid der Koepokinenting, in tegenftelling der *Inoculatie* te bewijzen, het volgende in het midden gebragt:

„ Dat de ingeënte kinderpokken befmettelijk zijn en
„ de kinderziekte door dezelve is voortgeplant ge-
„ worden; dat daarentegen de koepokken van alle
„ be-

„ besmetting vrij zijn , en niet dan door inenting
„ kunnen medegedeeld worden; dat men dus niet
„ behoeft te vrezen ooit door dezelve eene heer-
„ schende ziekte te zien ontstaan; . . . eindelijk dat
„ men door de inenting der kinderpokken de ziekte
„ wilde uitroeijen en niet bedacht dat men ze hier-
„ door veeleer alomme deed verspreiden.”

Hierop hebben wij het volgende aantemerken.

1°. Gaarne geven wij de verdedigers der vaccine toe , dat de ingeënte kinderpokken besmettelijk zijn , dat het koepokgift daarentegen niet dan door opzettelijke inenting van den een op den anderen overgaat , en eindelijk dat , uit dit oogpunt beschouwd , de laatste inentingswijze voorzeker boven de eerste verdient gesteld te worden: maar wij beweren tevens dat het niet besmettelijk zijn van deze ziekte op zich zelve genomen (*absolutè*) geen bewijs in zich bevat , van derzelve voordeeligen invloed op het menschelijk lichaam.

2°. De uitdrukking „ men wilde door de inenting der kinderpokken de ziekte uitroeijen , en men bedacht niet dat men ze hierdoor veeleer alomme deed verspreiden” komt ons (hoe juist dezelve zij) vreemd voor in de mond van hen , die te voren de ijverigste voorstanders der Inoculatie geweest zijn , en voorzeker , zoo wij nagaan dat zij dezelfde personen zijn , die door de Inoculatie de ziekte hebben willen *uitroeijen* , en dus volgens hun eigen getuigenis hierin onbedacht zijn te werk te gaan , zoo mee-

meenen wij het recht te hebben om te vragen, welken waarborg wij hebben dat zij thands bedachtzamer geworden zijn, en niet even als te voren ten nadeete van s'menschen leven en gezondheid, voor wier behoud zij geroepen waren te zorgen, hunne nieuwe kunstbewerking onvoorzichtig aanwenden en doordrijven, zonder eens te vermoeden, dat zij *ook nu* zouden kunnen dwalen, en, gelijk te voren, door den schijn bedrogen worden?

3°. Eindelijk mogen wij ook niet vergeten dat de Schrijvers die de Inoculatie tegen deze stelling der vaccinatores verdedigd hebben, eene algemeene inenting voorgesteld hebben, waardoor het gevaar der besmetting als van zelf zou weggenomen worden, welk voorstel als iets ongeoorloofds en onuitvoerlijks behelzende, te recht door de verdedigers der vaccine is verworpen. Zij geven toe dat „wan-
„ neer men alle individus in steden, dorpen, ja
„ alle bekende plaatsen tegelijk zou doen inenten
„ met natuurlijke pokken, men dan, ja dan alleen
„ in staat zou zijn, om hierdoor de kinderziekte geheel
„ en al te vernietigen en uitteroejen, maar” (voegen er de vaccinatores zeer wijsfelijk bij) „zal men
„ ooit in staat zijn zoodanige algemeene inenting
„ intevoeren? Zullen de Geneesheeren de menschen
„ gemakkelijk kunnen overhalen om zich zelven of
„ die gene die onder hen gesteld zijn, daaraan te
„ onderwerpen? zal men daartoe geen geweld be-
„ hoeven te gebruiken? en zal-zulks, zonder kracht-
„ da-

„ dadige medewerking der Hooge Overheid immer
„ kunnen plaats hebben? en gesteld zijnde, dat zij,
„ die het bestuur in handen hebben, daartoe wilden
„ medewerken, zal men dan nog in staat zijn
„ een ieder daartoe te dwingen? Hebben wij niet ge-
„ zien, dat er bij vele in dit opzicht, een gemoe-
„ delijk bezwaar plaats vindt, waardoor zij van deze
„ kunstbewerking terug gehouden worden? Hoe
„ zal men nu zulke menschen daartoe kunnen
„ noodzaken? Zal men in ernst kunnen staan-
„ de houden, dat het niet mogelijk zij, dat er ooit
„ eenig ongeluk door de inenting kan veroorzaakt
„ worden? . . . *En wie geeft ons de vrijheid om*
„ *over het leven en de gezondheid van één eenigen,*
„ *ten besten van duizend anderen, naar welgeval-*
„ *len te beschikken? Al wie onze hulp vordert,*
„ *vordert ze voor zich zelyen, en men mag het*
„ *vertrouwen van zoo iemand, uit eenig vreemd*
„ *inzicht, al ware het ook tot welzijn van het gant-*
„ *sche menschedom, niet misbruiken.*

„ *Niemand mag zich dusdanig een recht aan-*
„ *matigen, hetwelk alle Goddelijke en menschelijke*
„ *wetten verbieden.*

Zoodanig spreekt een der geachtste Geneesheeren van ons Land, en mij dunkt dat men moejelijk iets juister en meer gepast kan aanmerken; is het nu niet eene onverklaarbare zaak, (had men niet steeds waargenomen dat zelfs de kundigste mannen, zoodra zij eene stelling voorgenomen hebben te verdedigen,

en

en niet te onderzoeken, met hun voorbeeld de waarheid bewijzen van het spreekwoord, dat een onzer beroemdste mannen gewoon was te gebruiken, *systematis ardor, veritatis sepulchrum*, (de zucht voor een bijzonder stelsel, is het graf der waarheid) is het niet eene onverklaarbare zake, dat die zelfde schrijver, in het zelfde geschrift eenige pagina's verder, het volgende van de vaccine zegt. „Dat dan „eens zij, die het bestuur in handen hebben ernstig „zich benaarstigen, om de inenting door middel „van de koepokken over den geheelen aardbodem „algemeen te maken! *dat eenmaal alle Koningen en „Vorsten zich genegen toonden om tot dit groote „doelwit gezamentlijk mede te werken, opdat deze „plaag, ZOO ALS WELEER DE PEST (?!) verban- „nen wordt!* enz.

Door de vroeger aangehaalde woorden, heeft de schrijver zelve de ijdelheid en tevens het onbetamelijke van dezen wensch aangetoond, en wij zullen slechts, wat den invloed der Bestuurderen en Overheden betreft, met hem zeggen: „niemand mag „zich zoodanig een recht aanmatigen, hetwelk alle „Goddelijke en menschelijke wetten verbieden,” en wat de mogelijkheid eener algemeene invoering der vaccine betreft, zullen wij alweder met denzelfden schrijver vragen „of men ooit in staat zal zijn zoodanige „algemeene inenting in te voeren?” Eindelijk moet ik hier aan de woorden herinneren, die de Hoog-
C leer-

leeraar REMER (21), een groot voorstander der koepok-inenting nu reeds verscheiden jaren geleden aangaande de onmogelijkheid eener algemeene inoculatie verklaard heeft. „Eene geweldige op bevel der „Overigheid ingevoerde algemeene inenting der kin- „derziekte is onuitvoerlijk en moet als eene despotique „wreedheid beschouwd worden!” Deze woorden op de vaccine toepasfende, de maatregelen die nu reeds beginnen in het werk gesteld te worden en waarvan wij nader zullen spreken, met aandacht overdenkende, de affchuwelijke middelen overwegende die een ellendeling de ombefchaamdheid heeft voorstellen, om ieder van gouvernements-wege *te dwingen*, zijne kinderen te laten vaccineeren, (zoo als wij straks zullen zien) de gandsche geschiedenis der vaccine van haren oorsprong tot den huidigen dag overziende, zoo kunnen wij ons REMER's juiste aanmerking niet zonder huivering voor den geest brengen. Ja, despotique wreedheid staat ons hier te wachten, en (o! dat ik mij bedriege!) wie weet tot welke uitersten deze zal worden gebracht, en hoe menige baldadige verguizing van plicht en geweten, die zich tegen het werk des boozen geests verklaren zullen, met het bloed van onnozele flachoffers moeten bezegeld worden! Doch Hij leeft, die ook dezen plaag verhoeden kan!

VIER-

(21) HUFELAND, Journal der R. H. 13 B. 2 ft. pag. 143.

VIERDE GRONDSTELLING.

Een vierde argument ten voordeele der vaccine, in tegenoverstelling der inoculatie, komt hierop neder ;
„ dat men aan de inenting der natuurlijke pokken
„ niet alle voorwerpen zonder onderscheid mocht
„ onderwerpen, dat niet alle tijdperken des levens,
„ niet alle lichaamsgesteldheden, niet alle faisoenen
„ even gunstig tot deze kunstbewerking gerekend
„ werden, dat men bij de zulken, die niet volkomen
„ gezond waren, vreesde door de inenting eene ge-
„ vaarlijke omwenteling in het lichaam te veroorza-
„ ken ; dat men daarom de inoculatie vermijden moest
„ bij kinderen, wanneer ze tanden kregen, en bij
„ vrouwen ten tijde der maandelijksche zuivering,
„ of wel in den zwangeren staat (22). *Dat daar-*

en-

(22) Zoo zegt HUSSON : „ J'ai en l'occasion de vacciner, avec le
„ succès ordinaire plusieurs enfans, ayant depuis plus d'un an des
„ croûtes lymphatiques : Quelques praticiens ne font presque plus
„ attention à l'état de la santé avant la vaccination. . . . Ainsi
„ comme il n'existe aucune circonstance d'age, de santé et de
„ saison, qui contreindique la vaccination, comme plusieurs mé-
„ decins ont vacciné indistinctement toute espèce de sujets, sans
„ être retenus par les perils attachés aux deux premiers mois de la
„ vie, à une constitution faible, au douloureux travail d'une den-
„ tition difficile, à la presence des croûtes laiteuses, qui convroient
„ tout le corps, à un mouvement de fièvre lente, à l'approche
„ des chalenrs ; qu'au contraire dans beaucoup d'occasions la vaccine

„ entegen alle deze bedenkelijkheden bij de koepokken
„ geen plaats hebben , daar men ze aan alle voor-
„ werpen zonder onderscheid kan mededeelen ; en geen
„ leef-

„ a paru exercer sur plusieurs maladies une influence salutaire, on
„ doit se hâter de faire participer tous les individus à ses bienfaits.
„ On pourroit même ajouter que , dans le cas d'une Epidemie vario-
„ lique existante ou prochaine, tout retard volontaire *entre le pre-*
„ *mier et le deuxième jour de la naissance* d'un enfant pour lui
„ inoculer la vaccine , doit être considéré comme un DELIT.... Il
„ n'est donc pas permis de différer d'un seul moment. Dict. des
„ sc. Méd. 1821. Tom. LVI, pag. 380.

LETTSOM zegt, dat wanneer een geneesheer thards, na de ontdekking der vaccine de inenting der natuurlijke pokken zal aangeprezen hebben , en het kind daaraan komt te overlijden , deze daad voor de rechtbank van het geweten als een moord moet worden beschouwd : terwijl THORNTON nog verder gaat , zeggende : „ pour moi je crois que le crime est aussi „ grave , soit que le malade meurt , soit qu'il échappe! ”... Is het niet eene bedroevende zaak , dat men verstandige mannen , en zelfs door het licht der Waarheid bestraalde Christenen , de vaccine , die door hen althans als een gevaarlijk middel moest beschouwd worden , met alle ijver ziet verdedigen , en terwijl zij hunne kinderen , het troostend en heil aanbrengend water des doops , wiens hooge waardij men veelal in onze dagen over het hoofd ziet , onthouden , als niet kunnende overeengebracht werden met het zoo trotsch en echter zoo nietig menschelijk verstand , zoo vinden zij geene zwaarigheid hoe genaamd in het onverstandig en onvoorzichtig onderwerpen van hun kroost aan deze kunstbewerking. Hoe vele van die ongelukkige schepseljes ontmoeten wij niet dagelijks (en , God alleen weet met welk een smart !) die wel met het koepokgift besmet zijn , maar nog niet hebben mogen ontvangen die gave des Heiligen Geests , welke met den doop , dat pând van Gods liefde , zoo innig verbonden is !
Men vergelijke Hand. der Apost. II. 38—39.

„leeftijd, geen seizoen, geene natuurlijke ongesteldheden, iemand van de koepokken weerhouden.”

Hierop maken wij de volgende aanmerkingen.

1°. Wat de inenting der natuurlijke pokken betreft, wij mogen niet vergeten, dat vele inenters, waaronder de groote CAMPER, alle perfoonen zonder het verschil in jaren, kunne of gestel in aanmerking te nemen, als geschikte voorwerpen voor de inoculatie beschouwden en alle vrees (ik zou liever zeggen, alle behoedzaamheid) in het aanwenden van dit middel wilden verbannen en als ongegrond doen voorkomen.

2°. Wat de stelling der koepok-inenters betreft, in zoo verre zij de opgenoemde bezwaren behelst tegen de algemeene toepassing der inoculatie op alle voorwerpen zonder onderscheid, wij stemmen dit ten volle toe, en aarzelen geenzints hierin een der krachtigste redenen te vinden, waarom men de inoculatie nimmer als een algemeen middel tegen de kinderziekte had moeten aanprijzen.

3°. Eindelijk de stelling die als de hoofdzaak ter betooge der voordeelen van de vaccine boven de inenting moet beschouwd worden, houden wij voor eene *absurditeit* en de wijze waarop de koepokinenting werkelijk plaats heeft, voor een der schadelijkste kwakzalverijen, voor den Geneesheer beschaamd en vernederend voor de Wetenschap zelve.

Mogelijk zal dit ons oordeel wat hard klinken,

wij willen de gronden waarop hetzelfde rust nader ontwikkelen.

De Geneeskunde, zal ze dien naam verdienen, moet, (zoo als wij gezien hebben) die edele kunst en wetenschap zijn, welke niet uit bloote Empirie bestaat, maar op *Physiologische, Pathologische* en *Therapeutische* kennisfen als op hare vaste zuilen, gegrond is; hetgeen nu tegen alle wetten van zuivere Natuurkunde, Ziektekunde en Geneeskundige ervaring lijnrecht strijdt, en alleen op de groffte Empirie rust en steunt, zijn wij gewoon kwakzalverij te noemen.

Daar het nu, volgens het eenparig getuigenis van alle ware geneeskundigen, te beginnen met HIPPOCRATES, tot op de tegenwoordige schrijvers, eene onweersprekelijke Physiologische waarheid is, voor ieder die slechts zijn oordeel wil en kan gebruiken zeer bevattelijk, dat er geen twee perfoonen (hoewel er voor ons eene schijnbare gelijkheid tusfchen beiden plaats hebbe) gevonden worden die elkander in de daad volkomen gelijk zijn, zoo zal dit verschil aanmerkelyker zijn, naar mate de omftandigheden, waarin ieder hunner verkeert, meer verschillen. „Eene algemeene befchouwing, zegt daarom te recht de voortreffelijke GAUBIUS (23), van de „gronden, waarop de Geneeskunde rust, is niet „voldoende, maar eene *toepafing op ieder mensch in* „het

(23) H. D. GAUBII, Institutiones Pathologiae Medicinalis. § 12.

„het bijzonder, in zoo verre zij in ouderdom, levenswijze, geslacht en temperament van elkander verschillen, wordt hier HOOFDZAKELIJK vereischt.”

De Physiologie leert ons dus, dat ieder mensch eene hem eigene gezondheid bezit.

Op dezelfde wijze zal men nimmer met eenig recht, den naam van *Pathologus* toekennen, aan zoodanig een, die het wezen eener ziekte willende onderzoeken, het voortelijk onderscheid in de omstandigheden waarin zich ieder kranke bevind, over het hoofd ziet: wij hebben boven bepaald, en zoo wij meenen, volgens zuivere beginselen der ziektekunde, dat wij wel in het algemeen de eene of andere ziekte eenen naam kunnen geven, haar in ruwe omtrekken affchaduwen, en aldus, om verwarring voortekomen, een soort van systeem vormen, maar nimmer, zoo wij tot de natuur der ziekte willen opklimmen, haar anders mogen beschouwen dan in verband met den persoon die krank ligt. Pathologie leert dus, dat ieder zieke eene hem eigene ziekte heeft, en naar mate van den eenen kant de vatbaarheid voor deze bepaalde ziekte, van den anderen de gelegenheidsoorzaken grooter zijn, zal er ook in de wijze, waarop men die afwijking van den gezonden staat beschouwt, een grooter en gewichtiger onderscheid bestaan.

Eindelijk (en dit is het voornamste punt, vermits het de toepassing op het menschelijk lichaam betreft) ook de ware Therapie rust op dezelfde gronden:

zij leert ons dat ieder middel, hetwelk ter bestrijding eener bepaalde ziekte nuttig is, niet onverschillig op alle individus, en op dezelfde wijze kan of mag aangewend worden: zij verwerpt daarom met recht de zoogenoemde *specificæ*.

Zoo zien wij dus dat ware Geneeskunde, gelijk alle zuivere wijsbegeerte, zoo zij dien naam verdient, op het beginsel van ONGELIJKHEID bij de menschen gegrond is, terwijl alle kwakzalverij en alle herfenschimmige dwaasheid (die maar al te dikwerf voor wijsheid doorgaat) niet alleen van eene bloote veronderstelling, maar zelfs van eene onmogelijkheid uitgaat, namelijk de GELIJKHEID der menschen.

Kwakzalverij is dus niet slechts het aanwenden van een zelfde geneesmiddel tegen alle mogelijke ziekten, gelijk de beruchten DELLALENA dit vermogen aan zijne ontvlambare aarde toekende, maar ook het toedienen van een genees- of zoogenaamd voorbehoedmiddel tegen eene bepaalde ziekte op een en dezelfde wijze bij alle individu's, zonder onderscheid. Laat ons dit met een voorbeeld ophelderen om tot de toepassing over te gaan.

Wat zouden wij wel zeggen, zoo zich eens een geneesheer (24) opdeed, die voorgaf de vatbaarheid
voor

(24) De juistheid van dit voorbeeld zal ieder gemakkelijk kunnen nagaan. Men verandere slechts het woord *Geneesheer* in den naam van JENNER, de *vatbaarheid voor de koorts* in *vatbaarheid voor de kinderziekte* het *kina-extract*, in *de koepokstof* en eindelijk
de

voor de koorts te vernietigen, door eene bepaalde dosis, vier of vijf *drachmen* bijv. *kina-extract* s'morgens te doen gebruiken en dit middel (let wel!) aan alle personen zonder eenig onderscheid wilde toegediend hebben? Geen Geneesheer zal (zoo ik mij niet bedrieg) aan dit *specificum* eenig geloof kunnen hechten; wij zouden ons veeleer schamen den kwakzalver, die ons deze methode aanpreeft, met den naam van *collega* te vereeren.

Is nu wel de wijze waarop de vaccine alom wordt geprezen en aangewend, iets anders? Is het niet ook hier eene enkele druppel of zoo als de vaccinators zich uitdrukken, *een honderste gedeelte van een druppel*, dat gezegd wordt genoegzaam te zijn, om de vatbaarheid voor de kinderziekte bij ALLEN uit te roeijen? Heeft niet JENNER zelve, die onvoorzichtige en roekeloze JENNER, de genoemde vatbaarheid bij een kind van drie maanden en bij een man van zestig jaren, met hetzelfde middel en op dezelfde wijze toegediend, willen vernietigen? Heeft niet nog onlangs de door de vaccine zoo beroemd geworden HUSSON verklaart, dat geen verschil van jaren hier in aanmerking komt, en men zelfs (25)

kin-
de vier of vijf *drachmen* in een druppel, en de toepassing zal duidelijk zijn.

(25) Ook de beroemde REIL, valt in dezelfde dwaling, als hij zegt:
„man kann schwache und starke, kranke und gesunde Subjecte
„in JEDEM LEBENSALTER vom neugebornen Kinde bis zum Greise,
„impfen.“ EDZ. REIL. I. C. P. 355.

kinderen op den eersten dag hunner geboorte aan de vaccinatie *veilig* mag onderwerpen, terwijl het ander uiterste des levens even min eene hinderpaal tot deze kunstbewerking daarstelt? zegt niet AUBERT, dat nimmer in *London*, het tijdperk der tandwording, dat toch dikwerf van zoo veel gevaar verzeld gaat, voor de vaccine een rede van uitstel gerekend wordt te zijn? Zijn er niet sommige schrijvers zelfs zoo verre gegaan, dat zij zich niet ontzien de volgende belachelijke uitdrukking te gebruiken? SI UN ENFANT EST ASSEZ FORT POUR VIVRE, IL L'EST ASSEZ POUR SUPPORTER LA VACCINE! Mogen wij nu niet vragen of het wel mogelijk is dat ieder individu de vatbaarheid voor de kinderziekte in dezelfde mate bezit? Zal het gestel des kinds, dat nog zoo onvolkomen is, bij wien ieder deel in de eerste *periode* harer ontwikkeling leeft, de vaste deelen buigzaam zijn, de beenderen week, de vochten in grooter hoeveelheid, de bloedvaten werkzamer, hoewel niet krachtiger dan in meer gevorderde jaren, de zenuwen vooral die tot het zoogenoemd inwendig leven behooren, gevoeliger en meer opwekbaar, eindelijk de huid zachter, met meer vaten doorweven en eene grootere mate van leven en vegetatie bezittende, waardoor dezelve aan allerhande uitflagziekten meer blootgesteld is, zal, zeg ik, zoodanig een gestel kunnen gerekend worden de vatbaarheid voor de kinderziekte in dezelfde mate te bezitten, als de grijsaart, wiens gestel over het algemeen minder levendig is, die
eene

een trager bloedsomloop heeft, verdoofde, of althans zeer verminderde prikkelbaarheid, een droog, hard, ja nauwlijks doordringbaar huidstelsel bezit, om van duizende andere omstandigheden te zwijgen?

Neen, eene opmerkzame beschouwing van den staat, waarin zich het menschelijk lichaam in onderscheiden leeftijden bevindt, leert ons dat er slechts eene voortdurende ontwikkeling is, van het oogenblik dat het leven een aanvang neemt tot den volwasfen staat en weder eene langzame afneming tot het uur des doods, en wel in die evenredigheid, dat hoe nader het kind bij zijnen oorsprong is, hoe werkzamer, hoe levendiger die ontwikkeling zijnen gang gaat, terwijl bij den grijsaart hoe meer hij zijne ontbinding nadert, bloei, kracht en leven des te sneller afnemen. Dienzelfden loop volgt ook het lichaam in den ziekelijken staat, die slechts eene andere wijze van bestaan is: van hier de verdeling der ziekten in dezulken, die het gestel des kinds aandoen, (waaronder in de eerste plaats de bij uitstek zoogenoemde *kinderziekte*) en in die, welke aan eenen meer gevorderden leeftijd of wel aan den ouderdom zelve eigen zijn.

Wij zien dus over het algemeen, dat verschil van jaren, noodwendig een verschil in de vatbaarheid voor elke ziekte en voornamelijk voor de *kinderziekte* moet te weeg brengen: maar wij moeten verder gaan, en vragen of niet zelfs bij gelijkheid in ouderdom, het (26) *indi-*

(26) Zelfs gaat REIL nog verder, en zegt met zeer veel juist-

dividueel gestel hier een allerbelangrijkst onderscheid doet geboren worden, dat men onmogelijk tot eene vaste bepaling of regeling brengen kan: hoe dikwerf heeft men niet twee kinderen, nagenoeg van één ouderdom, aan dezelfde besmetting van kinderziekte blootgesteld gezien, en bij het eene zamenvloeiende kwaadaartige pokken, bij het ander de ziekte of in eenen zeer lichten graad, of zelfs in het geheel niet waargenomen?

Moet de reden hiervan niet noodzakelijk in het verschil van beider gestellen gezocht worden? En wordt dit niet volkomen over het hoofd gezien bij de koepokinenting?

Uit al het geen wij dus aangemerkt hebben, meenen, wij het recht te hebben het volgende besluit te maken, dat het aanprijzen eens genees- of voorbehoedmiddels, als of hetzelfde veilig op *alle voorwerpen* kon aangewend worden, onaangezien het individueel gestel, ja zelfs bij eene bestaande natuurlijke ongesteldheid, en bij *alle* met hetzelfde *succès* de vatbaarheid (hoe onderscheiden deze ook zijn moet) zou kunnen vernietigen, dat, zeg ik, de aanprijzing van

heid: „*Es lehrt ferner die Erfahrung, dass die DISPOSITION zu der Pockenkrankheit bei DEMSELBEN INDIVIDUUM nach den verschiedenen Zuständen, worin es sich befindet, immerhin wechselt, steigt und fällt, bald gutartige, bald bösertige Pocken veranlasst, enz. Zie REIL, über die Erkenntnifs und Cur der Fieber. V.B. p. 305.*”

van zoodanig een genees- of voorbehoedmiddel eene onbeschaamde kwakzalverij is, en het lichtvaardig gebruik van hetzelfde eene onvergeeflijke onvoorzichtigheid of wel eene beklagenswaardige verblindheid.

Het mag nu de groote CAMPER zijn, welke dit van de inenting der kinderpokken voorgaf, of wel de beroemdste en anderzints kundigste mannen, die in alle Oorden de koepokken als zoodanig een voorbehoedmiddel aanprijzen, en helaas! zoo roekeloos aanwenden, de echte geneeswijze verklaart beide inentingswijzen, voor hoogstverderflijke kwakzalverij.

Wij willen dit gedeelte eindigen met de woorden van den Godsdienstigen en Geleerden HOFFMANN (27).

„*Notandum NULLUM ESSE REMEDII GENUS, QUOD EANDEM HABET VIM IN SINGULIS, unde nisi in omnibus remediis rite vis observetur, et subjectum patiens cum objecto agente confertur, non obtinebis semper optatum finem.*” Of wel, zoo als die zelfde schrijver zich op eenen anderen plaats nog sterker uitdrukt. „*Primo omnium dicendum est, non dari MEDICINAM UNIVERSALEM, quae omnibus individuis, omni naturae et omni tempori quadret. PESSIMA ac vulgaris est opinio, quae PLURES ETIAM EGREGIOS VIROS sed medicinae imperitos, deceptit, dari adversus morbos ejusmodi remedia, quae nulla habita temporis et individuorum ratione CERTISSIME*

de

(27) HOFFMANN, Op. omn. Physico. Med. Supplem, P. II. Cap. V. § 22.

depellant morbos. Haec FALSA PERSUASIO a multis retro temporibus amplissimam EMPIRICORUM praxi subministravit occasionem. Equidem INFINITUS RERUM CONDITOR certas remediis indidit vires, certamque medendi efficaciam, quae tamen vis NON ABSOLUTA est, sed ad certum objectum, certam causam, ordinem, dosin, et tempus, restricta est: et in eo versatur PRUDENS remediorum applicatio, quae si NEGLIGITUR, HOC, QUOD DATUM FUIT AD SALUTEM, IN DAMNUM POTIUS ET DETRIMENTUM CORPORIS CEDIT, ENZ.

VIJFDE GRONDSTELLING.

Men heeft al verder de hooge verdiensten van de koepokinenting in tegenstelling der inoculatie willen aantoonen, door te zeggen, „ dat een naauwkeurig „ onderzoek geleerd had, dat er sints de gewoone „ inenting over gandsch Europa was verspreid ge- „ geworden, meer perfoonen aan de kinderziekte „ gestorven waren, dan voorheen: *dat daarentegen „ de Vaccine niet alleen het getal sterfgevallen aan „ de kinderziekte in het bijzonder, maar ook de „ algemeene sterfte aanmerkelijk vermindert.*

Laat ons ook dit argument van nabij beschouwen. 1º, Zij berust geheel en al op drie punten: op eene naauwkeurige kennis, namelijk van het getal geborene kinderen, van het getal gestorvene, en van de hoegrootheid der bevolking. Uit de onderlinge vergelijking hiervan en uit de verhouding, waarin

de

de burgerlijsten tot elkander staan, zal men alleen in staat zijn een besluit aangaande de voor- of nadeelige inwerking van een of ander genees- of voorbehoedmiddel op het menschelijk lichaam te maken. Het is juist uit deze bronnen dat zoowel de Inenters als de Vaccinatores hunne kennisfe hieromtrent geput hebben. Wanneer men nu de menigvuldige Apologien der inoculatie, met aandacht nagaat, de bewijsgronden waarop zij rusten, onderzoekt, dan vind men dat een der voornaamste beweegreden van die zoo mild toegezwaaide loftuitingen bestaat, in het voorgeven *eener vermindering in de sterfte, bewezen en opgemaakt uit burgerlijsten*: naderhand echter heeft de ondervinding de grootste verdedigers der inoculatie overtuigd dat deze stelling geheel en al verkeerd was, en men juist het tegendeel moest gelooven en aannemen, dat de sterfte sedert de inenting vermeerderd was, zoo als de voortreffelijke DE HAEN duidelijk bewezen heeft, terwijl men tevens bevond dat veele schrijvers niet alleen hierin uit onwetenschap gedwaald hadden, maar ook met opzettelijken kwaden trouw door het vervalschen van feiten de inenting hadden doorgedreven.

Zoo zien wij op welke gronden de vaccinatores de nieuwe inenting als eene de sterfte verminderende geneeswijze verdedigd hebben, en tevens dat zij geene andere bronnen hebben dan te voren de Inoculatores gehad hebben, namelijk, de burgerlijsten. Deze willen wij gaarne voor een oogenblik als zeer vol-

ko-

komen beschouwen (het onvoldoende van dezelve zullen wij straks bewijzen) maar dan vragen wij wat men uit alle die opgave besluiten moet? Immers het zijn alle burgerlijsten die gebezigd werden om te bewijzen

- a. dat de inoculatie de sterfte verminderde.
- b. dat dezelfde inenting de sterfte vermeerderde.
- c. dat de vaccine het getal jaarlijkseh stervende doet afnemen.

De beroemdste mannen hebben zoowel het eerste, het tweede als het derde feit verdedigd, hoe tegenstrijdig ook hun gevoelen zij. Daar nu de waarheid slechts één is, en drie elkander vernietigende stellingen voor waarheid worden aangegeven, zoo meen ik het recht te hebben te besluiten, dat men met geene genoegzame zekerheid uit de burgerlijsten den invloed van een der beide inentingswijze op de vermeerdering of vermindering der sterfte bepalen kan.

2°. Maar wij gaan verder, en beweren, dat, al ware het mogelijk, uit de burgerlijsten eenig besluit te maken, aangaande het voor- of nadeelige van een of ander middel, men echter het recht niet heeft dit toe te passen op de vaccine, daar dezelve nog geen menschen leeftijd heeft bestaan.

Immers gesteld, dat het voldongen bewezen was, dat deze kunstbewerking in de eerste helft van het leven, de kans van sterven (zoo het heeten moet) verminderde, hieruit zal voorzeker niets worden opgemaakt, daar het althans mogelijk is, dat de mensch hierdoor

min-

minder oud wordt en dus in de schijnbare vermindering van sterfgevallen een kern schuilt van grootere sterfte voor het vervolg. Dit gevoelen is (ik beken het gaarne) eene veronderstelling, die wij echter nader ontwikkelen zullen en toonen niet op losse gronden te rusten: wij vragen intusfchen de verdedigers der vaccine, of hunne stelling, dat de koepok-inenting *voor altijd* voor de kinderziekte beveiligd, geene *veronderstelling* zij? De tijd, zeggen zij, zal dit leeren: ik herhaal dezelfde woorden en meen het recht te hebben te besluiten, dat het volstrekt onmogelijk is eene gevolgtrekking ten voordeele der vaccine te maken, als of ze de sterfte verminderde, voor en alear de waarnemingen op een menschen leeftijd gemaakt zijn.

3°. Maar wij mogen ook niet vergeten dat alle schrijvers zonder uitzondering, ja zelfs de vaccinators, die zich met het vervaardigen van burgerlijsten hebben bezig gehouden, eene nauwkeurige vergelijking der geboorte en sterfte met de bevolking van eenige stad of land als eene zoo moeilijke taak beschouwen dat zij als uit eenen mond bekennen alleen naar gising hierin te moeten te werk gaan. Zoo zegt de in dit vak vooral zoo kundige FRIEDLANDER (28) „*Rien de plus facile en apparence, et rien de plus difficile en effet que le dénombrement, lorsqu'on veut l'exécuter sur une masse considérable,* *qui*

(28) Zie Diction. des scien. Med. Tom. XXXIV. pag. 356.

qui varie à chaque instant, non seulement pour les naissances et la mortalité, mais aussi par l'émigration, par des mutations continuelles, OU MÊME PAR LES DIFFÉRENTS INTÉRÊTS, QUE PEUVENT AVOIR D'EN MASQUER OU D'EN DÉFIGURER LES VRAIS RESULTATS ceux, qui se trouvent chargés de l'opération ou ceux qui la subissent." Ook in ons Vaderland heeft men de moeilijkheid hiervan ingezien, en een onzer geleerden, hoewel hij zijne verklaring op de kinderziekte niet slijnt te willen toepassen, zegt aangaande zoodanig een onderzoek, het volgende: „Ik weet, hoe voorzichtig men zijn moet „in het afleiden van gevolgen, uit sterflijsten op „gemaakt; op hoe veele omstandigheden men be „hoort te letten, zoo men voor zijne stellingen „met genoegzame zekerheid wil te werk gaan: wat „spreek ik van zekerheid, zoo moejelijk te bepalen „in elke wetenschap, doch vooral in zulk eene, „als door *het opzamelen van hier en daar ver „strooide stukken ter naauwer nood verkregen „wordt!*"

En waarlijk dit getuigenis zal ons niet bevreemden; immers als wij beschouwen wat er al toe vereischt wordt, om naauwkeurige lijsten te houden, in plaats van zoo veele afwisselende gebeurtenissen gedurig blootgesteld, dan zullen wij gewaar worden, dat het even zoo moejelijk of liever ondoenlijk is als het getal golven te bepalen, in eene snelle stroom of op eene onstuimige zee.

Gisfingen en veronderstellingen zijn dus, volgens de vaccinatores zelve de grond waarop het getuigenis rust, dat de burgerlijsten ten voordeele der vaccine kunnen opleveren.

Uit hetgeen tot nu toe verhandeld is, maak ik het volgend besluit.

1°. De verhouding van geboorte, sterfte en bevolking, kan nimmer met de vereischte nauwkeurigheid opgegeven worden.

2°. Al ware dit mogelijk, het resultaat hiervan ten voordeele der vaccine zou eerst na eene volle menschen leeftijd kunnen blijken.

3°. Het is hoogstwaarschijnlijk, dat zeer veele schrijvers, die zich met het vervaardigen van burgerlijsten hebben onledig gehouden, ten einde den invloed te toonen der nieuwe inentingswijze, of van onkunde of van kwade trouw hieromtrent te beschuldigen zijn.

Dit blijkt uit de vergelijking der opgave welke ten tijde der inoculatie werdt gegeven, en naderhand bevonden is, valsch te zijn.

Dit blijkt verder, zoo wij vergelijken hetgeen ons de vaccinatores zelve mededeelen om te bewijzen hoe veele menschen jaarlijks aan de kinderziekte in Europa stierven, vóór dat de vaccine ontdekt was. BREMER (29) b. v. zegt dat er jaarlijks in Europa 400,000 zielen aan de natuurlijke pokken
ftier-

(29) J. J. BREMER, Die Kuhpocken. Berlin 1804, pag. 1.

sterven, terwijl LETTSOM dit getal op 210,000 brengt, en op eene andere plaats voorgeeft, hetgeen het toppunt der dwaasheid is, dat de vaccine jaarlijks 800,000 personen in het leven behoudt! Intusschen zijn beide zoowel BREMER als LETTSOM, groote voorstanders der koepokinenting, en beide beweren de nauwkeurigste sterflijsten tot hun onderzoek te hebben gebezigd.

Wij zien dus ook hieruit hoe weinig zekerheid zoodanige nasporingen hebben en hoe voorzichtig wij moeten zijn om uit dezelve eenige gevolgtrekking te maken.

Maar wij willen nog dieper doordringen en onderzoeken of zelfs die sterflijsten van vele jaren, welke voorhanden zijn, den gunstigen invloed van de vaccine bewijzen: om echter onpartijdig te kunnen oordeelen, willen wij even min de ijvrige doordrijvers dezer kunstbewerking als hare vijanden volgen, maar liever die schrijvers ondervragen welke de sterfte niet uit een geneeskundig oogpunt hebben beschouwd, maar als onderwerp van staatshuishoudkunde. Onder deze voorzeker komt onder de hedendaagsche schrijvers de eerste plaats toe aan FRIEDLANDER, die de wijsgeerige en voorzichtige *methode* volgt, van den voortreflijken süssMILCH (29), een man, die met
eenen

(30) Men raadplege het schoone werk dat deze schrijver in den jare 1776 heeft in het licht gegeven, onder den titel: *Die Göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechts*, en
men

eenen DE LUC tot voorbeeld kan strekken, welke waarheden een door het Christelijk geloof opgehelderd vernuft in de schepping en de instandhouding der wereld erkennen en openbaren mag! FRIEDLANDER nu, bekent met alle de zwarigheden waarmede zoodanig een onderzoek gepaard gaat, geeft ons verscheiden tabellen op van sterflieden, gehouden in de voornaamste steden van Europa. Deze kunnen ons hier echter van geen dienst zijn, dan alleen in zoo verre er twee lijsten gevonden worden in eenige steden op onderscheiden tijdperken gemaakt. Wij vinden hier bij voorbeeld twee van *Weenen*, twee van *Parijs* en twee van *Montpellier* op verschillende tijden aangeteekend, uit wier vergelijking het volgende blijkt. De sterfte bedroeg

In <i>Weenen</i> ,	van het jaar 1789 tot	} 271,008 of jaarlijks 15,056.
	1807: dus in 18	
	jaren.	
In <i>Parijs</i> ,	van het jaar 1723 tot	} 755,052 " " 18,876.
	1763: dus in 40	
	jaren	
In <i>Montpellier</i> ,	van het jaar 1771 tot	} 23566 " " 1122.
	1792: dus in 21	
	jaren.	

Deze lijsten zijn, zoo als men ziet, in die tijdperken gemaakt, toen de vaccine in de opgenoemde steden nog niet in gebruik was: zal nu deze kunstbewerking de sterfte over het algemeen verminderd hebben zal gewaar worden dat de uitmuntende schrijver van hetzelfde tot beden door geen ander (zoo veel mij bewust is) is overtroffen.

hebben, dan moeten de latere sterflijsten jaarlijks een *minus* aan gestorvenen opleveren: wij vinden echter juist het tegendeel: immers de sterfte bedroeg

In <i>Weenen</i> ,	van het jaar 1807 tot	} 82353 of jaarlijks 16470.
	1812: dus in 5 jaren.	
In <i>Parijs</i> ,	van het jaar 1807 tot	} 214,914 « « 21491.
	1817: dus in 10 jaren.	
In <i>Montpellier</i> ,	van het jaar 1792 tot	} 21372 » « 1526 a 27.
	1806: dus in 14 jaren.	

Hieruit blijkt dus, dat, zoo men, zonder de bevolking jaarlijks (hetgeen onmogelijk is) naauwkeurig te kennen, alleen uit de sterflijsten iets zou mogen besluiten, de vergelijking van die vóór en na de vaccine gemaakt zijn, veeleer een ongunstig dan een gunstig *resultaat* oplevert. Wij voor ons, willen hiermede echter niet anders zeggen dan dat de *vacinatores* op dezelfde wijze als voorheen de *Inoculatores* dwalen, zoo zij meenen dat de vaccine de sterfte over het algemeen vermindert.

Men heeft ook mijns inziens niet genoeg acht gegeven op eene waarneming die bijkans in alle de groote steden in Europa gemaakt is en die ik met de vaccine in verband wil beschouwd hebben. Ik meen de verbazende sterfte in de vondelingshuizen. Zoo zien wij dat er in zoodanig een gesticht in *Dublin* van het jaar 1798 tot 1805, 12,786 kinderen waren opgenomen, van welke vijf jaren later slechts 135 overig bleven: het hospitaal voor von-

de-

delingen in *Moscou*, heeft in de laatste 20 jaren 37,607 kinderen aangenomen, waarvan slechts 1020 het leven behielden.

In *Weenen* neemt men hetzelfde waar: in 1811 en 1812 verloor men er nog 92 à 93 van de honderd.

Gaarne wil ik toegeeven dat de sterfte altoos in de eerste levensjaren zeer groot zijnde, verscheide bijkomende omstandigheden, die zoowel in de vereeniging van een aantal kinderen in zulke gestichten, als ook in de ontucht, waarin de vondelingen meestal geboren worden, moeten gezocht worden, noodzakelijk het getal dooden aldaar vermeerderen, doch kunnen wij met eenigen schijn van waarheid alleen hierin de oorzaak dier verbazende sterfte vinden? Mogen wij niet met recht veronderstellen dat het gift der vaccine zijn deel daaraan heeft? Wordt deze veronderstelling niet tot eenen hoogen trap van waarschijnlijkheid gebracht, wanneer men nagaat dat de koepokinenting in die gestichten *algemeen* mag gezegd worden, zoodat geen kind daarin wordt gevonden, dat niet binnen het jaar waarin hetzelve wordt opgenomen, gevaccineerd is? Moest men niet juist hier de gelukkigste resultaten der vaccine gewaar worden? en kunnen wij in waarheid zeggen, dat, zoo er nu, niettegenstaande de algemeene aanwending der koepokstof, 93 van de 100 sterven, het getal dooden minder is dan te voren? Zou de Natuurlijke kinderziekte wel immer de sterfte in die

huizen in eene grootere evenredigheid hebben kunnen veroorzaken?

Gaarne laten wij ieder onpartijdig hierover oordeelen, daar wij voor ons overtuigd zijn, dat, had men te voren hierop meer bepaaldelijk acht gegeven, men alras had ingezien, hoe valsch en ongegrond de stelling van hen is, die in de vaccine een oorzaak van grootere bevolking voor het toekomstige zien. Een nauwkeurig onderzoek had geleerd dat, zoo al kinderen in de eerste levensjaren zouden kunnen gezegd worden door de vaccine te zijn behouden, zij in meer gevorderde leeftijd aan andere ziekten in grooter menigte komen te overlijden. Dit heeft zelfs FRIEDLANDER moeten bekennen, terwijl hij de gevolgtrekking, die hierin ten opzichte der vaccine ligt, geheel over het hoofd ziet en door eene onbegrijpelijke verblindheid zich als voorstander der vaccinatie kennen doet: „*Dans un établissement*” zegt hij, *qui se trouve à Londres, Brownlordstreet, le nombre de ceux, qui meurent dans les trois premières semaines, n'est plus que d'un sur 19, au lieu d'un sur 15; il en résulte QU'IL MEURT PLUS D'ENFANS de deux à dix ans et au-dessus, UNE PARTIE DE CEUX QU'ON A SAUVÉS DANS UN AGE PLUS TENDRE, VENANT A SUCCOMBER PLUS TARD.*”

En geen wonder! het is de geneeskunde nimmer te beurt gevallen op het menschdom in het algemeen te werken en zij kan even min de bevolking van het

het aardrijk als hare ontvolking of de sterfte vermeerderen of verminderen: dit is alleen Gods werk: en elke opmerkzame onderzoeker zal de waarheid hiervan erkennen, zoo hij slechts het zoo naauw beperkt gezichteinder van het stoflijk zintuig met het inwendig geestelijk zintuig des verstands kan overzien, en zich uit de wereld der verschijnselen en geïsoleerde feiten tot de wereld der oorzaken en van het harmonisch verband van alle feiten durft verheffen! Alsdan zal hij gewaar worden, dat nimmer voor den geneeskundigen de bevolking *in het algemeen* een onderwerp zijner nasporingen moest zijn, vermits hij slechts met de *zieke* bevolking (om mij zoo uit te drukken) in betrekking staat. Van hier de *Satyriëke* vertelling, die ik mij herinner eens gelezen te hebben, waarin HIPPOCRATES in gesprek met HARVAEUS voorkwam, en de eerste zich over zoo vele latere ontdekkingen, vooral over die van den bloedsomloop verwonderende, eindelijk aan HARVAEUS vroeg, of er dan zoo vele menschen minder sterven dan in zijn tijd, en ten antwoord kreeg, dat hierin geen onderscheid gevonden wordt! Deze *ficție* bevat veel waarheid; wij willen hier de overdenkingen mededeelen, die dezelve bij ons heeft opgewekt.

Alles is in de schepping ontwikkeling en vermeerdering: dit zien wij niet alleen, maar hebben daarvoor een nog veel krachtiger bewijsgrond in de belofte Gods: het weest vruchtbaer, ende

vermenigvuldiget ende vervullet de aerde bevat in zich de oorzaak waarom de bevolking over den gantschen aardbodem vermeederen moet: de vraag komt nu hierop neêr, in welke verhouding staat de sterfte tot de bevolking en tot het getal zieken? Wij meenen

1°. *Dat de sterfte* absolute *vermeedert*, hetwelk geen bewijs behoeft.

2°. *Dat de sterfte* met betrekking op de zieken vermindert, vermits naar ons oordeel het getal kranken naar evenredigheid grooter is dan voorheen.

3°. *Dat de sterfte* met betrekking op de bevolking, *standvastig dezelfde blijft*.

Zoo zal men eertijds bij voorbeeld op 50 man mogelijk 25 zieken en eenen dooden geteld hebben, maar thands zullen op eene verdubbelde bevolking, (dus 100 man) 75 ziek zijn, en echter niet meer dan twee sterven.

1°. Het *absoluut* getal gestorvenen in dit voorbeeld is vermeerderd van 1 tot 2.

2°. Het *relatief* getal sterfgevallen met betrekking op de *massa* zieken is vermindert van $\frac{1}{2}$ tot $\frac{1}{37}$ a $\frac{1}{38}$.

3°. Het *relatief* getal dooden met betrekking op de bevolking heeft geene verandering ondergaan: 1 van 50 staat gelijk 2 van 100.

Wij zien dus uit zoodanig een overzicht (hetwelk ik alleenlijk als eene waarschijnlijke veronderstelling, voor mij althands zeer aannemelijk, wil aangemerkt heb-

hebben) dat wij de geneeskunde geen invloed toekennen, noch op de bevolking, noch op de sterfte.

En waarlijk het zal niemand vreemd voorkomen, dat geene menschelijke beschikkingen in staat zijn, op het begin of op het einde van s' menschen leeftijd eenigen invloed te hebben, dat is, dat de mensch niet anders dan tusschen den wieg en het graf hier op aarde levende, zijnen werkring ook tusschen de geboorte en den dood bepaald is: hij vermag dus niets, het zij ter vermeerdering der bevolking van den eenen, het zij ter vermindering der sterfte, van den anderen kant: deze zorg, ik herhaal het, is onmiddlijk in Gods hand!

Uit dit oogpunt moeten wij ook alle Epidemien nagaan, even als de diependenkende DE MAISTRE (31) de oorlogen en andere algemeene onheilen in de Natuur beschouwde, en wij voor ons veronderstellen, dat, ware men in staat, de bevolking van het aardrijk op onderscheide tijdperken nauwkeurig te bepalen, men gewaar zou worden, dat er steeds (32) eene

(31) Men zie het uitmuntend werk des schrijvers getiteld: *Les Soirées de Saint-Petersbourg, ou, Entretiens sur le gouvernement temporel de la Providence*, 2 vol. Paris 1821.

(32) Het is ook uit dat oogpunt dat ik in de onbegrijpelijk snelle voortgang en ongeëvenredigde vermeerdering der bevolking, die thands in alle oorden der wereld plaats heeft, de zaden meen te ontdekken van eene aanstaande hevige Epidemie, of ander algemeen onheil, hetwelk het evenwicht in de groote omwentelingert

een *excès* van vruchtbaarheid elke zware Epidemie (of andere algemeene ramp, de sterfte verminderde) ware voorafgegaan. Dit vaststellende zullen wij met FRIEDLANDER kunnen zeggen. „*En examinant une*
„*grande masse d'habitans, pendant un grand nombre*
„*d'années, on trouve que la proportion des naissan-*
„*ces et de la mortalité reste à peu près la même,*
„*les variations continuelles de chaque année étant*
„*perdues ou compensées dans les sommes de dix*
„*et même déjà de cinq ans; bien entendu, qu'on*
„*établit son calcul sur un temps, dont la marche*
„*est régulière.*”

Wij zien dus hieruit dat de Geneeskunde geen invloed heeft op de bevolking en de sterfte, beide uit een hooger standpunt beschouwd. — Maar is zij daarom nutteloos? O neen! het zij verre; zij vermag zeer veel om in eenen bepaalden kring *individus*, die door ziekte gekweld worden, te behouden; hierin bestaat haar vermogen, hierin ligt het kenmerk, dat zij ons uit de vaderlijke hand des Ongezienen tot troost en verademing geschonken is, maar ook hierbij bepaalt zij haar invloed, en sluit haren werkkring!

Laat

van Gods regeering herstellen zal. Tot dit einde werkt het toene-
mend zedebederf door het tegenwoordig geslacht, al meer en meer
kracht en gezondheid te ontnemen! Tot dit einde werkt het God-
tergend Magnetisme, en eindelijk ook de zoo algemeen geworden
Vaccine, als middelen waardoor het lichaam en de ziel voorbereid
worden, voor dat noodlottige tijdstip! Doch laten wij niet vooruit-
loopen!

Laat ons dit ten slotte met een voorbeeld op-
helderen, De Goddelijke Wijsheid, die de gantsche
schepping bezielt en bestuurt, zorgt dat de aarde
bij voorbeeld (zoo als een kundige schrijver te recht
heeft aangemerkt) in hare gantsche uitgestrektheid,
juist door zoo veel water worde besproeid, als
zij behoeft tot die einden, waartoe haar de Alge-
noegzame Schepper van alle eeuwigheid bestem-
de. Of nu dit water in den vorm van sneeuw, hagel
of regen valle, of het op alle plaatsen in gelijke of
ongelijke hoeveelheid neerstorte, het aardrijk zelve
verkrijgt juist zoo veel als noodig is. Zoo ook met
de sterfte: het zij de oorlog, het zij algemeene
verwoestingen of ziekten de sterfte veroorzaken,
het *voorbestemd* getal dooden zal ongestoord in een
bepaalden tijdsomloop, den weg van al het vleesch
moeten inslaan! Deze stelling zal ons echter tot
geene werkeloosheid brengen; in tegendeel zij zal
onzen ijver en waakzaamheid vermeederen, zonder
onze trotschheid voeding te geven: want gelijk de
plicht des landmans hem noodzaakt, om bij eene
sterke droogte zijne velden en landerijen te behoozen,
zoo is het den geneeskundigen ook van Godswege
bevolen voor zijnen zieken medemensch alle moge-
lijke zorg te dragen, hoewel noch de landman, noch
de geneesheer, zoo zij wijs en Godvruchtig zijn,
immer tot die doemenswaardige trotschheid geraken
zullen, om te stellen, aan den eenen kant, dat het
behoozen van een klein plekje gronds voor het
gant-

gantsche aardrijk noodig is , noch aan den anderen kant , dat de geneeskunde (hoe rijk ook aan zegeningen) eenigen invloed op de *algemeene* sterfte heeft!

Neen ! de zorg voor het algémeen behoud komt alleen aan den Vader van al het geschapene toe , en ons , zijne kinderen , het vervullen der plichten , ieder in onzen ondergeschikten en van Hem geheel afhangenden werkring ! Van gantscher harte beëam ik dus de woorden van den voortreflijken en Godsdienstigen SÜSSMILCH (33) , als hij zegt : „ *Wird uns nun aber die Beständigkeit der Regeln der Sterblichkeit nicht in eine vergnügende Bewunderung setzen ? Wird sie uns nicht gleichsam bey der Hand ergreifen , und zu dem Urheber dieser beständigen Gesetze der Natur hinführen ? Man bedenke nur , was dazu gehöret , das diese Gesetze alljährig so beständig bleiben können ?.... Kann man nun dieses alles wol ohne Rührung betrachten ? Wird man nicht Den verehren müssen , welcher der Herr des Lebens und des Todes ist ? Wird man sich ferner wol im Tode einen ungefahren und blinden Zufall denken können , ohne sich eines Unfins (ik voeg er nog bij , und Gottlästerung)..... schuldig zu machen ?*”

Zoo

(33) SÜSSMILCH. l. c. cap, II. §. 42. pag. 100 en 103.

Zoo hebben wij dan gezien, wat men van de gronden waarop de vaccine rust, te denken heeft, en om welke rede wij beide inentingwijzen als onbestaanbaar met eens Christen-plicht en strijdende tegen het gezond verstand afkeuren en verwerpen!

Laat ons thands de *stellige bewijsgronden (argumenta positiva)* der vaccinatores overwegen en aan de rede en de ondervinding toetsen! Vele van dezelve zijn boven reeds aangevoerd geworden, waarom ik, herhalingen onnoodig achtende en echter eene zekere orde in de voorstelling wenschende te behouden, de volgende volzin, die als het resultaat van al hetgeen ten voordeele der vaccine geschreven is, mag beschouwd worden, heb gemaakt, om in zoodanig een algemeen overzicht de bewijzen voor de vaccine des te gemakkelijker te kunnen *analyseeren*:

De koepokstof is een veilig en schuldeloos gift, dat ingeënt zijnde de inoculatie verdient voorgetrokken te worden, en eene altijd plaatselijke, nooit gevaarlijke uitbotting veroorzaakt, welke voor alle individu's zonder onderscheid niet alleen een zeker, altoos durend en onfeilbaar middel is tegen de kindersiekte, doordien zij de vatbaarheid voor deze ziekte uitroeit, maar ook, blijkens de vermindering der sterfte in het algemeen, eenen krachtigen invloed heeft

neeft op de gezondheid van geheel het menschelijk geflacht.

Deze stelling mogen wij als de flotsom beschouwen van alle de bewijsgronden, die van het jaar 1796 af tot heden toe door de Vaccinatores verzameld zijn. Wij zullen intusfchen aantonen, en zoo wij hopen, bewijzen, dat er in deze gandsche stelling geene enkele zin gevonden wordt, die niet of eene onmogelijkheid, of eene valscheid, of wel beide gezamentlijk bevat.

I. *De koepokstof is een veilig en schuldeloos gift.*

Wij hebben boven aangetoond dat de Vaccine meer dan eens eene zichtbare ongefteldheid en ziekte van eenig gewicht heeft veroorzaakt, zoodat men haar verkeerdelijk voor een veilig middel wil doen doorgaan; wij zeggen integendeel dat ze nooit veilig *kan* zijn, vermits ze als gift in de algemeene eigenschappen der giften deelt, namelijk van *gevaarlijk* te zijn. Eindelijk gaan wij nog verder en beweren dat de koepokstof in het bijzonder eene eigenaardige, hoogst nadelige werking, nader door ons te bepalen, altijd en noodwendig op het menschelijk lichaam uitoeffenen moet.

De bewijzen hiervan hebben wij boven uiteen gezet.

II. *De*

II. *De inenting der koepokken verdient boven die der natuurlijke pokken gesteld te worden.*

Uit de boven vermelde breedvoerige uiteenzetting der gronden, waarop deze stelling gezegd wordt te steunen, meenen wij het recht te hebben haar voor valsch en ongerijmd te verklaren.

III. *De koepokinenting veroorzaakt eene altijd plaatselijke en nooit gevaarlijke uitbotting.*

Dit argument staat in het naauwste verband met het eerste, en is op meer dan eene plaats door ons stellig en met feiten tegengesproken. Men herinnere zich slechts dat meermalen een of ander algemeene uitslag de koepokinenting (ook volgens het getuigenis der vaccinators) vergezelt of kort daarop volgt. Ja zelfs brengen ook de verdedigers der vaccine deze uitslagziekten tot onderscheide foorten, en een hunner, een man van uitstekende geleerdheid en kunde, die echter reeds in de eerste tijden de vaccine met zeer veel ijver heeft voortgezet, heeft hiervan het volgend getuigenis gegeven: „Wanneer wij de „verschillende beschrijvingen nagaan, die door „verscheiden schrijvers van den uitslag die op „deze inenting (der vaccine) gevolgt is, gegeven „wordt, dan zien wij dat dezelve in de meeste ge- „vallen zeer van elkander verschilt, somtijds heeft die „met mazelen, scharlakenkoorts en gierstuitslag, veel „overeenkomst.” Zelfs ontstaat er soms eene alge-
E mee-

meene uitflag over het gantsche lichaam, dien men zoo als REIL (34) en andere getuigen, den bepaalden naam van *koepokken-uitflag* gegeven heeft.

„*Es sind*, zegt hij, *kleine Pöckchen von der Grösse eines Senfkorns die den Keimen der Kinderblattern ähneln, an den Armen, zuweilen auch im Gesicht und auf dem ganzen Körper ausbrechen, etwas Feuchtigkeit in sich sammeln, und einen kleinen Schorf bilden, der nach Abfallen kleine Flecken in der Haut zurück läßt. Die Grösse dieses Exanthems, so wie die Menge der in ihm angesammelten Feuchtigkeit wechselt in unmerklichen Abstufungen, bis zur Grösse und Art der Varicellen und es ist mir wahrscheinlich, dafs es, besonders da es so unbeständig ist, einen zufälligen (!) Ursprung, und die Natur der Varicellen haben, enz.*

Wij willen intusschen gaarne bekennen, dat thands zoodanigen uitflag veel *zeldzamer* is dan in den beginne; het bovenstaande is echter een duidelijk bewijs van de valsheid der stelling, dat de koepok-inenting slechts eene *altijd plaatselijke uitbotting* doet ontstaan.

Wat het *nooit gevaarlijke* dier kunstbewerking betreft, de ongegrondheid hiervan meenen wij reeds genoegzaam te hebben bewezen.

VI. De

(34) REIL, über die Erkenntniß und Cur der Fieber, V. B. pag. 362.

IV. *De koepokinenting werkt op dezelfde wijze op alle individu's zonder onderscheid.*

Ook hierover is boven in het breede gehandelt.

V. *De vaccine is een zeker altoosdurend en onfeilbaar voorbehoedmiddel tegen de kinderziekte.*

Dat deze stelling uit haren aart eene *absurditeit* is, leeren ons reeds *a priori* de woorden *altoosdurend* en *onfeilbaar*; dat dezelve (de mogelijkheid van het bestaan van zulk een middel eens aangenomen) nooit eenigen schijn van waarheid kan hebben, voor dat er eene menschen-leeftijd is voor bij gegaan, hebben wij boven aangetoond: maar eindelijk dat, ook dit toegeven, de ondervinding nu reeds meermalen het tegendeel geleerd heeft, zullen wij eenigzins breedvoerig moeten bewijzen.

Wij zeiden reeds boven, dat, niettegenstaande de vaccine in alle landen en oorden met eene buitengewone snelheid (zoo als wij in het volgend hoofdstuk zullen bewijzen) is doorgedrongen, niettegenstaande de voornaamste geneesheeren, ja de geheele geneeskundige wareld haar sints vele jaren met een onbepaald vertrouwen aankleven, en men zonder overdrijving mag vaststellen dat een vierde gedeelte van het menschelijk geslacht door de vaccine besmet is, de kinderziekte echter nimmer opgehouden heeft, niet alleen *sporadicè* maar zelfs zeer dikwerf *Epidemicè* te woeden.

Mogelijk zal men dit argument weinig kracht toe-

kennen, zeggende dat het *alleenlijk* bewijst dat de niet gevaccineerde de kinderziekte krijgen: gaarne zou ik dit toegeeven, had ik geene genoegzame redenen om de echtheid van deze stelling grootelijks te verdenken: immers behalven verscheide gevallen van echte kinderziekte gevolgd na eene geregeld afgeloopen vaccine, in onderscheide landen zelfs door de hevigste doordrijvers als waarheden erkend, zijn er nog veele anderen, door geloofwaardige personen opgegeven, waar van de echtheid niet alleen in twijfel wordt getrokken, maar zelfs onbeschaamd *par fas et nefas* ontkent. Zij maken namelijk hierin eenen waren cirkel in de redeneering, en zeggen: die gevallen zijn valsch, want het is niet mogelijk dat de kinderziekte na de vaccine ontstaat. Zij gaan dus van een beginfel uit, dat juist moest bewezen worden. Op deze drogreden alleen berustende, durft men in zoodanig een geval, waar de kinderziekte na vooraf gegane vaccinatie werkelijk ontstaat, maar men door afstand of eenige andere hinderpaal geen gelegenheid heeft zich daarvan als ooggetuigen te verzekeren, onbeschaamd lochenen dat de waarneming eene echte kinderziekte betreft, terwijl men van den anderen kant daar, waar alle de teekenen eener echte kinderziekte voorhanden zijn en niemand dus dit feit als zoodanig vermag te ontkennen, in zulk een geval beweert dat het ontstaan der kinderziekte *ten bewijze* strekt, dat de voorafgegane vaccinatie de onware moet geweest zijn.

Ieder ziet tot welke ongerijmdheden wij door de
zucht

zucht om ieder eens aangenomen stelling te verdedigen, noodwendig gebracht worden!

Deze gantsche tegenwerping intusfchen is gegrond op het naauwkeurig afmeten der grenzen, tusschen *de ware, en valsche kinderziekte* van den eenen, tusschen *de ware en valsche vaccine* van den anderen kant. Immers zonder naauwkeurig het onderscheid hier tusschen te bepalen zal de geheele tegenwerping der vaccinators, ingevallen de pokken na de vaccine ontstaan, noodwendig vervallen. Laat ons dan beide stellingen van nabij beschouwen, dezelve aan de rede en de ondervinding toetsende.

In *de eerste plaats* houdt men staande, dat *er eene ware en valsche vaccine* bestaat. Intusfchen zal deze stelling eenige toepassing op voorkomende gevallen hebben, dan moet men naauwkeurig opgeven waarin de eene zich van de andere onderscheidt: hoe hoogst moeijelijk dit zij, kan ieder licht bezeffen, maar wanneer wij de voornaamste verdedigers der vaccine raadplegen, dan vinden wij dat het zelfs onmogelijk is. Immers men heeft waargenomen dat de ware vaccinestof de zoogenoemde valsche vaccine heeft doen geboren worden: zoo zien wij dat JAWAND (35) bij voorbeeld met dezelfde stof en op het hetzelfde tijdstip vijf kinderen inentte, waarvan er bij het eene basterd koepokken ontstonden, bij de vier overige de ware en geregeld aflopende: vele geneesheeren hebben hetzelfde ondervonden. Verder hebben vele
een

(35) HUFELAND, Journ. der P. H. XIII. 4 ft. p. 75.

een kenmerk der echtheid van de vaccine in het algemeen lijden van het gantsche gestel gezocht. Wanneer zich op den zevenden dag na de inenting eene inwendige werking op de grondvefen des lichaams, op het zenuw- en vaatgestel, door gebrek aan eetlust, brakingen, vermoeidheid, verhoogde prikkelbaarheid, onrust en andere door REIL (36) opgegeven verschijnselen, vertoont, dan zal men volgens sommige hierin het kenmerk tusfchen de echte en onechte vaccine vinden, daar de laatste geene algemeene aandoening verwekt. Intusfchen wordt dit weder door anderen ontkent, en zelfs heeft de groote JENNER de onbegrijpelijke stelling verdedigt, dat alleen de uitwendige verschijnselen, die zich aan het wondje vertoonen, moeten in acht genomen worden daar de plaatselijke werking der smetstofte volgens hem voldoende is, om het voorwerp voor de kinderziekte te beveiligen, waar over REIL hem te recht zijne dwaling onder het oog brengt. Anderen hebben waargenomen, dat zich „de ware vaccine dan eens met „dan weder zonder koorts voordoet, dat men hier „bij dan eens pijn en zwelling in de oxelklieren „waarnam, dan weder niets dergelijks, zoodat (zoo luiden de woorden van een onzer voornaamste fchrijvers en vaccinateurs tevens) „zoodat er geen „enkel teeken bestaat, waaruit men eenig zeker be- „fluit aangaande de echtheid der vaccine kan maken.”

Die-

(36) REIL, I. c. pag. 358.

Diezelfde Hoogleeraar die op eene plaats de rode kring rond de pok, als het kenmerk der echtheid van de vaccine schijnt te houden, gaat elders zelfs zoo verre dat hij betuigt, zoo wel uit eigene ondervinding als „ uit de voornaamste geschriften en mondelinge be- „ richten van Fransche, Zwitserfche en Brabantfche „ geleerden, die in dit vak veel ondervinding hadden, „ te moeten opmaken, dat de ziekte die men de „ valsche koepokken noemt, niet bestaat, maar dat „ dezelve slechts ontfaardingen zijn van de ware koe- „ pokstof, welke in geen twee gevallen gelijk zijn.” Daar het nu bewezen is, vooreerst, dat de ware de valsche vaccine kan doen geboren worden, ten andere, dat de zoogenaamde valsche koepokken geen beveiligend vermogen hebben tegen de kinderziekte, en eindelijk ten derde, dat er geen waar kenmerk bestaat waaraan beide van elkander behoorlijk kunnen onderscheiden worden, zoo vraag ik hoe men met eenigen schijn van waarheid, de vaccine een *zeker, en onfeilbaar voorbehoedmiddel* tegen de kinderziekte kan noemen?

Maar wij zeiden ook *in de tweede plaats* dat onze tegenpartij er sterk op aandringt, (en zij moest dit om hare stelling te verdedigen) dat er eene *ware kinderziekte* bestaat en eene *valsche*, die men *windpokken, varicellae* noemt, en zeer wel op eene ge- regelde vaccine volgen kan, vermits deze alleen de vatbaarheid voor de ware, geenfints voor de valsche pokken ontnemt, welke eene andere ziekte is.

Wij zullen intusfchen zoowel uit de aard der zake als uit de gefchriften van oude en nieuwe fchrijvers bewijzen , dat deze gantsche onderscheiding , wat het wezen der ziekte betreft , valsch en ongegrond is , en alleen ten gevalle van het ftelfel dat men voorgenomen had door te drijven , met zoo veel nadruk door de vaccinateurs is verdedigd geworden.

Immers er beftaan een aantal voorbeelden van perfonen , die gezamentlijk in een en hetzelfde huis woonden , aan dezelfde befmetting waren blootgefteld , en echter ieder in het bijzonder op eene hem eigene wijze door de smetstof werdt aangedaan , zoodat men bij den eenen , *kwaadaartige* , *zamenloopende pokken* waarnam , bij den tweeden eene lichtere ziekte of zoogenaamde *variolae discretæ* , bij den derden eindelijk *wind-* of *steenpokjes*. Nu vraag ik ieder onbevooroordeelden , vanwaar het gelijktijdig ontftaan dezer ziekten ? Om dit vraagstuk op te losfen zijn er slechts twee voorftellingswijzen mogelijk : fommige , die volftrekt geen oorzakelijk verband willen gezocht hebben tusfchen de drie ziekten welke in dit voorbeeld aangehaald worden , maar alleen een algemeen verband in zoo verre het huidfyftem zoo wel bij de ware als valsche pokken de zitplaats der ziekte is , en dus het gelijktijdig ontftaan nimmer van eene gelijkheid in oorfprong willen afleiden , zullen noodzakelijk dit verschijnsel door *een zeker toeval* verklaren ; maar wat is dan toch dit toeval ? Een dekmantel der onwetendheid en onkunde!

Waar-

Waarlijk de groote kinderen, die met dit zoo dikwerf herhaalde overal als ware het eene opheldering ingeroepen, nooit begrepen, ja onbegrijpelijk toeval als met een getroeteld speelpopje, overal voor den dag komen, en aldus schijn van waarheid omhelzen en anderen opdringen, mogen zich met deze uitlegging (zoo het heeten moet) te vreden stellen, het is beneden ons dezelve te wederleggen.

Maar er staat eene andere weg open, er is eene andere beschouwingswijze die ons de geheele zaak duidelijk zal voorstellen. Zij bestaat hierin, dat men in het wezen van die in schijn verschillende ziekten geen onderscheid zoekt, maar alleen eene wijziging in de vorm waarin zij zich voordoen, daar alle drie (de zamenvloeyende of *confluentes* de goedaartige of *discretæ* en eindelijk de valsche pokken of *varicellæ*) slechts verscheidenheden zijn, gegrond op het bijzonder gestel van ieder individu, en als zoo vele graden van een en dezelfde ziekte moeten beschouwd worden. Ook hebben dit vele schrijvers openlijk bekend, en het was eerst ten tijde der inoculatie en naderhand der vaccine, dat men zoo zorgvuldig bepaalde grenslinien tusschen de ware en de valsche kinderziekte heeft trachten aan te wijzen, om namelijk in alle voorkomende gevallen, waar het bevleiligend vermogen van een van beide inentingwijze zou kunnen in twijfel getrokken worden, een uitvlucht of *Echappatoir* te hebben.

Men heeft zich dus nooit een juist denkbeeld

kunnen maken, waarin dan toch de aart beider ziekten, die men zoo naauwkenrig wilde onderscheiden hebben, bestond, en ik daag nog heden elk geneeskundigen uit, die het gewicht zijner betrekking in de Maatschappij kent en waardeert, dat hij mij een enkel kenmerk aangeve om in *alle voorkomende* gevallen met juistheid te bepalen of men de ware of wel de valsche pokken voor zich heeft.

Ik zal intusfchen het tegendeel zelfs uit de werken door groote voorstanders der vaccine geschreven, trachten te bewijzen.

In de eerste plaats deelt ons REIL (37) een merkwaardig geval mede van THOMAS DAVIDSON. Een jongeling, die nog geene kinderziekte had doorgegaan, kreeg eene enkele plaatselijke en natuurlijke pok, met de stoffe hieruit werden er verscheidene geïnoculeert, waarop de ware, de echte pokken over het gantsche lichaam ontstonden, welke anderen voor eene nieuwe besmetting beveiligden, daar intusfchen de jongeling zelve nog eenmaal aan de natuurlijke pokken op de gewone wijze moest lijden; waarop REIL zeer *naif* aanmerkt, dat de eerste pok *echt* was, in zoo verre zij de ware kinderziekte bij anderen deed geboren worden, *valsch* daarentegen met betrekking tot haar voorbehoedende vermogen in den jongeling zelve. Een duidelijk voorbeeld, zoo ik mij niet bedrieg, dat hier geen wezenlijk maar alleen een betrek-

(37) REIL, l. c. pag. 380.

trekkelijk verschil tusſchen de echte en de valſche pokken plaats heeft, hoewel die zelfde REIL tot een gantsch ander beſluit komt.

Even zoo verwart en onbeſtemd is RICHTER (38) in dit opzicht, Immers in zijne afdeeling van de koortſige huidziekten heeft hij twee hoofdstukken afzonderlijk behandeld, het eene over de ware het ander over de valſche pokken, beide als twee van aart onderſcheiden ziekten beſchouwende. Intuſſchen geeft hij, van de eerſte ſprekende de volgende verſcheidenheden aan 1°. *variolae discretæ*, 2°. *confluentes*, 3°. *lymphaticæ*, *serosæ*, 4°. *depreſſæ*, *umbilicoſæ*, 5°. *filiquosæ*, 6°. *verrucoſæ*, 7°. *sanguineæ*, en eindelijk 8°. *milliæres*; terwijl hij eenige bladzijden verder in het hoofdstuk der valſche pokken de volgende drie ſoorten als hiertoe behorende voorſtelt.

1°. *Die Waſſer-oder Windpokken (variolae aquosæ crijſtallinae, lymphaticæ).*

2°. *Spitzpokken, Steinpokken, Hundepokken (V. acuminatæ, verrucoſæ).*

3°. *Schweinpokken (V. ovales.)*

Waarom heeft nu RICHTER in het eerſte hoofdstuk de eerſte acht ſoorten, in het ander de drie overige geplaatst? Dat hij dit zou gedaan hebben ten bewijze dat de eerſte tot de ware, de andere tot de valſche behoren, is naauwlijks te gelooven, vermits

(38) RICHTER, Speciële Therapie, 2 B. pag. 284 en pag. 343.

mits wij hier de *lymphaticae* en *verrucosae* op beide plaatsen aantreffen. Maar waarin zal dan het *criterium*, het kenmerk van beide bestaan? Wij vinden het antwoord bij RICHTER zelve: „*Wir finden*, zegt hij, „*bei den Blattern nach der Individualität des* „*ergriffenen Subjectes, nach dem Zusammentreffen* „*mit andern Krankheitszuständen, und ganz vor-* „*züglich nach der Modification begleitendes Fiebers,* „*daher nach der herrschenden Witterungs-Constitu-* „*tion, eine Menge Abweichungen. Diese Ver-* „*schiedenheiten nach der äussern Form, lassen sich* „*unter viele Abtheilungen bringen.*”

Zoo zien wij uit dit getuigenis dat ook RICHTER (wilde hij zich zelf gelijk blijven) in de uiterlijke vorm het eenig onderscheid moest stellen, en dus geene ware en valsche pokken aannemen. Wij zien dus dat alleen de vorm en geenszints het wezen van van beide ziekten verschillende is. Maar ik ga verder, en vraag of dan de vorm der valsche pokken, zich altijd en *in alle gevallen* van die der ware onderscheidt? Ook dit wordt door de ondervinding tegengesproken. Immers de beroemdste geleerden (waaronder HENKE, HEIM en anderen) hebben waargenomen, dat er eene valsche kinderziekte bestaat, die, (om hunne eigene woorden te gebruiken) *wat haar duur, haar verloop, en hare verschijnselen betreft, zich nauwelijks van de ware kinderpokken onderscheidt*; waaruit genoegzaam blijkt, dat ook de wijze waarop beide zieke-verscheidenheden zich voordoen,

doen, niet als een waar kenmerk (*signum characteristicum, pathognomicum*) kan aangemerkt worden, en dat ingevolge hiervan de vaccinatores dwalen door zoo angstvallig kenmerken te zoeken, om de ware van de valsche te onderscheiden, die niet alleen een in wezen zijn, maar somtijds een en denzelfden vorm aannemen. Vanhier dan ook de rede dat er in alle Epidemien van kinderziekten gevallen zijn aangegeven van personen die te vooren gevaccineerd waren, en naderhand door eene min of meer zware kinderziekte werden aangedaan. Zoo getuigt het Rapport (39) desaangaande in *Edenburg* in 1803 medegedeeld, het volgende: „*It may be useful to notice, that we have been alarmed two or three times with intelligence of the small-pox occurring several weeks or months after our patients had undergone the cow-pox. We thought it our duty to visit and examine these patients, and also to inquire into their history among their attendants, and by these means we obtained the completest satisfaction, that the pretended small-pox was generally the chicken-pox.*” Naderhand begon men iets meer toe te geven: zoo luidt het Rapport van 1817. „*The continued investigation of the failures of vaccination which have taken place here,*

(39) JOHN THOMSON, Historical sketch of the opinions entertained by Medical Men respecting the Varieties and the secondary occurrence of small-pox, enz. pag. 161—162. *Edenburg* 1822.

„ here, lead also to conclusions similar to those of
„ the Directors of the Dublin Institution and it
„ has been found, that almost all the subjects of
„ these cases have been vaccinated by methods less
„ effectual than those which have been adopted and
„ inculcated by the Establishment..... Should every
„ person vaccinated by thoroughly infected with the
„ regular vaccine, the Board are fully convinced
„ that failures would become so rare, as hardly
„ to merit the public attention.

In 1819 had de commissie der vaccine aldaar van sommige hare medeleden ongunstige getuigenis ontvangen: een groot getal gevaccineerden hadden naderhand eene ziekte gekregen, die alle de ken-teekenen droeg van de ware kinderziekte, bij de meesten dezer gevallen was de ziekte zelve zachter en van minder duur, dan gewoonlijk; doch in sommige even langdurig, even gevaarlijk, ja in acht gevallen dodelijk. Alle deze waarnemingen worden uit eene onbegrijpelijke dwaalzucht aan eene mislukte of liever verkeerd in het werk gestelde inenting, toegeschreven.

In 1820 heeft de commissie verklaard: „ It is
„ true that we have received accounts from different
„ parts of the country of numerous cases of small-pox
„ having occurred after vaccination; and we can not
„ doubt that the prejudices of the people against
„ this preventive expedient are assignable (and not
„ altogether unreasonably perhaps) to this cause,” enz.

Ein-

Eindelijk zien wij dat gelijk THOMSON in *Edenburg*, alzoö CROSS in *Noorwegen* door hunne geschriften klaarblijkelijk bewezen hebben, niet alleen dat er geen onderscheid bestaat in het wezen der *echte* en *valsche* pokken, maar zelfs dat bij zeer vele personen, bij wien te vooren de vaccine geregeld was afgelopen, de kinderziekte heeft plaats gehad.

In 1820 gaf Doctor CROSS (40) een werk uit, behelzende eene beschrijving der pokken-Epidemie, die in het jaar 1819 in *Noorwegen* heerschte. Op het laatst van het jaar 1818 brak de Epidemie aldaar uit, en volgens het getuigenis des schrijvers werden niet alleen de niet gevaccineerde, maar ook vele die deze kunstbewerking ondergaan hadden, door het *contagium variolosum* besmet. THOMSON heeft hetzelfde waargenomen in *Edenburg* en in hare omstreken, toen in 1818—19 aldaar eene geweldige pokken-Epidemie geheerscht had. Hij zelve heeft 836 gevallen behandeld, waarvan 281, bij wien geene vaccine noch natuurlijke pokken waren voorafgegaan, 71, die de gewoone pokken te vooren gehad hebben, en eindelijk het verbazend getal van 484 gevaccineerden met de kinderziekte in eene
meer

(40) CROSS, A Description of the Variolous Epidemic which occurred in Norwich in the year 1819 and destroyed 350 individuals: With an Estimate of the Protection afforded by Vaccination: and a review of past and present Opinions upon chickenpox and modified small-pox.

meer of min lichtere graad (en de gevaccineerde voorzeker in de allergeringste) waren besmet geworden bij deze vreeslijke Epidemie.

Ook andere Engelsche geneesheeren hebben voortgelijke waarnemingen gemaakt. Zoo vindt men er van HUGO (41), van JULIUS en eindelijk van KEIJ, welke laatste in 1807 een allermerkwaardigst geval heeft bijgewoond, van drie zusters, die te voren de echte koepokken hadden doorgestaan, en nu de kinderziekte kreegen, die zoo echt was dat hij met de stof van haar genomen, anderen met het gewoon gevolg inoculeerde. Naderhand in het jaar 1814, heeft die zelfde HUGO (42) voortgelijke gevallen beschreven, en betuigt dat in eene Epidemie van pokken, 25 personen, die men uit hoofde eener vroegere regelmatig afgeloopen vaccine veilig achtte, de ware kinderziekte kregen.

Dergelijke waarnemingen zijn ook in Duitschland gemaakt. STIEGLITZ (43), MÜHRIJ (44) en WENDELSTÄDT (45) hebben, wat daar ook tegen is ingevoerd (46), overtuigend bewezen, dat meermalen de

(41) Medical and physical, Journal 1807. April.

(42) Ibid, 1814. December.

(43) HORN's Archiv. für Praktische Medicin und Klinik.

(44) HUFELAND's und HIMLIJ's Journ. der P. H. Jahrg. 1810. Febr. pag. 128.

(45) WENDELSTÄDT, Sammlung medic. und Chirurg. Aufsätze, 1807. B. II. kap. 3.

(46) HORN's Archiv. 1811. B. I. pag. 300.

de natuurlijke kinderziekte op de vaccine volgen kan.

Ook in ons Vaderland hebben eenige geneesheeren hetzelfde waargenomen, hetgeen aanleiding schijnt gegeven te hebben, dat een onzer voornaamste Hoogleeraren eenige jaren geleden in een onzer maandwerken voorgesteld heeft eene herhaling der vaccinatie na een zeker tijdsverloop, hetwelk, zoo ik mij niet bedrieg, om de zeven of tien jaren moest zijn. Ook de in 1820 voorgestelde en thands bekroonde prijsvraag (47) van de Haarlemsche Maatschappij, komt mij voor eene

ze-
(47) Deze vraag luidt aldus: „ Daar sedert de algemeene in-
„ voering der koepokinenting de Epidemien der kinderziekte overal
„ genoegzaam waren opgehouden, maar nu sedert jaren zich wederom
„ hier en elders vertoonen; daar ook sedert kort zich geopenbaard
„ heeft bij te voren gevaccineerden eene soort van pokken, eerst
„ door de Engelschen onder den naam van *modified small-pox*
„ beschreven, wordt gevraagd 1°. Welke is het beloop en de
„ aard dezer soort van valsche pokken? waarin verschillen die van
„ ware pokken en van de *varicellae* (water-, steen- en wind-pokken)?
„ Bregen die bij besmetting van niet gevaccineerden ware pokken
„ voort? Hangen dezelve van de bijzondere coustitutie, van eenige
„ ziekelijke ongefeldheid, van de vaccine-stof zelve, of van andere
„ oorzaken af? En welk is het middel om dezelve voor te komen?
„ 2°. Wat heeft men thands te denken van het op den duur ver-
„ hoedend vermogen der koepok? Is het raadzaam in elke Epi-
„ demie op nieuw inteënten? 3°. Zijn de middelen bij ons aangewend
„ en de aanmoediging der *gratis* gedane vaccinatien nuttig en
„ voldoende, om de vaccinatie meer te bevorderen, en daardoor
„ de kinderpokken eindelijk uit te roeijen? Zoo neen: welke mid-
„ delen zouden tot dit heilzaam oogmerk het best geschikt zijn?”

zekere twijfelmoedigheid aangaande het al of niet bestendig voorbehoedend vermogen der vaccine te verraden.

Het zijn echter niet slechts bijzondere perfoonen die het ontstaan der kinderziekte na de vaccine hebben waargenomen, en wier getuigenis men wellicht (hoe ook ten onrechte) zou kunnen mistrouwen; neen, ook de geneesheeren van PEARSON'S Institut, van het koepok-genootschap van JENNER, ja zelfs van het koninklijk gezelschap te *London*, hebben in 1805 na een streng onderzoek moeten bekennen, dat hen eenige gevallen van echte kinderziekte na eene regelmatig afgelopen vaccine waren voorgekomen, en wel zoo duidelijk dat men aan de echtheid dier waarnemingen niet twijfelen kon. Ook willen wij hopen en vertrouwen dat de geachte Leden van het Geneeskundig Toevoorzicht, de waarnemingen aangaande de nu onlangs hier ter stede geheerscht hebbende pokken-Epidemie, die meer dan 900 personen wegrukte, met die nauwgezetheid en ijver, maar vooral met die onpartijdigheid zullen onderzocht hebben, welke het hoog gewicht der zake vordert; alsdan zullen wij in staat zijn het resultaat dier onderzoekingen ons ten nutte te maken.

Uit al hetgeen wij tot hiertoe vermeld hebben,

komt

Doctor GITTERMAN te *Emden*, is de schrijver der bekroonde verhandeling, welke wij met verlangen weldra hopen in het licht te zien verschijnen.

komt het ons voor het volgende te mogen vast-
tellen,

1°. Dat het wezen, de aart der kinderziekte van
de zamenlopende pokken tot de lichtste foort van
vindpokjes, een en dezelfde is, maar dat de ver-
scheidenheden, de foorten zoo veelvuldig zijn en in
elkander als het ware in een smelten, dat het zich
niet bepalen laat, waarin het kenmerk van ieder
te vinden zij.

2°. Dat evenmin de aart, het wezen van de ware
en valsche vaccine onderscheiden is, vermits het
zelfde gift, dat bij den eenen alle de tekenen der
ware koepok doet geboren worden, bij den anderen
de zoogenoemde valsche doet ontstaan.

3°. Dat er behalven een groot aantal zoodanige
opnemingingen van kinderziekte na de vaccine, die in
wifsel getrokken, ja dwaaslijk ontkend worden, nog
meer vele bestaan die zelfs door de ijverigste voor-
standers der vaccine erkend worden.

4°. Eindelijk dat de vaccine *bij het grootste aantal*
evaccineerden en niet bij alle het vermogen bezit,
niet om de vatbaarheid voor de kinderziekte te ver-
hoogen, maar om het ontstaan dezer ziekte als ver-
hoogen te beletten en voortekomen. Hoe nu het
oepokmet dit te weeg brengt en hoe vele opofferingen
aan kracht, gezondheid en levensgeesten hiertoe
veroorzakt worden, zullen wij nader ontwikkelen.

Wij besluiten dus met de herhaling der woorden,
die wij gemeend hebben breedvoerig te moeten uit-

eenzetten , en vertrouwen dat wij uit het bovenstaande zoowel *a priori* als *a posteriori* , de valsheid en het onverstand bewezen hebben van de stelling , dat *de vaccine een zeker , altoosdurend en onfeilbaar voorbehoedmiddel tegen de kinderziekte zou zijn.*

Wij gaan tot het zesde punt over.

VI. *De koepokinenting vernietigt de vatbaarheid voor de kinderziekte.*

Uit de voorbeelden boven door mij aangehaald van gevaccineerden die naderhand door de kinderziekte aangetast werden , meen ik ontegenzeggelijk bewezen te hebben , dat het een verkeerd denkbeeld is , te veronderstellen , dat de vaccine de *vatbaarheid* voor de kinderziekte vernietigt. Intusfchen zal men mogelijk hierop aanmerken , dat bij enkele individuen die vatbaarheid na eenige jaren weder geboren wordt , maar dat die personen , welke , gevaccineerd zijnde de kinderziekte niet krijgen , hoewel aan het *contactum* blootgesteld , bewijzen , dat de vatbaarheid voor de natuurlijke pokken , *althands bij hen* door de vaccine is vernietigd geworden. Ook dit ontkenne wij uit hoofde dat de veronderstelling eene onmogelijkheid bevat. Laat ons dit nader ontwikkelen. Wat is de vatbaarheid voor eene ziekte , welke dit ook zij , en van waar haar oorsprong? Ziedaar het geen in de eerste plaats moet onderzocht en bepaald worden.

Wij worden gezegd vatbaar te zijn voor deze of
eene ziekte, wanneer de toestand van ons lichaam
oodanig is, dat zoodra de bestemde gelegenheids-
orzaak aanwezig is, het ontstaan der ziekte een
oodzakelijk gevolg hiervan zijn moet: vandaar dat
lle ware *Pathologi*, waaronder de uitmuntende
AUBIUS voorzeker de eerste plaats bekleed, als uit
enen mond geleerd hebben, dat, zonder de zamen-
oep van die twee oorzaken, de eene, de inwendige,
e *vatbaarheid* genaamd, de andere, de uitwendige (48),
welke men de *gelegenheids-oorzaak* noemt, geene
iekte ontstaan kan: willen wij nu onderzoeken in
oe verre wij in staat zijn, door een of ander mid-
el die vatbaarheid voor iedere ziekte, meer bepaal-
elijk echter voor de kinderziekte, te vernietigen, dan
moeten wij tot haar wezen doordringen, tot haar
orsprong opklimmen en ons op dat standpunt
laatsen van waar wij de kinderziekte gezamentlijk
met alle andere ziekten uit hare gemeenschappe-
like bron zien ontspringen.

Wij

(48) Dat ik hier het woord *uitwendig* niet slechts op die oor-
aken wil toepassen, die buiten het kranke lichaam werkzaam zijn,
maar ook die binnen hetzelfde ontstaan zijnde, zich met de natuur-
ke vatbaarheid tot het daarstellen der ziekte vereenigen, behoort
ier (zoo ik vertrouw) naauwlijks herinnerd te worden. De *uitwendige*
orzaken had ik even goed de *opwekkende* kunnen noemen;
enoeg echter dat men wete dat ik al hetgeen met betrekking op
e inwendige vatbaarheid, uitwendig kan genoemd worden, hier
r plaatse bedoel.

Wij vragen dus in de eerste plaats, *sints wanneer* is de mensch *vatbaar* om ziek te worden? Daar niets eenvoudiger, niets wijsgeeriger is, dan dat men van den oorsprong eener zake sprekende, zoo hoog mogelijk opklimme, zoo zal ik ter beantwoording dezer vrage met hetgene het waarachtig *begin* is, eenen aanvang maken. Slaan wij derhalven de gewijde bladeren op, en wij zullen ras gewaar worden, dat het tijdstip waarop de vatbaarheid om ziek te worden ontstond, met de geschiedenis van het eerste menschenpaar een aanvang neemt. Immers toen ADAM, door de zonde gevallen, sprak de stem des Allerhoogste, zeggende „Met smerte *zult gij* „*van het aardrijk eten alle de dagen uwes levens.*” Ziedaar de eerste smert, het eerste lijden waarvoor noodzakelijk de vatbaarheid om te lijden moet veroorzakt worden: hare oorsprong ligt dus in den afval van God (49): ja! de val van ADAM gaf hem een

zij

(49) De enkele beschouwing van het maakfel des menschelijken lichaams zal voorzeker ieder opmerkzamen onderzoeker, hij moge overigens over het geopenbaard Woord Gods en de waardij dier getuigenis denken zoo hij wil, dwingen de waarheid te erkennen dat wij gevallen schepsels zijn. In de fijnheid der vezelen, in de onderlinge afhankelijkheid en harmonie der deelen, in de vaardigheid der spierbeweging, maar vooral in het gelaat en de gestalte zal hij een schaduw erkennen mogen van dat schepsel hetwelk naar het evenbeeld Gods met eene onbegrensde wijsheid en liefde geformeerd werd; maar ook van den anderen kant in de zwakheid, in het onvermogen, en in de broosheid dier zelfde deelen, het merk een

teer

zijn geheel geslacht in hem de vatbaarheid om van smerten, dat is, van alle mogelijke smerten en ziekten gekweld te worden: en, gelijk wij van dien eersten vader der menschen afstammen, en alle met en in hem geestelijk vervallen zijn, zoo zijn wij dit ook alle met hem lichamenlijk, en deelen geheel in het lot van den bannenling uit Eden's hof. Wij zijn dus geboren met de vatbaarheid voor alle ziekten, daar dit eene droevige eigenschap der menschelijke natuur is

teken vinden der zonde, des afvals, der ongehoorzaamheid aan den Goddelijken Meester. Alles toont ons ook in het lichaam twee wezens, naarmate wij in hetzelfde het overblijffel van zijnen Goddelijke oorsprong of wel de droevige bewijzen zijner schuld, de bittere vruchten der goddeloosheid aanschouwen. Het smertgevoel alleen (hetweik door eene hoogere beschikking heil aanbrengt) is voldoende om ons de onvolmaaktheid des lichaams te toonen, en aan de andere zijde het niet vroeger instorten, bewijst de hemelsche kracht, die het meer dan bouwvallig huis onderschraagt en steunt. Dit erkenden de voornaamste wijsgeeren en geneesheeren zelfs onder de Heidenen, bij wien, hoe ook verftoken van het licht der Openbaring, iedere erkenning van waarheid, waar dit ook zij, van den Eenigen Waarachtigen God afkomstig is, en ten bewijze strekt dat Gods Geest zich nimmer onbetuigd heeft gelaten. Zoo vinden wij bij HIPPOCRATES, eene getuigenisfe aangaande de smart die de waarheid, hoewel in nevelen gehuld en nog door geen lichtstraal van het geopenbaard Woord bestraald, ons voor den geest brengt; hij zegt namelijk *ἐγὼ δὲ φημὶ εἶ ἐν ἧν ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ ποτ' ἀνῆλθεεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπὸ τῆ ἀλγήσειεν ἐν ἰόν.* Dat is: „Maar ik zeg, dat indlen de mensch een (unum) was hij niet zou smert lijden. Want daar zou niet zijn, waardoor hij pijn hadt, zoo hij één was.” Men zie zijne Opera Omnia vol. I. sect. III. pag. 224. Ed, Foëssii.

is geworden. Men vergete echter niet dat hier alweder die oneindige verscheidenheid plaats heeft, welke wij in alle de werken des Oneindigen erkennen: zoo vele millioenen menschen de oppervlakte des aardbodems overdekken, zoo vele onderscheide graden van vatbaarheid voor deze of geene ziekte worden er gevonden, en tevens zoo oneindig gewijzigd zijn de gelegenheds-oorzaken, waaraan ieder is blootgesteld en eindelijk ook zoo verschillend is bij ieder de graad van tegenstand te bieden. Vanhier dan ook de rede dat ieder mensch eene hem eigen ziekte heeft, dat de een bij eene Epidemie bij voorbeeld vrij blijft, terwijl de andere op de hevigste wijze wordt aangetast: de vatbaarheid, hoewel in onderscheiden graden, bezitten beide, maar de bepaalde overeenstemming tuschen haar en de uiterlijke, opwekkende oorzaken heeft bij beiden niet even zeer plaats, waarom dan ook de ziekte niet altijd ontstaat. De waarheid hiervan blijkt ten duidlijkste bij de beschouwing, dat soms de een of ander bij eene lichte aanstekings-oorzaak wordt aangetast (welk verschijnsel nimmer zou kunnen waargenomen worden zoo niet die vatbaarheid reeds te voren bij dezen persoon bestaan had) terwijl hij te voren eene zware Epidemie weerstondt. Zullen wij dan, het gezegde meer bepaaldelijk op de kinderziekte toepassende, tot die onbegrijpelijke dwaling vervallen, waartoe zoo vele kundige mannen zich lieten méesleepen, om met hen te stellen dat de besmetting de eenige oorzaak is der kin-

kinderziekte? Zullen wij dan niet duidelijk gewaar worden dat de besmetting alleen als de oorzaak van de verdere verspreiding der ziekte, maar nimmer als de oorzaak der ziekte zelve kan beschouwd worden? En wat dit laatste betreft, zal men wel immer tot de eerste oorzaak eener ziekte kunnen opklimmen zonder onze stelling van eene aangeboren vatbaarheid voor alle mogelijke ziekten bij den mensch aantenemen? Van dit beginsel uitgaande wordt alles klaar en helder. Nu beschouw ik iedere krankte als eene ontwikkeling eener sluimerende vatbaarheid (50),
en

(50) Nu vervalt ook tevens de zoo dikwerf en vooral in deze laatste jaren geopperde vraag of namelijk een of andere ziekte, de geele koorts bij voorbeeld *besmettelijk zij of niet*. Zoodra wij de vatbaarheid ook voor deze ziekte bij den mensch vooraf als eerste oorzaak aannemen, dan zal de gelegenheids oorzaak nu eens in de bijzondere luchtgesteldheid, dan weder in de aanraking van een besmet individu kunnen schuilen. In beide gevallen zal de besmetting het onmiddelijk gevolg hiervan zijn; terwijl de verdeling van besmettelijke en niet besmettelijke ziekten even als zoo veele andere ten gevalle van een of ander systeem gemaakte verdelingen, volstrekt als niet bestaande moet verworpen worden, zoo men hierin een verschil in het wezen der ziekte wil zoeken. Neen, tot het doen ontstaan eener ziekte vereenigen zich altijd de bijzondere vatbaarheid en de bijzondere gelegenheids-oorzaak: het moge nu de lucht zijn, het voedsel, de uitwafeming eens besmette perfoons, of wel ieder met hem in aanraking gekomen voorwerp, linnen, wol, papier of wat het zij, zij allen zijn *vehicula*, *voermiddelen* (om mij dus uit te drukken) of bronnen van gelegenheids-oorzaken welke de sluimerende vatbaarheid bij dezen of geenen individu opwekken

en de lichtsgefteldheid, het voedsel, de beweging, gemoedsaandoeningen en ook een reeds befmet voorwerp als aanleidende oorzaken. Men zal mij mogelijk tegenwerpen, dat de veronderftelling eener aangeboren vatbaarheid voor de kinderziekte bij alle niet waarfchijnlijk is, vermits deze ziekte eerst in de 12de of 13de Eeuw bekend is geworden. Hierop meen ik het volgende te moeten aanmerken.

1°. Dat ik gaarne wil bekennen dat de kinderziekte eerst op dat tijdstip in Europa is bekend en befchreven geworden, maar dat het niet bewezen is dat ze toen eerst ontftaan is (51).

2°. Men en de ziekten doen ontftaan, en wel zoodanig dat een en dezelfde ziekte dan eens door een levenloos voermiddel (als de lucht, wol, papier enz.) dan weder door een levend voorwerp (een befmette individu namelijk) kan ontftaan. Wil men nu gemaklijkheidshalve een onderscheid tusfchen befmettelijke en niet befmettelijke ziekten maken, hetzij zoo, mits men herdenke dat er geene ziekte beftaat van welke men eene algemeene uitspraak hieromtrent maken kan. Niet in alle gevallen en niet bij alle perfonen ontftaat de geele koorts uit een Contagium of een befmet voorwerp en ook niet altijd en bij alle uit plaatfelijke oorzaken, maar beide oorzaken kunnen de ziekte opwekken en Epidemicè doen heerfchen: Het zal dus alleen in de vereeniging van het gevoelen van DEVEZE, LE FORT en anderen in zoo verre deze de geele koorts van plaatfelijke oorzaken afleiden en MOREAU DE JONNES, CARRIJ en alie fchrijvers die hare oorzaak in eene bepaalde fimetstof (*contagium*) in eene overbrenging en reproductie der ziektestof, ftellen, het zal, zeg ik, alleen in de vereeniging dezer beide gevoelen zijn dat men aangaande dit belangrijk punt eenig licht zal verkrijgen.

(51) RICHTER gaat nog verder, zeggende, „*Vielleicht dafs sie auch,*

2°. Men zal ook buitendien uit het ontstaan der kinderziekte nimmer met eenig recht mogen besluiten, dat de vatbaarheid voor dezelve den mensch niet kan aangeboren, de menschelijke natuur niet eigen zijn. Immers hadt niet de *Aloë* b. v. die eerst na honderd jaren bloeit, de vatbaarheid hier voor van de eerste tijden af? bezit niet de mannelijke vrucht reeds in het eerste kiempje zijner wording de vatbaarheid om eens zijn gelijken voorttebrengen? Zoo dan ook met de kinderziekte, dien de mensch nimmer gekregen hadt, zoo hij er geene aangeboren vatbaarheid voor hadt. Het werkelijk ontstaan is hier geheel van afgezonderd: dit is een verschijnsel dat al of niet kan plaats hebben, zonder hierdoor het al of niet bestaan der vatbaarheid van de geboorte af te bewijzen. En het is geene moeijelijker zaak aan te nemen dat er vele eeuwen waren voorbijgegaan, eer zich de kinderziekte openbaarde en de vatbaarheid voor dezelve echter van alle tijden bij den mensch heeft plaats gehadt, als het moeijelijk is vast te stellen, dat iedere jongeling, hoewel eerst op zijn zestiende of achttiende jaar de manbare teekenen in het aangezicht dragende, echter de vatbaarheid hiertoe reeds in den wieg en vroeger moet gehadt hebben.

Al-
auch, wenn auch nicht in unsere Gegenden, SO ALT WIE UNSER ERDE SIND" hetgeen ik echter voor mijn gevoelen niet wil aan gemerkt hebben.

Alles is ontwikkeling in de Natuur (52), niets ontstaat van zelfs: het zaad bevat reeds de geheele plant en de duizende zaden die dezelve eenmaal zal opleveren, hoewel het zintuig hiervan nog niets gewaar wordt.

Wij meenen dan het recht te hebben ook de vatbaarheid voor de kinderziekte als aangeboren en de menschelijke natuur eigen geworden te beschouwen: zoo lang dus de mensch zijne natuur behoudt, zal hij vatbaar blijven, om door de kinderziekte te worden aangetast: op welk eene wijze, nu de vaccine in vele gevallen de ziekte zelve voorkomt, zullen wij nader zien: genoeg zij het ons hier te hebben aangetoond dat het eene verregaande dwaasheid, eene volftrekte onmogelijkheid is de vatbaarheid voor de kinderziekte bij den mensch te vernietigen of uit te roeijen.

VII. *De koepokinenting vermindert de sterfte in het algemeen.*

Dat deze stelling eene valschheid niet alleen, maar zelfs eene onmogelijkheid ten gronde ligt, hebben wij

(52) De voortreffelijke HIPPOCRATES zegt daarom te recht: *ὅτινοι γὰρ μὴ ἐνείη μοῖρα ἐξ ἀρχῆς, οὐκ ἂν ἀυξηθεῖη οὔτε πολλῆς ἐπιούης τροφῆς, οὔτε δόλης, οὐ γὰρ ἔχει τὸ προσαυξόμενον.* dat is, want daar geen kiem van den beginnen af bestaat, is geene ontwikkeling mogelijk noch door weinig noch door veel aankweking, want het heeft niets, dat ontwikkeld zou kunnen worden.

wij boven zoo wij meenen voldongen bewezen en wel door de uiteenzetting der volgende punten.

1°. De geneeskunde kan nimmer op de sterfte in het algemeen eenigen invloed hetzij ten goede, hetzij ten kwade uitoefenen, daar de zorg hierover aan den Almachtigen toekomt.

2°. Al was de geneeskunde daartoe in staat, zou men het niet eens kunnen bewijzen, vermits het eene onmogelijkheid is eene naauwkeurige opgave te maken der verhouding die tusschen de geboorte, de sterfte en de bevolking plaats heeft.

3°. Maar zelfs in de veronderstelling, dat de burgerlijsten met de vereischte naauwkeurigheid zouden kunnen gemaakt worden, ook dan nog zouden zij, voor en alleer eene geheele leeftijd is verstreken, nimmer kunnen bewijzen dat de vaccine de sterfte in het algemeen verminderde.

Wat overigens betreft de wijze waarop een onzer voornaamste geleerden en Hoogleeraren de waarheid van het gevoelen door ons hier bestreden heeft willen bevestigen, door, namelijk aan te toonen dat sinds de vaccine algemeen werdt het getal personen *aan de kinderziekte stervende*, jaarlijksch en in alle steden vermindert, wij kunnen niet nalaten onze verwondering desaangaande te kennen te geven, en vragen vrijmoedig of deze Hoogleeraar wel zoo veel moeite in zijne nasporingen had moeten aanwenden, om zoodanig een niets afdoende besluit te maken? Im-

finger, maar daarentegen *andere ziekten* een grooter getal slachtoffers tellen? Door het wekelijksch of dagelijksch aderlaten, zou men waarschijnlijk het getal dergenen, die thands aan ontstekingen sterven, kunnen verminderen, maar te gelijker tijd een bron voor andere dodelijke ziekten geopend hebben. Met welk recht zou men dan die dagelijksche aderlating voor de menschen in het algemeen nuttig kunnen noemen, om reden (let wel!) dat het getal aan ontstekingen van allerlei aart stervende personen jaarlijks afneemt!

VIII. *De Koepokinenting bevordert de gezondheid.*

Eindelijk zie ik mij tot het laatste en gewichtigste argument gebracht, dat eene breedvoerige uiteenzetting vordert.

Uit al hetgeen wij boven gemeld hebben zal de geachte lezer wel hebben kunnen nagaan dat ik er verre van verwijdert ben de koepokinenting alleen als eene nuttelooze of onverschillige zake te beschouwen en eenvoudig gelijk ieder nietsbeduidende kwakzalverij te verwerpen. O, neen! de werking der vaccine is niet van weinig belang; zij dringt tot het binnenste des lichaams door, en, hoewel zij niet vermag de vatbaarheid voor deze of geene ziekte nitteroeijen, heeft ze echter zoodanig een vermogen, dat merg een been daardoor worden aangestast: wij stemmen dus volkomen met een der

voor-

voorstanders dezer inentingswijze in, dat de „ pijnlijke
„ aandoeningen in de oxelklieren, als kenmerk der
„ vreemde stoffe die haar vaatgestel prikkelt; de
„ koorts, die hoezeer licht zijnde, haar op zekeren
„ tijd doorgaans vergezelt; en vooral die lastige uit-
„ slag op de huid, welke somwijlen als gevolg
„ der koepokinenting nog lange voortduurt, als zoo
„ vele bewijzen moeten beschouwd worden dat het
„ gantsche lichaam door de vaccine wordt aangedaan.”

Het eerste dat ons voor de geest komt is eene
aanmerking, welke wij volstrekt niet willen tegen-
spreken en ook door niemand kan ontkend worden;
zij komt hierop nêer.

Sedert de invoering der vaccine is de kinderziekte
minder algemeen waargenomen, dan te voren: of
nu de reede hiervan met de vaccine in een zoo
naauwe betrekking staat zou mogelijk kunnen betwist
worden: wij voor ons willen dit echter gaarne toe-
geeven en zijn zelfs bijna verzekerd van de waarheid
hiervan.

Dan de wijze *hoe* dit geschiedt, zal ons eerst
het voordeelige of schadelijke dier kunstbewerking
moeten aantoonen, vermits de vermindering of zoo
men wil de vernietiging der kinderziekte op zich
zelve genomen de voortreffelijkheid der vaccine niet
aanwijst, tenzij men tevens bewijze, dat hierdoor
geen ergër kwaad geboren worde. Iemand, b. v.
die te voren door de inwerking der zonnestralen
dikwerf door oogontstekingen gekweld werd, en

thands daarvan geheel bevrijd is, is *daarom* juist niet in een beter toestandt gebracht; immers hij kan met eene ongevoeligheid van de oogzenuw, ja zelfs eene vollagen blindheid geslagen zijn, en *in gevolge hiervan* van de lastige oogontstekingen bevrijd zijn: zullen wij dan zeggen dat zijne gezondheid verbeterd is?

Het *opium* doet in de meeste gevallen krampachtige pijnen bedaren: is het daarom geoorloofd haar in zoodanige gevallen zonder onderscheidt aan te raden? en zoo die kramp eene bedekte ontsteking (*inflammatio latens*) als oorzaak heeft, zal dan niet het *opium* hoewel de pijnen zichtbaar afnemen, eene hoogstnadeeligen invloed hebben op het gestel des lijders? De wijze waarop een of ander middel werkt, mag dus onzen aandacht niet ontgaan. Met toepassing op de vaccine, komt de vraag hierop neêr: hoedanig werkt de koepokstof op het menschelijk lichaam? welke gevolgen heeft ze, hetzij ter bevordering, hetzij ter ondermijning der gezondheid?

Vele verdedigers der vaccine hebben gemeend dat ze niet alleen de kinderziekte uitroeit, maar ook hierdoor het lichaam gezonder maakt, vele anders hevige ziekten verzacht, en dus ook op het volgend leven (zoo als zommigen zich zeer verkeerdelijk uitdrukken) gunstig inwerkt. Ja zelfs heeft een Napelsch geneesheer, dien eeretijtel onwaardig, nadat hij tot het zonderling besluit gekomen was om, hoe-

hoewel reeds hooge jaren bereikt hebbende, zich door middel der koepokstof tegen de kinderziekte te beveiligen, de verregaande ombeschaamdheid gehad, aan een onzer geleerden in persoon te verhalen, dat hij na de vaccinatie, zoo in vermogens van geest (!) als lichaamskrachten aan den middelbaren leeftijd gelijk stond: waarop die geleerde zeer juist aanmerkt, dat „dit verhaal ons herinnert aan het voordeel dat men in de zeventiende eeuw te gemoet zag van de overtapping des bloeds uit frische, jeugdige dieren in afgeleefden van dezelfde soort niet alleen, maar in voorwerpen van geheel onderscheiden aart, zoo zelfs, dat enkele menschen ten slagtoffer dezer vermetele onderneming verstrekt hebben.”

Doch niet alleen dit bespottelijk denkbeeld aangaande het vermogen der vaccine, maar ook hare gewaande voordeeligen invloed op het lichaamsgestel over het algemeen verdienen nauwelijks wederlegd te worden. Er zijn ook vaccinators die dit zeer wel hebben ingezien; HUSSON b. v., die alleen van de verandering in het gestel door de vaccine te weeg gebracht, de gunstige gevolgen wil afgeleid hebben, maar niet van de vaccine zelf, zegt uitdrukkelijk „*Gardons-nous d'attribuer à la vaccine, considérée seulement comme preservative de la petite-vérole, des vertus curatives d'autres maladies. En cherchant à accroître ses propriétés, nous nous exposerions à la faire considérer, pour ainsi dire, comme une*

G

„pa-

„panacée universelle; nous appellerions sur elle
„l'arme si puissante du ridicule.”

Laat ons veeleer nagaan op welk eene wijze wij ons voorstellen, dat de vaccine noodzakelijk het leven en de gezondheid ondermijnen en verteeren moet.

Wij hebben gezien, dat de koepokstof (hoewel ze geene vatbaarheid vernietigen kan) echter eene kracht-dadige en tot het binnenste des lichaams doordringende werking heeft; dit alleen moest al het denkbeeld doen ontstaan of juist hierdoor niet zoodanig eene verandering of liever wijziging in het gestel kan worden te weeggebracht, die de geneigdheid voor andere ziekten in eene grootere mate ontwikkelt? Zeer ten onrechte en alleen uit gebrek aan eene zuivere redeneering (immers *logica*, die eene juistheid in het denkvermogen veronderstelt, hebben wij vruchteloos in de geschriften der vaccinators gezocht) zeer ten onrechte, zeg ik, hebben en HUSSON en een onzer beroemdste landgenooten dit bezwaar tegen de vaccine trachten uit den weg te ruimen, door hetzelfde ook op de werking van alle geneesmiddelen toe te pasfen.

„ Wil men (zeggen zij) deze aanmerking verder
„ dan eene loutere bespiegeling doen gelden, weg
„ dan met het heil der geneeskunde. Want even
„ zeer als eene bijzondere stemming der vaste deelen
„ noodig is, om bepaalde ziekten voor te komen
„ zoo ook is het van een noodzakelijk vereischte
„ de gesteldheid dier zelfde deelen te veranderen

„ ten

„ ten einde reeds plaats hebbende ziekten te genezen,
„ Daar men nu bij deze aangebrachte veranderingen
„ niet zeker is, welken invloed zij op het volgend
„ leven hebben zullen, zou men het voor verme-
„ telheid kunnen houden, den afgematten lijder eenig
„ geneesmiddel toe te reiken, om zijne kwalen te
„ lenigen of tot volkomene genezing terug te bren-
„ gen; eene ongerijmdheid, waarmede zich het spe-
„ lend vernuft van eenen enkelen wijsgeer mocht
„ vermaken, die echter bij bedaard overleg niet wel
„ van eenigen invloed zijn zal.”

Een *bedaard overleg* zal ons juist het verkeerde der toepassing doen zien, en tevens waarin de werking eens geneesmiddels van die der koepokstof verschilt.

Immers

1°. *De vaccine* wordt op een *gezond* lichaam aangewend, en hare werking moet noodwendig de bestaande harmonie, die men gezondheid noemt, storen, zoo als uit de verschijnselen der vaccinatie genoegzaam blijkt. Bij het toedienen van *een of ander geneesmiddel* daarentegen, heeft men met een *ziek* voorwerp te doen, bij hetwelk het verbroke evenwicht, door de storing, die het geneesmiddel voortbrengt, juist hersteld kan worden. De vaccine floort dus den rustigen, een geneesmiddel den onrustigen (ziekelijken) toestand de lichaams: de eene verwekt ziekte verschijnselen, de andere geneest ze.

2°. *De vaccine-stof* is het produkt eener ziekelijke

afscheiding op de koe-uijers; zij is dus het uitwerkfel van een verbroken evenwicht, dat iedere ziekte bij mensch of dier onmiddelijk vooraf gaat. *Een geneesmiddel* daarentegen is het voortbrengfel der gezonde natuur: het is dus een Physiologiesch product. Een verschil van groot belang hetgeen echter geheel over het hoofd wordt gezien.

3°. *De vaccine* maakt zoodanig eene verandering in het gestel, dat hetzelfde gedurende ons leven minder blootgesteld is, de kinderziekte te krijgen: de wending aan het lichaam aldus mēegedeeld door de vaccine blijft ook in het toekomstende voortduren. *Een geneesmiddel* daarentegen werkt op het ziekelijk gestel des lijders alleen, zoo lang de bestaande ziekte nog niet geweken is. Hare inwerking is dus tijdelijk en voorbijgaande. De *kina* bij voorbeeld zal de bestaande disharmonie der deelen (die men koorts noemt) door eene tegenovergestelde werking slooren, en dus het evenwicht herstellen, maar is de lijder daardoor bevrijd van in het vervolg de koorts te krijgen? Immers neen: derhalven is de werking der kina tijdelijk en houdt op, zoodra de ziekte genezen is: hetzelfde heeft met alle andere geneesmiddelen plaats, die alle herhaald worden, zoo dikwerf die ziekten, waartegen ze werden toegediend, zich weder vertoonen.

Wij zien dus hoe onjuist de vergelijking is tusfchen de wijze waarop de vaccine op het gestel werkt en die waarop de geneesmiddelen hunne werking uitoefenen.

Ter-

Terwijl wij in het eene geval te vreden zijn dat de Algoede Schepper in zijne onbegrensde liefde ons middelen gegeven heeft om *ziekten van allerlei aart te genezen*, zoo vorderen wij *alleen voor de kinderziekte* iets meer, iets buitengewoons, wij willen *dezelve voorkomen*: Een onzer oudste en achtingswaardigste geneesheeren bekent dit gulhartig. Nadat hij van die middelen welke te voren tegen de kinderziekte waren aangewend geworden, gesproken heeft, volgt hij aldus: „Indien deze middelen al „in staat waren het aangebrachte smet te vernielen, „en daardoor de ziekte aftewenden, wij konden „echter niet zeggen iemand op eene voortgelijke „wijze voor altoos voor de kinderziekte be- „veiligd te hebben, *maar zoodanig iemand zal „genoodzaakt zijn telkens dergelijke middelen te „gebruiken, zoo dikwijls er gevaar van besmetting „zich op nieuw zal opdoen.*” enz.

Is dit dan niet voldoende? kunnen wij wel iets meer tegen de koorts, de ontsteking, de mazelen, de roodvonk, ja tegen welke ziekte men wil, kunnen wij iets meer, zeg ik, dan dezelve door gepaste middelen bestrijden en derzelve verspreiding beletten, zoo dikwerf zij zich vertoonen? Is het niet zonderling dat men tegen de kinderziekte meer hulp verlangt, dan tegen andere ziekten? De ondankbare mensch acht het vermogen, dat de Hemel hem uit loutere genade schenkt, eene ziekte *te kunnen genezen* van geringe waarde te zijn, hij wil meer; hij wil

dezelve *voorkomen*. Beklagenswaardige maar tevens bespottelijke trotschheid! wat verhoovaardigt zich niet stof ende asfche! De Almachtige Vader noemt zich zelve den Geneesheer, de nietige aardworm wil meer wezen!

Zoo hebben wij dan gezien dat de vaccine een bron van ziekten niet alleen *kan* maar noodwendig *moet* openen. Zij *kan* dit, vermits hare werking zelfs volgens het getuigenis der koepokinenters, door het gantsche gestel dringt; zij *moet* dit naardien de koepokstof niet alleen een gift is maar zelfs het produkt eens ziekegestels: wij zijn nu tot de laatste vraag gekomen; *hoe* werkt dan de vaccine en *waarin* begint zich reeds haren naadeligen invloed op het leven en de gezondheid van het tegenwoordig en opkomend geslacht openbaren?

Om deze vraag naar behooren te beantwoorden, zal het noodig zijn het een en ander aangaande de kinderziekte zelve te laten voorafgaan.

Wij hebben boven reeds aangemerkt, dat hoewel de kinderziekte in alle ouderdom kan ontstaan, de kindsche jaren echter meer bepaaldelijk aan dezelve onderhevig zijn. Het gestel des kinds zal dus in een naauw verband staan met de oorzaak der natuurlijke pokken en daar de ontwikkeling, zoo als wij zagen, de kern van het leven uitmaakt, en voornamelijk in de eerste tijdperken, als wanneer ze krachtiger, werkzamer levendiger is dan later, wat wonder dan dat wij

het

het zeer gevaarlijk achten de middelen die de Natuur tot het groote doel des wasdoms in het werk stelt, waaronder de kinderziekte in de eerste plaats behoort genoemd te worden, aftewenden en met geweld te onderdrukken.

Immers wij beschouwen het ontstaan dier ziekte even als dat van alle die ongesteldheden, welke uit de inwendige natuurlijke ontwikkeling des gestels voortkomen, als een bewijs van een hooger gestemd leven, als eene werkzame kracht ter uitbreiding, hetgeen bevestigd wordt door eene waarneming van groot belang en met het wezen der kinderziekte in het allernaauwste verband staande, namelijk dat dikwerf de kinderen na dezelve te hebben doorgestaan in lichaamsgestalte aanmerkelijk zijn toegenomen. De plicht des geneesheers is dus om haar als zoodanig te beschouwen en geene verstorende geene al te werkzame methode (die in alle ziekten het levensbeginfel ondermijnt bij schijnbare genezing) te volgen, maar alleen de noodige middelen aantewenden om de weldadige pogingen eener herstel aanbrengeude Natuur, te helpen, te ondersteunen en alle verkeerde werkingen, die niet tot het zeer eenvoudig wezen der kinderziekte behooren, aftewenden of te verbeteren. Ik herhaal het, zij die de kinderziekte hebben doorgestaan en geene naziekten van dezelve behouden, genieten een veel beter gezondheid en sterker lichaamsbouw dan te voren, vermits door deze *crisis* der natuur, de ontwikkeling haren gang gaat, waarom

ook HIPPOCRATES (53) zeer juist heeft waargenomen, dat zij, die in de eerste kindschheid zweren op het hoofd of op eenig ander deel van het lichaam krijgen, dikwerf naderhand een gezonder leven leiden. Men werpe mij de zoo dikwerf dodelijke gevolgen der kinderziekte niet tegen, daar ieder die in de schriften van sommige oude geneesheeren, voorzeker wat het beoeffenend gedeelte der geneeskunde betreft verre boven de hedendaagsche schrijvers te stellen, geen vreemdeling is, erkennen zal, dat de schrikkelijke sterfte, door de kinderziekte gewoonlijk veroorzaakt meestal het gevolg is van de verkeerde ja moordende behandeling van onkundige geneesheeren, die door hunne werkzame methode de natuur niet ondersteunen maar dwingen. Dit getuigde de voortreffelijke HOFFMANN (54), toen hij zeide aangaande de genezing der kinderziekte: *Naturae viis merito insistendum est Medico, nec aliud agendum, quam ut eidem in opere correctorio, expulsorio, et suppuratorio congruis auxiliis subveniat.... Improbanda (55) porro merito omnia calidiora expellentia.... Inde materiae variolosae major inducitur acrimonia atque subtilitas*

u t

(53) HIPPOCRATIS, Opr. Omn. I. v. p. Ed. Foës. 304. alwaar hij zegt
καὶ ὀκόσοισι μὲν παιδίοισιν ἐϋσιν ἐξανθεεὶ ἕλκεα ἐς τὴν
κεφαλὴν, καὶ ἐς τὰ ὄσθα, καὶ ἐς τὸν ἄλλον χρῶτα, εἰ σιδενώδεα
γένηται καὶ μυξορροα, ταῦτα μὲν ῥήιστα διάγει προϊούσης τῆς
ἡλικίης.

(54) HOFFMANN, l. c. Tom. II. pag. 52.

(55) Idem. pag. 54.

ut ex benignis facile fient malignae. *Et tantum abest ut his æqualis et constans eruptio procuretur, ut potius cito nimis minus præparata foras agatur materies, stationem non servatura, sed cum majori damno mox iterum ad interiora reversura....* Temperatum igitur sit regimen, remedia temperata.” En op eene andere plaats zegt die uitmuntende schrijver: „*In nulla vero febre tam solemniter observatur criseos successus, quam in exanthematica illa, toti fere generi humano communi, variolarum nempe et morbillorum: interim non desunt, qui, quod certe mirum, sine ulla solida ratione illum negare audent, aut minimum eundem minus curant....* Quare gravissimum utique in hoc morbo (varioloso) per imprudentem medicationem conciliatur ab ignavis damnum, dum vel nimis expellentibus et calido regimine intempestive instant vel etiam in contrarium eruptionem cohibent nimis refrigerantibus (56).

Ziedaar de echte taal van eenen Hippocratischen geneesheer! Ook DE HAEN (57) ondervondt hetzelfde nut

(56) Nog op eene andere plaats zegt diezelfde HOFFMAN het volgende *Ne vero benignae variolae in malignas convertantur, quod ab imperitis medicis frequentius fit, cavendum ante omnia est ab omnibus expellentibus calidioribus et regimine calido praesertim primis diebus, nam si ullo in morbo certe in hoc natura vult duci non pelli.* enz. l. c. Tom. V. p. 306.

(57) A. DE HAEN, Zwarigheden dikwijls voorgehouden over de inenting der kinderpokjes, enz. pag. 22.

nūt bij eenē zachte behandeling der kinderziekte. Immers hierover schrijft hij het volgende: „Toen ik „de geneeskunde voor eenige jaren in den *Hage* „uitoeffende, heb ik, die de gunste van deszelfs „inwoonderen steeds genoot, als er de natuurlijke „kinderpokjes, nu gunstiger, dan ongunstiger, „woedden, altijd een groot getal van zieken aan „mijne zorg toevertrouwd gehad. Niemand hoopē „ik, zal mij den lof, niemand de eere ontnemen „van mijne *onder Goddelijken zegen* gelukkige ge- „nezingen op verscheidene tijden, als zij heerschten.” Van de 220 mēnschen die aan zijne zorge toevertrouwd en volgens zijne methode behandeld waren, is er maar *ēn enig* gestorven.

Hieruit zien wij niet alleen dat de kinderziekte in lang niet uit haren aart zoo gevaarlijk zoo dodelijk is als eerst de Inenters en nu de vaccinators hebben beweerd, maar ook dat wij haar als eene weldadige strijd moeten beschouwen die even als zoo vele andere ontwikkelings-ziekten of ongesteldheden niet dan met vernietiging van kracht, bloei en gezondheid kunnen onderdrukt worden. Wij willen dit met eenige voorbeelden ophelderen. Gaan wij b. v. na de veranderingen die de teedere maagd bij het eerste ontstaan der maandelijksche zuivering in geheel haar gestel ondergaat. Wie onzer kent de ziekteverschijnselen niet, waarmede dit tijdstip meermalen vergezelt is? hoe vele angsten, benaauwdheden en zenuw-toevallen zijn wij niet somtijds genoodzaakt

te temperen en te verzachten: intusfchen heeft deze strijd eene verhoging van leven en gezondheid ten gevolge.

Ingelijks heeft de zwangere vrouw in barensnood hevige vlagen en weën, die echter tot de verlossing den weg banen.

Ook de jöngeling levert meermalen ten tijde der manbaarheid beangstigende verschijnselen op, die eene verdere volmaking ten doel hebben.

Hoe dikwërf worden wij niet bij het kind allerhande ziekten-verschijnselen als koortsen, hevige stuipen enz. gewaar, ten tijde der tandwording, welke eene ontwikkeling is dier vatbaarheid welke van den beginne reeds bestond.

In alle deze voorbeelden (die wij met vele anderen zouden kunnen vermeerderen) bestaat er geen middel om de inwendige oorzaak dier aandoeningen uitte-roeijen, maar wel om het verschijnsel zelve voortekomen. Maar, hoe zal dit geschieden?

Bij de maagd kunnen wij de bepaalde aandoening des gestels voorkomen door zoodanig een middel aan te wenden, waardoor de menstreatie geheel ten achteren blijft: voorzeker diezelfde verschijnselen waarvan wij boven gewaagden, zullen zich dan niet opdoen, maar heeft men de ontwikkeling niet gestoord en zal het lichaam daardoor niet kwijnen?

Bij de vrouw in barensnood zijn wij zeker in staat door *opium* of eenig ander *anodynum* de hevige weën

weën en vlagen te doen verdwijnen, ja meenig voorbeeld bestaat er, waar men door het onvoorzichtig gebruik van verdovende middelen, de bevrijding der pijnen van de moeder met de dood van het kind heeft moeten kopen! alweder een gevolg van de storing der Natuurwerking.

Bij het kind zou men gewis die ziekelijke aandoeningen bij de tandwording kunnen voorkomen, zoodra men een middel wist uit te denken en aan te wenden waardoor de tanden belet werden te groejen: maar men zou hierdoor tevens de natuurlijke ontwikkeling des lichaams gestoord en het leven en de gezondheid benadeeld hebben.

Eindelijk ook bij den jongeling kan men den strijd die ten tijde der *puberteit* ontstaat, en dikwerf met eene menigte zeer lastige puisten over het lichaam gepaard gaat, zeer wel staken of voorkomen: maar hoe zal dat geschieden? alweder door de natuurlijke ontwikkeling te storen: men roepe de afschuwelijke Italiaansche operatie te hulp en men zal hem van alle die gemelde benaauwdheden en aandoeningen zeker bevrijd hebben. Men verwondere zich dan niet dat hij die *ontmand* wordt, geen strijd ter man-wording (om mij zoo uit te drukken) ondergaat.

Zoo is het dan ook met de vaccine: bij de meeste voorkomt zij het ontstaan der kinderziekte, maar juist door de *energie* des levens, bij het kind zoo
nood-

noodzakelijk uit te doven en aldus bloei en kracht te ondermijnen. Over het algemeen mogen wij gerust vaststellen dat de koepokstof bij de kinderen althans de ontwikkeling des inwendigen levens verftoren zal; dan dit geschied op zeer onderscheide wijze naar mate het individueel gestel van ieder kind en de gunstige of ongunstige omstandigheden waarin hetzelfde verkeert.

Twée hoofdverschcheidenheden kunnen wij intusfchen aangeven:

1°. *De eerste* heeft dan plaats, wanneer het kind dat gevaccineerd wordt, ook zonder dit van de kinderziekte ware vrijgebleven: hoewel wij dit nimmer vooraf kunnen bepalen, zoo meenen wij echter uit het bovengemelde te mogen besluiten dat er onder de gevaccineerden thands vele zijn, die ook zonder eenige kunstbewerking nimmer door de kinderziekte zouden zijn aangedaan geweest, en dat dus op dezen de vaccine noodwendig eenen anderen invloed moet hebben dan op de volgende.

2°. Dezulke, die waren zij niet gevaccineerd, door de kinderziekte zouden zijn aangetast geworden.

Dat de koepokinenting in het eerste geval hoogstnadeelig op het lichaam werken moet, zal niemand, zelfs geen verdediger der vaccine willen tegenspreken, daar het eene onlochenbare waarheid is, dat ieder middel en bij uitstek ieder vergift, dat zonder noodzakelijkheid aangewend wordt, noodwendig de gezondheid verftoren zal, zoo als de voortreffelijke

GAUBIUS (58) in eene op zich zelve staande afdeeling zijner *Pathologie* over het *ontijdig gebruik der geneesmiddelen* breedvoerig heeft aangetoond.

Maar in de tweede plaats voor die kinderen, welke anders de kinderziekte gekregen hadden zal de vaccine, voornamelijk hoogstnadeelig zijn. Laat ons dit nader bewijzen.

Immers de koepokstof behoort niet alleen onder de vergiften maar meer bepaaldelijk onder de dierlijke giften. Zij zal dus in de wijze van werken op het

(58) Deze uitmuntende man, die ook in onze dagen door veele *Neologen* en zoogenaamde wijsgeerige geneesheeren, of liever *Philosofasters*, als een ouderwets schrijver ter zijde wordt geschoven, en bij wien hoe ook in sommige punten ten achteren ik bekennen moet meer gezond verstand, meer echte waarnemingsgeest gevonden te hebben, dan in de meeste hedendaagsche schrijvers, deze voortreffelijke man zegt het volgende: « *Pertinent adeo remedia ad res sanis non necessarias; ut quos, quales sunt conservari, non mutari oporteat. Proinde supervacuum est eorum quibus sani commode caremus, usus, dumne detrimmentosus,...* Si pro suis agunt viribus periculum etiam est, ne, quod sanum est, mutando morbum facessant... Naturae ordinem turbant, intentiones frustantur sollicitant imparatam....” En in het artikel over de vergiften zegt hij: „*Haec (quae de venenis, ipsum vitale principium invadentibus dicta sunt) haec nequaquam sufficiunt ad privam singulorum vim exponendam qua fit, ut alia prae aliis velocius aut lentius, inque alias et alias partes ac functiones, modis que longe diversissimis, inexplicabili plane varietate, suam saevitiam exercent.*”

het levend lichaam en in hare hoedanigheden eenige overeenkomst hebben met die der overige dierlijke giften. Deze nu werken juist allergeweldigst of op die deelen welke tot het zoogenoemd uitwendig leven behoren, dat met de buitenwareld in onmiddelijke aanraking en betrekking staat, of op die organen welke tot het behoud van het individu strekken. Dit aangaande de wijze van werken der dierlijke giften; maar wat haren aart betreft, ook deze is tweeledig: zij is of het product van eene gezonde afscheiding des lichaams of dat eener ziekelijke gesteldheid: tot deze laatste foort behooren alle *miasmata*, zoowel die den mensch als het dier eigen zijn, dus ook het koepokgift. De rede en de ondervinding leeren dus, dat er eene overeenkomst bestaat

1°. tusfchen de giften in het algemeen.

2°. tusfchen alle dierlijke giften in het bijzonder.

3°. en onder deze meer bepaaldelijk, tusfchen dezulke die het product zijn eener ziekelijke afscheiding.

Bij deze laatste wil ik mij thands bepalen, en onderzoeken in hoeverre het koepokgift met een en ander produkt eener ziekelijke afscheiding overeenkomt.

Het grazende vee is meermalen aan eene hoogst-ge-

gevaarlijke foort van puisten (*pustulae malignae*) onderhevig, die volgens ENAUX en CHAUSSIER (59) door een bedervend vergift worden voortgebracht, dat zich het eerst bij de dieren ontwikkelt, daarna op den mensch door aanraking wordt overgebracht, en hem eindelijk in de schrikkelijkste angsten en pijnen doet sterven. Dit zoo hoogstgevaarlijk gift heeft voorzeker verscheide haar bijzonder eigen hoedanigheden, maar ook tevens in hare werking zoo veel overeenkomst met die van het koepokgift, dat wij tot staving van het tot hiertoe gezegde eene vergelijking tuschen beide giften willen maken.

a. CHAUSSIER heeft ondervonden dat de *pustula maligna* zich voornamelijk ontwikkeld bij het vee, dat in vochtige jaren op lage moerasige plaatsen graast. JENNER nam hetzelfde van de koepok waar.

b. Volgens CHAUSSIER verwekt het gift der kwaadaardige puist op den mensch overgebracht, op een zeer omschreven plek een blaasje in het eerste ter grootte van eenen gierstkorrel en langzaam zich ontwikkelende. Wij weten hoe veel overeenkomst dit met de koepok heeft.

c. De kleur der huid is in den beginne in geene deelen veranderd: alleenlijk in het midden onder het blaasje heeft CHAUSSIER gewoonlijk een citroen- of
lood-

(59) Men zie het werk van deze schrijvers, getiteld: *Methode de traiter les morsures des animaux enragés*. Dyon 1785.

loodkleurigen plek waargenomen. Eene dergelijke kleur kent JENNER ook aan de oorspronkelijke koepok toe.

d. Verder heeft CHAUSSIER waargenomen dat zich rondom het middenpunt der puist een ring vormt min of meer verheven, nu eens bleek, dan weder rood, loodkleurig, of oranje. Wij weten dat zich rondom de vaccine ook eene roode, karmozijnkleurige kring vertoont.

e. Naderhand openbaren zich volgens CHAUSSIER bij de *pustula maligna* onder andere de volgende algemeene verschijnselen, als een ingetrokken, kleine, dikwerf ongeregelde pols, eene drooge huid gepaard met een inwendig gevoel van brandende hitte. Bij aanhoudendheid is de patient neerslachtig en als ingezakt, en er ontstaan flauwten, braken, benaauwdheden enz.

De vaccine, wanneer ze naauwkeurig wordt nagegaan levert volgens REIL (60) in eene geringer of heviger graad de volgende verschijnselen op: „*Ungefähr um die Zeit des siebenten Tages werden die Grundfedern der Organisation, das Nerven- und Gefäßsystem, allgemein aufgerichtet. Es zeigen sich Schauer und Hitze, Mangel des Appetits, Ekel, Erbrechen, Mattigkeit; vermehrte Empfindlichkeit, nächtliche Unruhe, Schlaflosigkeit, und andere Symptome, die mehr oder weniger merklich sind, kürzer* oder

(60) REIL, I. c. pag. 358.

oder länger, doch selten über 24 Stunden hinaus dauern."

f. Tot hiertoe bestaat er tusfchen de kwaadaardige puist der hoornbeesten en de koepokken eene overeenkomst die onmiskenaar is, maar nu houdt plotsling alle vergelijking op: Bij de eerste vermeerderen alle de genoemde verschijnselen, men ontwaart eene korte door zuchten en snikken afgebroken adembaling, wanneer de ziekte zijn einde nadert, begint de lijder het gebruik zijner rede te verliezen en vervalt in eene fombre ijhoofdigheid; de plaatselijke toevallen nemen in hevigheid toe, de zwelling wordt buitengewoon groot, en de lijder sterft in een staat van verrotting, die van eene ondragelijke stank vergezelt gaat. Bij de *vaccine* daarentegen beginnen alle verschijnselen afnemen en de patient wordt gezond. Nu vraag ik of men dien staat van gezondheid vertrouwen mag en of men geen reden heeft om hier eene geheime diepdoordringende werking te veronderstellen, eindelijk of het niet waarschijnlijk is dat het koepokgift, hetwelk met de *pustula maligna* zoo veel overeenkomst heeft, even als deze op de hersens en de ingewanden eene krachtige hoewel langzame en heimelijke werking zal uitoefenen? Hoe worden wij in dit vermoeden niet versterkt, wanneer wij de waarnemingen van sommige Duitfche en Poolfche geneesheeren aangaande eene soort van uitslag, de *zwarte pokken* genaamd, hiermede in verband beschouwen? Immers Dr. BAREZ in *Berlin*, Dr.

HERBST, RICHTER, MATHIJ en anderen hebben dit foort van pokken, in Polen vooral in de laatste jaren heerschende, met eene bijzondere naauwkeurigheid waargenomen en beschreven, welke beschrijving zoo wel wat de oorzaak der ziekte betreft, als haren loop, vorm en verschijnselen, zoodanig met die der *pustula maligna* van CHAUSSIER, overeenkomt, dat beide ziekten wellicht foorten van een geslacht zijn, beide in een *miasma* der grazende dieren tevens haren oorsprong hebbende. En wat zeggen nu deze schrijvers, die zoo dikwerf in de gelegenheid geweest zijn de zwarte pokfoort van nabij te onderzoeken? Zij maken dezelfde vergelijking tuschen den loop der pokken en dien der koepokken, welken wij tuschen de *pustula maligna* en de koepokken gemaakt hebben. Dr. HERBST (61) zegt hierover het volgende: „*Die schwarze Pocke ist mit der Kuhpocke ein sehr verwandtes Thierisches Gift, auch hat der Verlauf beider Krankheiten vieles mit ein ander gemein, nur sind die Symptome der schwarzen Pocke heftiger und bösertiger.*”

Wij maken dus het volgend besluit: daar de drie genoemde uitslagziekten, (de kwaadaartige puist, de zwarte pok en de koepok) in haren loop niet alleen zeer veel overeenkomst hebben, maar ook in haar oorzaak, (daar allen uit een *miasma* der grazende dieren ontstaan), mogen wij dan niet met

(61) Men zie HUFELAND, l. c. December 1822.

eenig recht eene overeenkomstige wijze van werken op het menschelijk lichaam bij allen vermoeden? En daar beide eerstgenoemde ziekten krachtdadig het gestel, vooral de hersenen en ingewanden, aangrijpen, waarom zou dan de vaccine alleen in het lichaam eene heilzame verandering te weeg brengen? Neen, wij mogen veeleer het tegendeel aannemen en stellen in gevolge hiervan de inwerking van het koepokgift op het menschelijk lichaam ons op de volgende wijze voor.

Men herinnere zich waarin wij het onderscheid in het gestel des kinds en dat des volwasfen mans gemeend hebben te moeten zoeken, en hoe wij in de eerste levensjaren de Natuur alle zorg zien dragen, dat elk individu meer afgescheiden van de buitenwareld, waarmede hij bij klimmende jaren in grootere betrekking komt, zich inwendig ontwikkelt.

De vaccine nu tracht juist dien loop der natuur te storen. Zij belemmert de ontwikkeling van die deelen, welke gewoonlijk in de eerste leeftijd voeding en ontwikkelingskracht in de hoogste graad behoeven, terwijl zij verhaast de ontwikkeling of werkzaamheid van die organen welke in den gewoonen loop der natuur eerst in rijpere jaren meer bepaaldelijk in wasdom en levenskracht toeneeren. Zij vermindert de werkzaamheid der huid, der ingewanden, der afscheidingsorganen en van alle die deelen, welke tot het inwendig leven behooren, waarin het kind zijnen werkring voornamelijk beschrijft. Zij vermeerdert
daar-

daarentegen en vervroegt de werkzaamheid van het zenuwgestel in het algemeen, de ontwikkeling der teeldeelen en van alle die organen, welke meer tot het uitwendig leven behooren en den werkring des mans vormen.

Wij kunnen hieruit reeds opmaken, hoe overvloedig de onheilen zijn moeten, die uit deze twee bronnen ontspringen! Immers beide klasfen van werkingen (*functiones*) des lichaams, die het in- en uitwendig leven betreffen, staan in het naauwste verband en onderlinge afhankelijkheid. Eene oorzaak b. v. die het wakker worden (om mij zoo uit te drukken) van het zenuwgestel vervroegt, en het voorwerp bij wien dit plaats heeft, met de uitwendige wereld in een grooter verband brengt, zal hierdoor eene middellijke invloed hebben op de voeding, die ze verstoort. En van den anderen kant, iedere oorzaak, die de ontwikkeling der voedings-organen belemmert, zal ten gevolgen hiervan nadeelig inwerken op het geheel zenuwstelsel. Hoe veel te meer zal dan het koepokgift het leven en de gezondheid ondermijnen, daar het in zich vereenigt deze twee onheil-aanbrengende krachten!

Ziedaar de wijze waarop ik veronderstel dat de vaccine op het lichaam des kinds werkt, en die wij nader moeten uiteenzetten. Intusfchen zal men mij mogelijk tegenwerpen, dat deze gantsche stelling eene loutere bespiegeling is, daar men na de vaccinatie volstrekt geen beangftigend verschijnsel waar-

neemt, en men dus geen rede heeft om zich te ontrusten. Hierop moet ik aanmerken, dat het eene niet ongewoone eigenschap is van dierlijke giften eene geheime werking uit te oefenen, zoodat geen enkel ziekteverschijnsel doet vermoeden dat het gift steeds blijft voortwerken om eenmaal de gezondheid en het leven geweldig aan te tasten en te ondermijnen: men denke slechts op de venusmet of wel op het speekselgift eens dollen honds, dat somtijds verscheide jaren, ja zelfs volgens ROUGEMONT (62) tot 40 jaren toe in het lichaam kan verholten blijven, zonder dat zich in dien tusschentijd eenig verschijnsel openbaart. En dat ook de werking van het koepokgift althans eenigen tijd in het lichaam voortduurt, zonder zich naar buiten te tonen, bewijst de algemeene waarneming, ons door vele vaccinators meêgedeeld: namelijk, dat opkomende mazelen of roodvonk meermaalen bij kinderen die juist toen gevaccineerd waren, alle *perioden* doorlopen, voor en al eer zich de koepokstof in het lichaam zoodanig ontwikkelt, dat de teekenen daarvan zichtbaar worden: een duidelijk bewijs, dat de vaccine hoewel gedurende den loop eener bijkomende ziekte in het geheim werkende, zich echter eerst naderhand openbaart. Maar er is meer! de Heer ODIER (ook een ijverige doordrijver der vaccine) deelt ons eene

waar-

(62) *Abhandlung von der Hundswuth*, a. d. Franz. von WEGLER, Frankf. a main 1798, pag. 123.

waarneming mede, die van het hoogste belang is, en de waarheid van dit denkbeeld ons ten volle bewijst. Een meisje van zes jaren, dat in 1801 door een geneesheer op den rechter arm gevaccineerd was geworden, en hierop een geregelde koepok had gekregen, werd in het volgend jaar (1802) door een koorts overvallen, welke afgelopen zijnde, op den linker arm een koepok zichtbaar werd volmaakt gelijk aan die welke zij in het voorgaande jaar op den rechter gehad had (63). Ook heeft LA GRANGE van zelf koepokken zien ontstaan bij een voorwerp dat twee maanden te voren was ingeënt geworden.

Maar

(63) Sacco heeft dergelijke waarnemingen gemaakt: bij sommige verliepen vele dagen eer zich op het lichaam met koepokstof ingeënt, eenig verschijnsel openbaarde, bij andere vele maanden, ja zelfs bij een enkele een jaar na dat de vaccinatie werd in het werk gesteld, hoewel sacco zelfs inziende het belang dezer waarnemingen, dezelve zonder bepaalde oorzaak mistrouwt. Dat in de latere ontwikkeling des inentings-wondje een der redenen dier vertraging schuilen kan, heeft REIL met zeer veel juistheid aangemerkt. Het is merkwaardig dat ook het speekselgift eens dollen honds soms door uiterlijke teekenen bewijst, hoe het bij voortduring in het lichaam werkzaam is. Zoo heeft GRISLEY eene waarneming van een vrouw, die, nadat zij door een dollen hond was gebeten geworden, gedurende 18 jaren bij ieder voorjaar zonder uitzondering eene lichte ontsteking aan de wond zelve, die geheeld was, waarnam, terwijl het negentiende jaar, daar zich geene ontsteking vertoonde, ook de gewone verschijnselen der watervrees ontstonden. Men zie RICHTER's chirurg. Bibl. B. 5. pag. 686.

Maar dit zijn onregelmatigheden, zal men zeggen: het zij zoo: zij bewijzen intusfchen dat het koepokgift zeer wel, gedurende eene onbepaalde tijd, in het lichaam kan voortwerken, zonder dat men daarvan iets uitwendig gewaar wordt. Immers in alle de genoemde gevallen moet toch de koepokstof zijn werkzaam vermogen niet verloren, maar steeds bij voortduring eene langzame, bedekte en diepdoordringende werking uitgeoeffend hebben, om, of na twee maanden, of zelfs na twaalf maanden, door eene, het welzijn van ieder individu steeds behartigende natuurkracht, zich naar buiten te ontlasten en de gewone verschijnselen voor ieder gemakkelijk waar te nemen, te vertoonen.

Maar wij kunnen verder gaan, en meenen zelfs hier en daar meer dan een teeken te zien van de ondermijnende kracht van het koepokgift, zoodat wij niet eens behoeven ons bij het mogelijke of zelfs het waarschijnlijke van die verderfelijke inwerking te bepalen. Neen; ook nu reeds openbaren zich fomige kenmerken hiervan, die den aandachtigen beschouwer der Natuur niet mogen ontgaan. Met het denkbeeld eener voortdurende werking van het koepoksmet helderen zich vele duisterheden op, aangaande den staat waarin de mensch tegenswoordig verkeert. Immers een algemeen verval in kracht, in bloei, in gezondheid en leven, is zoo zeker, dat men het beklag hierover uit de monden van alle volkeren, van alle geleerden, of ongeleerden kan vernemen.

Men

Men zegt wellicht hiertegen, dat dit van alle tijden zoo geweest is, dat ieder eeuw den eenen of anderen schrijver heeft opgeleverd die de zelfde aanmerking gemaakt heeft aangaande de voortreffelijkheid der voorvaderen boven het levend geslacht. Ik geef dit gaarne toe, en beweer ook hieruit te bewijzen, dat die verbastering van het geestelijke en lichamelijke bij den mensch sinds zijne eerste verbastering, den val van ADAM, bij voortduring heeft plaats gehad, ja zelfs steeds is toegenomen, maar ik meen tevens op goede gronden te kunnen staande houden, dat diezelfde verbastering in onze dagen in eene *geometrische progressie* vermeerderd, zoodanig, dat men in den tegenwoordigen tijd, drie op elkander volgende geslachten te zamen ziende, de droevige waarheid erkennen moet, dat in de laatste 25 jaren die ontzenuwing, die verfmelting van het lichaam, om mij zoo uittedrukken (*étiolement* zou de Franschman zeggen) zoo schrikkelijk geworden is, als anders in het tijdsverloop van twee a drie eeuwen waargenomen werd. Door mijne tegenwoordige betrekking als Doctor van het Ouden Mannen- en Vrouwenhuis der Hervormde Gemeente hier ter stede, ben ik meermalen in de gelegenheid deze waarheid proefondervindelijk bevestigd te zien, en soms sta ik verbaasd, in die menschen, waarvan zelfs vele te voren gebrek van allerlei aart geleden hebben, eene vastheid van veselen, eene levens-*energie* en taaigheid te vinden, die wij nimmer met eenigen schijn van

rede bij het tegenwoordig geslacht kunnen verwachten, wanneer het al eenmaal tot die hooge jaren zal kunnen komen. Nog levert vooral het beengestel bij de meeste onzer oude lieden een zamenstel, een gebouw op, hetwelk zoodanig van het onze verschilt, dat, zoo men uit duizend voorbeelden van mannen, die en in de tijden onzer grootouders en in de onze gestorven zijn, twee geraamten kiest om met elkander te vergelijken, het resultaat bedroevend voor het hart is, maar tevens voor den wijsgeer, voor den Christen vooral een vruchtbaar veld van overpeinzingen oplevert. Gaarne geven wij toe dat er veelvuldige andere oorzaken hiervan, zoo in de veranderde levenswijze, als in het toenemend zedebederf verdienen opgenoemd te worden; dit vermindert echter de waarheid niet, dat de vaccine, die juist zoo algemeen verspreid is, die juist bij het kind bij wien het beengestel vooral eene langzame ontwikkeling behoeft, wordt in het werk gesteld, die juist zoo krachtadig op het lichaam werkt, dat zij eene blijvende verandering in hetzelfde te weeg brengt, dat, zeg ik, de vaccine als een der voornaamste oorzaken dier verflapping, dier ontzenuwing en verkwijning van het nu bestaande geslacht, moet beschouwd worden. Hoe wordt dit ons denkbeeld niet bevestigd, wanneer men overweegt, dat de koepokstof zelfs door de vaccinators (64) gezegd wordt allersterkst op het beengestel te werken.

(64) Ik heb nog onlangs van een voornaam Geneesheer, die een

beëngestel te werken! Zoo verklaart een der ijverigste Apologisten en doordrijvers der vaccine, dat haar werkend vermogen voornamelijk daarin bestaat dat het

oor•

een uitgestrekte praktijk uitoefent, en die over de vaccine zeker niet ongunstig denkt, in zoo verre hij nog werkelijk vaccineert, bij gelegenheid dat ik hem mijn gevoelen daaromtrent meedeelde, vernomen, dat hem een onzer beroemdste Hoogleeraaren, die juist dit onderwerp met eene meer dan gewoone aandacht onderzocht had, geraden had, *mercurialia* of andere zuiveringsmiddelen na de koepokinenting voor te schrijven, er bijvoegende dat men niet vergeten moet, dat het gevaccineerd kind een der ergste vergiften in het lichaam gekregen heeft! welke woorden nog meer getuigenis voor de waarheid van onze stelling afleggen, wanneer men bedenkt, dat die Hoogleeraar zich altijd juist als een der ijverigste voorstanders der vaccine heeft doen kennen. Ook is het niet onwaarschijnlijk dat de koejensmet in het lichaam blijvende, vooral zoo de vaccinatie meermalen herhaald wordt op één individu, eindelijk de bij den mensch nog sluimerende vatbaarheid om door de veeziekten te worden aangedaan, opwekken kan en eene nieuwe oorzaak van onheilen en rampen op deze wijze doen geboren worden: men zie hierover vooral een klein doch niet onbelangrijk werkje, door een onbekend maar bekwaam geneesheer beschreven, en ten titel voerende: *Die Kuhpocken oder die Vaccination*, Hamburg. *Kannten wir (zegt hij) die Blattern nicht, und lernten sie kennen, so können wir auch nun vielleicht eine neue Gattung und Reihe von Uebeln kennen lernen, die ohne diese Erfindung der Vaccination nie zu unsrer Kenntniss gekommen wären.... Nur pünktliche Beobachtungen könnte die Furcht tödten, das vielleicht einst noch einmal nach Reifung des Stoffes eine Krankengattung hervortreten könnte, die schlimmer wäre als die, welche dadurch verdrängt worden.*

oorspronkelijke weeffel der vaste deelen gewijzigd wordt ; hetgeen wij hem volkomen toegeven. „ *Nous ne pouvons trop insister (zegt hij) sur ce point important ; c'est la simultanéité, la succession régulière de ces deux actions morbides, qui assurent la propriété spécifique de la vaccine. Eh ! pourroit-on raisonnablement penser que cinq ou six boutons, bornés à la surface de la peau suffiroient pour amener un changement permanent et durable dans la constitution, s'il ne s'établissait pas en même temps un mouvement intérieur et général, qui modifie la texture des solides, ou leur donne, si l'on veut, une disposition nouvelle?.... Les phénomènes de l'organisme animal sont si complexes, si délicats, que souvent on ne parvient à les connaître que par leurs effets, par leur comparaison avec d'autres faits analogues : ainsi en considérant la révolution successive des âges, nous voyons, comme l'a dit HIPPOCRATE, qu'en changeant l'état des solides constitutifs, qu'en leur donnant une énergie nouvelle, la puberté guérit les maladies de l'enfance. L'observation confirme chaque jour la vérité de cet aphorisme. Mais aussi, remarquons le bien, si le développement de la puberté a été incomplet, s'il a été arrêté, perverti par des abus ou quelques circonstances particulières, la disposition primitive n'est pas changée ou l'est incomplètement : les maladies de l'enfance persistent ou sont lentement plus ou moins*

moins modifiées. Il en est de même de la vaccine”
Voortreffelijk is het getuigenis dat in deze woorden voor de waarheid van het door mij voorgesteld denkbeeld aangaande de wijze waarop de vaccine werkt, ligt opgesloten, en wij aarfelen geenfints deze gantsche verklaring als de onze te onderschrijven! Ja de vergelijking tusfchen de werking der vaccine en de verandering in het lichaam bij de huwbare jaren veroorzaakt, is juist. Maar wat is het besluit dat men hieruit maken moet? Zal dan eene verandering in het gestel, eenige overeenkomst hebbende met die, welke in de gewone loop der natuur eerst tusfchen het veertiende en zestiende jaar voorvalt, op het zwak, teder en nog zoo weinig ontwikkeld lichaam des eenjarigen kinds, zonder het grootste gevaar worden bewerkt? Wordt hierdoor niet ten volle bevestigd, hetgeen ik boven heb aangemerkt, dat men door de vaccine het inwendig leven van het kind ondermijnt, zijn voeding en natuurlijke ontwikkeling verandert, verstoort en te gelijker tijd door de zoo heilzaam in de eerste levensjaren nog rustende deelen op te wekken, het aldus ontzenuwd, aldus overprikkeld schepseltje met de buitenwareld in de allergevaarlijkste betrekkingen brengt? Ja, de vaccine is een van die, in onze dagen zoo vermenigvuldigd wordende middelen, waardoor het gestel des kinds vroeg rijp wordt, en op de manbare jaren *anticipeert*. De krachten, die tot het voeden en ontwikkelen dienen moesten van deelen, welke
te

te recht als het fundament van het geheel lichaam beschouwd worden, en waarop de gezondheid en het leven van ieder individu rusten, die krachten worden nu kunstmatig aan het inwendig leven ontnomen en verspild tot het ontwikkelen en opwekken van die organen, waardoor eerst de jongeling de volwasfe mannelijke jaren te gemoet strevende, zijn levenskring naar buiten uitbreidt. Welk een bron van onheil! en wat roemen wij dan nog op de vorderingen der hedendaagfche geneeskunde, welke boven die onzer voorouderen daarin vooral uitblinkt, dat ze een der krachtigfte vergiften, die niet alleen volgens ons gevoelen maar ook volgens dat van fommige vaccinateurs de ontwikkeling des kinds verhaast en hetzelfde (65) hierdoor voor de kinderziekte minder gevoelig maakt, over het grootste gedeelte des aard-

(65) GOLDSCHMIDT, die zoo ijverig de vaccine heeft voortgezet en breedvoerig beschreven, geeft eene verklaring op van de wijze waarop de koepokstof werkt, welke wij ons niet kunnen onthouden hier mede te deelen. „Het koepokgift bevat even als alle „nitflagverwekkende giften, een eigenaartig en specifiek *principium*, „hetwelk zich slechts *met een zeker bestemd iets* in ons lichaam, „om zoo te spreken, amalgameeren laat. *Dit bestemd iets is*, „gelijk de ondervinding ons nu leert, de ons tot hiertoe onbekende „geneigdheid (*dispositie*) tot de gewone kinderziekte.” Kan men deze gantsche stelling, dit amalgame van een eigenaartig beginfel met eene *geneigdheid* (!) wel anders noemen dan een Chaos van verwarring? Men zie zijne verhandeling over de koepokinenting, pag. 1.

bodem's heeft weten te verspreiden! HUFELAND noemde de middelen, waardoor de ontwikkeling bij het kind in de eerste jaren door allerhande prikkelen wordt verhaast, *de kunst om de ouderdom* in te enten, en ik schroom geenfiints er bij te voegen dat *de inenting met het koejensmet* als het gevaarlijkst en sterkst werkend middel hiertoe moet beschouwd worden.

Zoo meenen wij dan in dit Hoofdstuk genoeg gezegd te hebben, niet alleen ten bewijze dat de gronden waarop de verdedigers der vaccine de voortreffelijkheid dier kunstbewerking willen staande houden, valsch zijn, maar zelfs dat het koepokgift een der diepstdoordringende en gevaarlijkste giften is, waardoor de gezondheid de kracht en het leven ondermijnd worden.

Wij eindigen dus dit geneeskundig onderzoek met het volgende besluit, dat eene geheele wederlegging des volzins bevat, door ons boven voorgesteld en in alle deszelfs deelen breedvoerig nagegaan.

De koepokftof is een gevaarlijk en schadelijk gift, zoo dat de koepokinenting met hetzelfde recht als de gewone inoculatie, ja met nog veel meer recht verdient verworpen te worden, daar ze meermalen zeer onaangename, soms zelfs gevaarlijke uitflagziekten veroorzaakt, en niet alleen

nim-

nimmer voor alle individus zonder onderscheiding als een zeker, altoosdurend, veel min als een onfeilbaar middel tegen de kinderziekte moet beschouwd worden, (geen middel in staat zijnde de vatbaarheid voor eenen of anderen ziekte uit te roejen), maar zelfs, hoewel op de sterfte in het algemeen het zij ten voor- het zij ten nadeele naauwlijks eenigen invloed hebbende, zoodanig eene diepdoordringende werking en blijvende verandering in het lichaam te weeg brengt, dat ze de natuurlijke ontwikkeling stoort en dus gezondheid en leven ondermijnt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE WIJZE

WAAROP ZICH DE ONTDEKKING EN VERDERE VER-
SPREIDING DER VACCINE HEEFT VOORGEDAAN.

„Beproeft alle dingen: behoudt het goede;
„onthoudt u van alle **SCHIJN DES KWAADS.**“
Paul. 1. *Thess.* V. 21—22.

Wanneer ons, in welke betrekking ook geplaatst, een vreemdeling wordt voorgesteld, dan zullen wij niet alleen op den goeden naam en het crediet des perfoons, door wien de aanbeveling geschiedt, acht geven, maar ook naar de wijze waarop deze vreemde gast zich voordoet, naar zijne houding en spraak, ja zelfs naar zijn gelaat en andere bijkomende omstandigheden, ik zeg niet een bepaald oordeel over hem vellen, maar toch de inwendige gesteldheid van ons gemoed, onwillig, het zij voor of tegen hem gewijzigd gevoelen. En waarlijk menigmaal heeft men na verloop van tijd, door nadere kennismaking, de juistheid dezer eerste, dikwerf slechts voorbij-
I gaan^d

gaande opvatting ten volle bevestigd gevonden. Zonder dus van de waarde dier eerste indruk hier althans te spreken, (hoewel wij niet ontveinzen daar zeer veel aan te hechten en te gelooven, dat men zeer verkeerdelijk die krachtige taal des harte reeds bij de opvoeding gewoon is te smoren of uit te roeijen) genoeg zij het ons de waarneming als zoodanig te erkennen. Ook uit dat oogpunt dient men iedere uitvinding, iedere nieuwigheid in welke kunst of wetenschap dit zij, te beschouwen, en wel met des te meer naauwgezetheid naar mate die nieuwe ontdekking hooger waarde en hare toepassing een meer algemeen nut en voortreffelijkheid gezegd wordt te bezitten. Dat dus eene ontdekking gelijk die der vaccine, die het geheel menschelijk geslacht in een harer tederste betrekkingen geldt, van het hoogst belang is, en dus dat bij het onderzoek hiervan eene meer dan gewone en zelfs tot de allergeeringste bijzonderheden zich uitstreckende aandacht vereischt wordt, zal wel niemand ontkennen.

Laat ons dan eens nagaan, onder welke omstandigheden die vreemdeling ons werdt bekend gemaakt, en hoe hij zich heeft voorgedaan, dat is, laat ons onderzoeken welk een eeuw zwanger gegaan is van de ontdekking der vaccine, en op welke wijze hare algemeene verspreiding geschiedt is?

Wat het eerste betreft; het einde der achttiende eeuw bracht haar voort! Wij weten wat dit zegt! immers, wie is er die de opvolging der tijden zich

voor

voor den geest brengende . en de onderscheide vorm , waarin ieder eeuw zich voordoet , overwegende , niet schrikt en heeft als hij bedenkt , dat een tijdstip gebrandmerkt met het zegel der vervloeking van ieder die God en de waarheid lief heeft , een tijdstip , dat de Almachtige schijnt te hebben willen bestemmen , om den afvalligen mensch door den geest der duisternisse gedreven , eene tijdelijke , maar bittere zegepraal over het waarachtig licht te vergunnen , wie is er , zeg ik , die niet schrikt als hij bedenkt dat zulk een , aan gruwelen van alle soort zoo vruchtbaar tijdstip tevens van de ontdekking der vaccine is zwanger gegaan , en dezelve met eene verbazende snelheid , als die van stromend vuur , heeft verspreid en uitgebreid ! Wie is er die niet huiverig wordt , wanneer hij de dagbladen van die jammerlijke tijden in handen nemende , hier de optelling der slachtoffers aan de afgoden der eeuw aantreft , daar de hooggeroemde gevolgen der nieuwe kunstbewerking , waardoor zoo velen aan hunnen natuurlijken vijand , den dood , ontrukkt werden , door de stem dier zelfde eeuw met de hoogste lof ziet vermeldt en geprezen !

Gantsch *Europa* lag krank , en een rouwfloers bekleed de plaats dier tijden in de jaarboeken der geschiedenis ; stoutmoedig had de mensch het weerspanning hoofd opgeheven en scheen in zijne Godtergende trotsheid den Hemel te bedreigen . Dit tijdvak had eene verachtelijke *Voltaire* en diens nietige

aanhangers voorbereid, en nu ontwikkelde het zich met eene hem waardige snelheid. Ongeloof en Godlasteren waren plicht en deugd genaamd. De Eigenliefde juichte bij iederen dag, gekenteekend door nieuwe overwinningen en in dolzinnige verblindheid steeds voorthollende, waande men zich niet alleen van eenen wereldlijken, maar ook van eenen Goddelijken meester vrij en onafhankelijk: alles moest zwichten voor de woede der verdelgingsstroom..... maar wanneer Gods adem blies, dan zag men dien snellen vaart gestuit en de dood van den avond vernietigde menig plan ter verwoesting voor den morgenstond. Wat wonder dus dat men ook dien vijand moest trachten te overwinnen, dat men de hoop koesterde eenmaal door *eigen kracht* van de pijlen des doods bevrijd te worden? Verscheide middelen hiertoe te voren geroemd en aangeprezen, schenen haar onvermogen getoond te hebben, wat wonder dus dat men reikhalzende naar ieder gelegenheid uitzag, die tot het bereiken van dit doel een geschikter middel zou kunnen aanbrengen?

Nu verscheen JENNER met zijne ontdekking, en het gerucht verspreidde zich alom, dat hij een middel gevonden hadt om den dood afbreuk te doen, een middel hetwelk (volgens zijn eigen voor-geven) „in staat is eene ziekte, die ieder uur „zijne slachtoffers wegrukt, en die steeds als de „geesfel van het menschelijk geslacht beschouwd „werdt, *van de aarde te verdrijven en uit te roejen.*”

Zie-

Ziedaar de trotsche wijze waarop JENNER zijne ontdekking aan zijne tijdgenooten voordroeg, of zoo als hij zich uitdrukt *aan het heelal* heeft openbaard.

Opmerkingswaardig is het dat van de eerste tijden der geneeskunde af, nimmer eenig schrijver, die de verregaande verwaandheid had, voor te geven, een middel ter uitroeijing eener ziekte gevonden te hebben, zoo een algemeen en toenemend bijval genoten heeft als JENNER. Die menschelijke trotschheid en verdorvenheid moesten voor de achttiende Eeuw bewaard blijven, en juist voor dat tijdstip, waarop de mensch, door de brandende koorts der vrijheid rijp geworden was, om met hart en ziel, al wat van God vervreemd was te omhelzen en op alle mogelijke wijze te verdedigen en aan te kleven. Zelfs de voorstanders van de vaccine hebben, hoewel uit geheel andere beginselen een verband tusschen deze ontdekking en de geest dier tijden daargesteld: zoo zegt GOLDSCHMIDT (1), „dat dezelve juist bewaard „moest blijven *voor de in zoo vele opzichte be- „langrijke achttiende Eeuw.*” DUFFOUR (2), de vertaler van het werk van THORNTON *over de voor- tref-*

(1) H. J. GOLDSCHMIDT, *Algemeene Beschouwing van de Geschiedenis der koepokken*, uit het Hoogduitsch vertaald. Te Amsterdam, bij ALLART, 1802, pag. XXV van de *inleiding*.

(2) J. THORNTON, *Preuve de l'Efficacité de la vaccine (à l'Usage des familles)* traduit de l'Anglais, par M. DUFFOUR, pag. 34, du discours préliminaire du traducteur. Paris 1807.

treffelijkheid der vaccine zegt „*l'Epoque de cet heureux événement sera marquée en traits ineffaçables dans les fastes d'un regne si fécond en merveilles de toutes espèces.* In eene voorlezing gedaan door Prof. MOREAU DE LA SARTHE, in het Republikeinsch Lyceum, zijnde een *Historiesch Tafreel der ontdekking en voortplanting der vaccine* vinden wij hoe VOLTAIRE het „domme vooroordeel tegen de inoculatie „beklaagd heeft,“ terwijl de schrijver hierop laat volgen; Het mishage niet aan zwaarmoedige bedillers van deze tegenswoordigen tijd (1800 a 1801). „dat wij ten aanzien der vaccine het verwijt niet „verdiend hebben door VOLTAIRE aan onze „voorouders gedaan ten opzichte van de inoculatie: en zoo te voren het vooroordeel den predikstoel beklom, voorstellende in dit land het „voorbehoedmiddel tegen de woede der kinderziekte „bij de Oostersche volken gebruikt, tegen het „einde van onze eeuw ten minste is deze wending „van het menschelijk verstand veranderd, en te „Geneve, te Parijs, te Calais, te Reims en in „vele andere steden der Republiek is de nieuwe „methode ingevoerd, de proefnemingen zijn vermenigvuldigd, &c. &c. (en op eene andere plaats over de verdere verspreiding der vaccine sprekende, geeft hij zijn hoop en verwachting, die zich helaas! maar al te veel hebben verwezenlijkt, in de volgende woorden te kennen,) „De waarlijk wijsgeerige strekking deezer eeuw, de goede bedoe- „lin-

„lingen en oogmerken en de groote invloed van het
„Fransch Gouvernement, dat niet toeven zal met
„de weldaden der vaccine algemeen te maken. &c. &c.
„doen ons alles goeds hoopen.” Terwijl LETTSOM
in zijne lofrede op JENNER, overziende (zoo als hij
zegt) de onafmetelijke uitgebreidheid van deze ver-
heven ontdekking, uitroept: O welk eene glansrijke
loopbaan opent zich hier voor het genie van jonge-
lingen reeds ontvoerd aan zich zelve door geest-
drift! (3)

Ziedaar de eeuw afgeschildert, waarin de vaccine
der geneeskundige wereld werdt bekend gemaakt. De
gevolgtrekking laat ik den onpartijdigen lezer over.
Doch mogelijk zal hij mij tegenwerpen dat het top-
punt van menschelijke boosheid en dwaasheid tevens,
wel gelijktijdig met eene heilzame ontdekking kan
plaats gehad hebben, zonder in beide eene gemeen-
schap-

(3) Wat de destijds zoo algemeene geestdrift eener losbandige
jeugd, door eene verhitte verbeeldingskracht ondersteund en aan-
gekweekt, in de maatschappij opgelevert heeft, hebben ons helaas!
stromen bloeds en tranen moeten leeren. Intusschen heeft men dezer
dagen ook in ons land (God betere het!) de uitvinding der vaccine
beschouwd, als „behoorende tot de merkwaardigheden van den
« tegenswoordigen tijd, zoo rijk in wonderen, en die in alles
« het kenmerk draagt eener nieuwe wereldperiode, er bijvoegende,
« dat ook dit wonder (de vaccine), het grootste in de natuurlijke
« geschiedenis der menschheid, in dezen tijd voorvallen en door
« hetzelfde dat (?) overblijffel der middeleeuwen moest verdelgd
« worden!!”

schappelijken oorsprong te moeten erkennen. Wij geven dit volkomen toe, ja zelfs beweren wij menigmaal (ik zou bijkans zeggen, altoos) te hebben waargenomen dat bij het diepste verval de Almachtige een kern van herstel doet geboren worden: maar zoo dit plaats heeft dan ziet men die kern uit hare eerste naauwlijks zichtbare beginfelen zich langzaam vormen, gevormd zijnde, langzaam maar zeker opgroejen en ontwikkelen, bij schijnbare zwakte en teerheid, inwendige kracht en stevigheid verkrijgen, en door de zachte koestering die de Zon der Voorzienigheid (geene kunstige broeikast) schenkt, den tijd hebben van te rijpen en allengs vatbaar te worden om sterker voedsel tot zich te nemen, terwijl de wasdom aldus in zachte periode steeds meer en meer toeneemt. Ziedaar het geen de geschiedenis van alle eeuwen als het kenmerk aanwijst van iets goeds (wat dit ook zijn moge) dat zich uit het kwade ontwikkelt. Heeft nu de in eene eeuw van gruwelen gemaakte ontdekking der vaccine dien langzamen loop, die zachte ontwikkeling getoond, O dan zouden wij haar wellicht (alle andere bedenkingen voor een oogenblik ter zijde stellende) „voor een der grootste geschenken beschouwen die de Almachtige het kwijnend mensdom heeft willen schenken.” Wij herhalen het, elke ontdekking der menschen zal ze een waarachtig nut hebben en als een geschenk van het Opperwezen mogen en moeten beschouwd worden, volgt in hare toepassing en verspreiding den gang der

der Voorzienigheid. Zij gaat langzaam voort, belooft minder resultaten dan ze in het vervolg oplevert, en eindelijk bezigt alleen wettige middelen om algemeen aangenomen te worden. Een naauwkeurig onderzoek aangaande de vaccine zal ons overtuigend bewijzen dat hier juist het tegenovergestelde heeft plaats gehad. Snelle voortgang of liever doordrijving, belofte van grotere resultaten dan zij bij ondervinding niet alleen opgelevert heeft maar immer in staat is op te leveren: en eindelijk onwettige middelen ter algemeemaking der ontdekking; zie daar de geschiedenis der vaccine.

Laat ons dit met feiten bewijzen.

1°. Snelle voortgang of liever doordrijving.

Vooraf moeten wij aanmerken dat JENNER zeer wel wist dat alle spoedige aanneming en overdreven ijver ter verspreiding en toepassing eener nieuwe ontdekking zeer verkeerd waren. Immers bij het uitgeven (4) zijner waarnemingen gaf hij hierbij zijn oogmerk te kennen *to guard the public mind from prejudice, and to enforce the necessity of a scrupulous precaution in the conduct of inoculation with vaccine matter* en op eene andere plaats (5).

J a-

(4) E. JENNER, Further observations on the variolae vaccinae, advertisement, pag. 2.

(5) l. c. p. 138.

I again repeat my earnest hope, that it may be conducted with that calmness and moderation, which should ever accompany a philosophical research enz. Wij zullen naderhand gelegenheid hebben te onderzoeken, of hij zelve hier zoo voorzichtig zij te werk gegaan, laat ons thands eens nagaan of zich die kalmte en bedaardheid, waaraan men een wijsgeerig onderzoek kennen zal, bij de verspreiding der vaccine getoond hebben.

In 1798 werd de vaccine in *Engeland* bekend gemaakt, in 1799 zag men daar reeds een genootschap opgericht ter bevordering der koepokinenting bij de minvermogende. In 1800 las men in een dagblad (*the morning-herald* 17de july 1805) eene verklaring door 35 der meest geachte genees- en heilkundigen onderteevend, waarin deze merkwaardige regelen gevonden worden *the undersigned physicians and surgeons think it our duty, to declare our opinion that those persons, who have had the Cow-Pox, are perfectly secure from the infection of the Small-Pox, enz.* In 1802 werden alle doctoren uit naam van het Lagerhuis uitgenoodigd een rapport in te leveren, aangaande JENNERS ontdekking. De kundige MOSELEY (6), de eerste die zich openlijk tegen de

(6) Wij er zijn intusfchen verre af alle de stellingen van MOSELEY en andere antivaccinateurs aan te nemen, daar wij integendeel óvertuigd zijn, dat hunne partijdigheid voor de inenting der Natuurlijke pokken in hun onderzoek aangaande de vaccine op vele plaatsen doorstraalt.

de vaccine verklaarde en waarvan fommige argumen-
ten tegen die inenting, wél bestreden, maar tot heden
nog niet omver gestoten werden, deelt ons met
eene den waarheidzoekenden man kenfchetfende on-
partijdigheid eene reeks van rapporten mede, waaruit
wij, wat de snelle verspreiding der vaccine betreft,
het volgende opmaken. WOODWILLE, (7) genees-
heer in het hospitaal der kinderziekte, verklaart in
de maand Januarij 1802, 7300 zielen gevaccineerd
te hebben, terwijl dit getal door andere tot 13700
is gebracht. GRIFFITHS, heelmester van het hof en
aan het hospitaal *St. George*, betuigt 1500 zielen
aan de nieuwe kunstbewerking te hebben onderwor-
pen; THORNTON, geeft een getal van 1000 door
hem gevaccineerd aan. Eindelijk verklaart LETTSOM
dat, volgens eene approximative berekening in de
eerste vier jaren na gemelde ontdekking, het ver-
bazend getal van 60,000 zielen gevaccineerd zijn.

Volgens het rapport van het koninklijk genees-
kundig genootschap over de koepokinenting te *London*,
„ zijn gedurende de eerste acht jaren, nadat JENNER
„ zijne ontdekking bekend gemaakt heeft, in de
„ Britsche eilanden alleen eenige 100,000, in de
„ Oostindische bezittingen 800,000 ingeënt.” Het
geneeskundig genootschap des Konings en der Ko-
ninginne in *Ierland*, verklaart, dat de aanvang des
jaars

(7) B. MOSELEY, *Discussion Historique et Critique de la vaccine*,
Traduit de l'Anglais, 1807.

jaars 1804 als het tijdstip moet gerekend worden, dat de vaccine in de stad *Dublin* werdt ingevoerd, en ten bewijze der snelle voortgang dier kunstbewerking, geeft de commissie een getal op van 2966, die in de drie eerste jaren reeds gevaccineerd waren, terwijl gemeld genootschap „hieruit oordeelt, dat „haren voortgang *zoo spoedig* geweest is als men „bij mogelijkheid zoude kunnen verwachten.”

Het getal met koepok ingeënten, alleen door de leden van het Koninklijk Heelkundig genootschap te *London*, in 8 jaren, beloopt op 264,381.

Reeds op dat zelfde tijdstip, (1807) was de vaccine, volgens het getuigenis van het Koninklijk Heelkundig genootschap te *Edenburg* in *algemeene oeffening* in die stad: „de duizende pakketten met „koepokstof door de leden van het Koninklijk genootschap en die van het Instituut, door alle de „deelen van het Land verzonden, doen gelooven; (zoo luid de verklaring der leden van gemeld genootschap) dat deze kunstbewerking in dit gedeelte van het vereenigd koninkrijk, zoo algemeen „aangenomen is, als men verwachten kon in plaatsen „zoo ver van alle geneeskundigen bijstand ver„wijderd.”

Volgens GOLDSCHMIDT, waren korten tijd na de ontdekking der vaccine in *Engeland*, bij de 15000 met koepokgif ingeënt, waarvan naderhand 5000 wederom met het gif der kinderpokken werden ingeënt.

Het

Het Koninklijk Geneeskundig genootschap in *Ierland*, verklaart, dat van Maart 1800 tot Nov. 1806 in het hospitaal voor armen kinderen met koepokstof zijn ingeënt 11504, in het koepokinstituut 2831, makende alzoo te zamen 14335 individu's, behalven de geene die in de Hospitalen en andere plaatsen waar men geene registers gehouden of bewaard heeft, zijn ingeënt geweest.

In de twee eerste jaren na de ontdekking (1798 1799) waren er reeds volgens het getuigenis van JENNER (8) meer dan 6000 personen gevaccineerd.

Volgens de opgave door een der voornaamste voorstanders der vaccine reeds in den jare 1804 gedaan, ten bewijze der snelle voortplanting dier kunstbewerking, zag men reeds „toen (zes jaren „na derzelver bekendmaking) in de heetste en „koudste zoowel als in de gematigste luchtstreken „des aardbols, ieder landaard zich beijveren om dit „middel meer en meer voort te planten, ja zelfs „honderden van mijlen ver kwamen in *Amerika* uit „de diepten der bosschen, de Indianen zich naar de „steden wenden, om van haar koepokstof af te „smeken en hunne landstreken voor de woede der kin- „derziekte te beveiligen. In *Ceylon* alleen hadt men „zelfs in een jaar (1803) meer dan 21,000 met „de koepokstof ingeënt.”

De

(8) E. JENNER, a continuation of facts to the variolae vaccinae
oo Cow-Pox, London 1800 pag. 2.

De Heer HUSSON, Doctor in het hospitaal, opgericht tot de vaccinatie, verklaart in zijn rapport aan het toenmalig ministerie dat er in zes maanden 67676 personen zijn ingeënt geworden.

Volgens (9) de opgave medegedeeld aan het Genootschap ter uitroeijing der kinderziekte te *Parijs*, federt de laatste zes maanden van het jaar 1804 tot en met het jaar 1810, en dus in het tijdstip van 5½ jaar werd in *Frankrijk* het verbazend getal van 2,671,661 personen gevaccineerd.

Eindelijk lezen wij in het rapport van het meer gemeld Koninklijk Geneesk. Gen. over de koepokinënting te *Londen*, dat de voortgang der vaccine niet alleen in alle de deelen van het Koninkrijk van *Engeland*, maar ook over de geheele beschaafde wereld zo snel geweest is, dat zij bij de Europeische volkeren reeds bij de eerste acht jaren *algemeen* was geworden; waarom ook een der laatste lofredenaren op JENNER, zich aldus uitdrukt. „In „ de geheele wereld weergalmde weldra zijne vrolijke „ boodschap (!) Nimmer, voorwaar, heeft zich eene „ ontdekking zoo spoedig, niet alleen over het be- „ schaafd Europa, maar ook over den ganschen „ aardbodem verspreid.”

Nog

(9) Exposition des faits receuillis jusqu'a present (1812) concernant les effets de la vaccination etc. Lu à la classe des sciences Physiques et Mathématiques par M. M. BERTHOLLET, PERCY, et HALLÉ, rapporteur pag. 14.

Nog een aantal bewijzen (10) zouden wij bij de bovenstaanden kunnen voegen, doch wij meenen hierbij te mogen berusten.

Waar is nu de onbevooroordeelde lezer die niet getroffen is door zulk eene verbazende snelheid en voorbarigheid! Wie erkent hier niet eene, ja meer dan menschelijke ijver in het verspreiden van een, immers toen vooral, alleronzekerst middel! Onze oude geneeskundigen waren gewoon iedere invoering van een nieuw geneesmiddel met de hoogste voorzichtigheid en naauwkeurigheid te onderzoeken en, be-

(10) Zelfs is de blinde ijver en woede in dit opzicht zoo verre gegaan, dat er op order van het Spaansche Gouvernement een reis om de wereld door een Heelmeester ondernomen werdt, alleen om de vaccine algemeen te maken. « Rien ne peut se comparer, (zegt HUSSON, Dict. des Sc. Med. Tom. 56 pag. 404), en fait « de tentative pour la propagation de la vaccine, au voyage entrepris « autour du monde par ordre du Gouvernement Espagnol, dans le « but de répandre cette methode. DON F. X. BALMIS, chirurgien « extra-ordinaire de S. M. C. CHARLES IV. a fait ce voyage dans le « but unique de procurer à toutes les possessions de la couronne d'Es- « pagne situées au delà des mers, ainsi qu'à beaucoup d'autres con- « trées, le bienfait inestimable de la vaccination: il en a rendu compte « directement au Roi d'Espagne le 7 Septembre 1809 et S. M. a en « l'extrême satisfaction d'apprendre que le résultat de ce voyage « avoit dépassé toutes, les esperances conçues à l'époque, où il fut « entrepris!!! » Om altijd versche koepokstof te hebben, hadt men de verregaande ja onvergeeflijke roekeloosheid vijf en twintig kinderen meêtenemen, die de kinderziekte nog niet hadden doorgestaan, en wien men dus het een na het ander op reis vaccineerde!

bedenkende, dat zij eenmaal God rekenſchap moeſten doen van de wijze waarop zij hunne gewichtige betrekking tot de maatſchappij hadden in acht genomen, waren zij, getrouw aan plicht en geweten, ſteeds bevreesd door het onvoorzichtig aanwenden van een den toets der ondervinding niet genoeg doorgeſtane geneswijze, in dwalingen te geraken, allerverderfelijkt voor het menſchelijk geſlacht, voor wiens behoud zij geroepen waren te waken. En hoe zouden zij dan die drift, die woede, mag ik zeggen, beſchouwd hebben, waarmede de vaccine, naauwlijks ontdekt, werd voortgeplant door de onbeſchaamdſte kwakſalverij en de drieſte onkunde, die zoo vele brave en kundige mannen bedwelmd en met de ſnelle ſtroom meegesleept hebben.

Dan dit verwondere ons niet! De eeuw, die eene partij goddelozen met plicht en geweten zag spotten, het heiligſte dweepzuchtig in hunne woede aaranden, ja zelfs den gezegenden Heiland, den Godmenſch, met de affchuwelijktſte namen onteeren, en belasteren, die eeuw moeſt ook eene factie onder de geneeskundigen met dweepzucht zien aannemen, en met eene voorbeeldlooze ſnelheid alom verſpreiden, zoodanig eene uitvinding, die op het leven, de gezondheid en ook op het geestelijk beſtaan van het gantsch menſchelijk geſlacht eenen krachtigen, naauwlijks te berekenen en hoogſtverderfelijken invloed noodzakelijk moeſt uitoeffenen.

2°. Wij zèiden in de *tweede plaats* dat de vaccine grotere resultaten beloofd hadt dan zij bij ondervinding niet alleen opgelevert heeft, maar immer in staat is opteleveren.

De beroemdste Schrijvers der Oudheid hebben ons menigen wijzen raad en vermaning achter gelaten om niet door de overdreve loffpraak, wearmede ieder nieuw geneesmiddel wordt aanbevolen, misleid te worden en de stem der rede te verfmoren, terwijl de ondervinding van alle tijden ons geleerd heeft, hoe dikwerf de grootste beloften van gunstige uitkomsten, bij een rijp en ernstig onderzoek der zake, in rook verdwenen, en de gespannen verwachting van den steeds naar nieuwigheden van allerlei aart hakenden menschelijken geest te loor gesteldt werdt. Te recht zegt dus de voortreffelijke (11) HOFFMANN *Nec jactantia nec pollicitationibus occupetur medicus. Plurimis modis contra hanc regulam peccant nonnulli, quando vel ratione medicamentorum vel ratione eventus morborum plura promittunt, quam præstare valent, aut medicamenta, et eruditionem suam in coelum usque extollunt. Principio quidem ejusmodi jactatores magnam sibi conciliant famam, sed non diu durantem, uti videmus in empyricis, quorum jactantia mox patescit.*

Wanneer men na de schriften der eerste voorstanders van de vaccine leest, en de wijze waarop zij

(11) F. HOFFMAN, de Medico Politico, P. III, Cap I, Regul. XI.

het vermogen dier kunstbewerking hemelhoog hebben aangeprezen, onderzocht, dan zal men weldra gewaar worden, dat zij zeer zeker meer beloofd hebben dan zij mochten of konden doen, en ieder onpartijdige, ja zelfs ieder, die, hoewel gunstig over de vaccine denkende, haar echter niet dweepzuchtig wil doordrijven, zal moeten bekennen dat overdrevene en (zoo wij dit woord hier mogen bezigen) Enthufiastifche loffpraak het middel geweest is waar door de koepokinenting vooral in den beginne overal wordt ingevoerd.

Dit artikel inhoudende de bewijzen voor de waarheid mijner ftelling en tevens de gewaande voordeelen der vaccine, hebben wij boven meer opzettelijk behandeld en uiteengezet. Genoeg, voor ons tegenswoordig doel eene waarneming te herinneren door ieder zeer gemakkelijk te maken, en hierop neerkomende, dat niettegenftaande de vaccine met eene nooit gehoorde snelheid is verspreid geworden, de kinderziekte echter op verfchillende tijden en in verfchillende landen hevig geheerscht heeft en nog heerscht en vele duizende flachtoffers gemaakt heeft en nog maakt. Hoe men ook dit heeft willen verklaren (waarover wij in het vorige hoofdstuk breedvoerig gefproken hebben) het verfchijnsel als zoodanig kan niemand ontkennen. Wij zien dus dat de grootfte snelheid van verspreiding niet eens in ftaat geweest is aan de verwachting te voldoen, en toen JENNER voorgaf dat de vaccine de kinderziekte van den

den aardbodem moest verdrijven, en HUSSON in 1801 zeide dat dit tijdstip nabij was is er zeker meer beloofd geworden dan de ondervinding tot den huidigen dag bewezen heeft.

Immers indien het waar is, hetgeen wij boven gezien hebben, dat de verdedigers der vaccine zelve getuigen dat ze algemeen is aangenomen uitgezonderd bij het klein aantal bedriegers of dwalende zoo als JENNER zegt, dan moest de kinderziekte niet dan zeer zelden en alvast nimmer *Epidemicè* heerschen, zoo de belofte der toekomstige uitroejing dier kwaal niet overdreven ware. Intusfchen moeten de vaccineurs zelve bekennen dat de kinderziekte jaarlijks met min of meer woede heerscht. Wanneer men nu hiertegen zoude inbrengen dat deze uitroejing langzaam geschiedt en eens vervult zal worden, dan verwijs ik den lezer na het vorig hoofdstuk, waarin ik hoop te hebben bewezen, dat nimmer eene vatbaarheid voor deze of geene ziekte *kan* uitgeroeit worden, en dat dus geen vervolg van tijd bij mogelijkheid aan dien belofte zal kunnen voldoen. Er zullen mogelijk zijn die hiertegen invoeren, dat deze redenering louter bespiegeling, louter theorie is, dezen vraag ik of zij dan bij ondervinding weten hetgeen nog zou moeten geschieden, dat is of de uitroejing der kinderziekte, die in het vervolg zou moeten plaats hebben door de ondervinding gezegd kan worden bewezen te zijn?

De Burger GOUPRIL BUSONI verklaarde ergens dat de de vaccine dagelijksch toeneemt, en binnen weinige jaren de kinderziekte in het vergeetboek zou raken. Dit voorspelde hij in 1801 en in 1823 leert de ondervinding geheel andere resultaten. De uitroeiing der kinderziekte *door de vaccine* behoort dus tot nu toe gerangschikt te worden onder de *pia vota* of om juister te spreken de *impia vota*. Wonderlijk is het dat de verblindheid zoo verre ging, dat men niet eens terug zag op hetgeen nog zoo onlangs met de inoculatie geschiedt was. Immers ook de Inoculatores hadden deze kunstbewerking een Hemelsch geschenk genoemd, en zelfs dankte men (zo als CAMPER zegt) het goedertierend Opperwezen openlijk in de kerk voor dit geschenk, en men bad voor den voorspoed dier *gezegende* uitvinding, zoo het heete; en toen eenige jaren later de ondervinding ontegenzeggelijk bewezen hadt dat de kinderziekte verre van minder te heerschen, meer slachtoffers maakte door haare grotere verspreiding dan voorheen en dus de onvoorzichtigheid van den altijd voorbarigen mensch ook hierin gebleken was, toen vergat men geheel dit voorbeeld, dat nog zoo onlangs hadt plaats gehad, en dezelfde Schrijvers, die, hetgeen zij te voren een Hemelsch geschenk genoemd hadden, nu als eene nadeelige, hoogstschadelijke, ja ongeoorloofde kunstbewerking, en met recht verwierpen, die zelfde Schrijvers hadden de

onbeschaamdheid nog eindeloos grooter voorbarigheid te toonen bij het aannemen en doordrijven der vaccine en in de voorspelling van het onberekenbaar nut, (zoo als men zeide) hetwelk het gantsche menschdom van deze uitvinding zou verkrijgen.

3°. Wij noemden *in de derde plaats* de onwettige middelen, waardoor men de vaccine meest zocht algemeen te doen aannemen.

Toen de zoo snelle als onvoorzichtige verspreiding van het nieuwe ontdekte behoedmiddel tegen de kinderziekte eenige weldenkende mannen hadt opgewekt, om dien dolzinnigen ijver te beteugelen, en zij in eenige daartoe ingerichte geschriften, zoo al niet het stellig nadeelige, ten minsten het onzekere dier kunstbewerking opentlijk bekend maakten, toen zag men hen op alle mogelijke wijze vervolgd en de honende taal en onbeschaamde uitdrukkingen, die de verdedigers der vaccine tegen hen bezigden, zijn ons zoo wel een teken van de zwakheid hunner bewijsgronden, als een bewijs van de onrechtmatige middelen, waardoor men de algemeene invoering trachtte te bewerkstelligen.

Naauwlijks hadden MOSELEY, ROWLY en anderen hunne bedenkingen tegen de vaccine in het licht gegeven, of de publieke dagbladen werden vervuld met lastertaal en onbeschaamde verguizing van mannen, die zich door kunde en braafheid de achting van

ieder weldenkenden, en tevens het gewichtig ambt door hen bekleed, verworven hadden. Doch het waren niet slechts dagbladen, ook anderzints bedaardste en voorzichtigste mannen werden zoodanig door de koorts der verbeelding voortgezweept, dat zij zich niet ontzien hebben, hen, die anders dan zij over zulk een belangrijk punt in de geneeskunde dachten, op eene onheufche en honende wijze aan te vallen. Zie hier eenige uitdrukkingen gebezigd door zulke anders zoo verdienstelijke mannen tegen de vijanden van de vaccine.

JENNER zelve zeide bij gelegenheid dat hem het Burgerrecht der stad *London* geschonken werd, onder anderen ook dit, „de pogingen die men in het „werk gesteld heeft om de voortgang der koepok- „inënting te verhinderen, hebben, gelijk ik stoute- „lijk verzekeren durf, geheel en al, of in onkunde „of in vooroordeel derzelve oorsprong. De ver- „diensten van het inënten der koepokken zijn thans „(NB. 1806!) zoo wel gevestigd en zoo algemeen „erkend, dat ik wel verzekerd ben, dat de bemoe- „jingen van het klein aantal dwalende of bedriegers, „die er zich nog tegen blijven verzetten, hoe groot „een kwaad zij voor het tegenwoordige ook doen „mogen, nimmer in staat zullen zijn om deszelfs „eindelijke algemeene invoering te verhinderen.” Hoe trots ook de toon zij, waarop JENNER gewoon is te spreken, bij hem verwacht men zulk een taal, daar

daar wij weten hoe partijdig ieder Schrijver is in het verdedigen van een door hem het eerst geöpperd denkbeeld of gemaakte ontdekking. Maar deze rede bestaat niet voor zijne aanhangers en volgelingen, en echter overtreffen zij hunnen meester in oopenstapeling der honendste uitdrukkingen, tegen de anders denkende gebezigd.

Wij herhalen hetgeen wij boven aangemerkt hebben, dat wij hunne namen niet behoeven te noemen, daar het ons om de zaak zelve te doen is: zoo zij echter deze bladen mochten in handen krijgen, zullen zij zeker de woorden erkennen die ieder hunner in onderscheiden geschriften gebezigd hebben, terwijl wij betuigen achting voor de personen te koesteren, maar de stelling door hen verdedigd, de voorbarigheid, waarmede zij dezelve hebben aangenomen, en de ongeoorloofde middelen, waardoor zij hun plan *per fas et nefas* hebben doorgedreven, ten sterksten af te keuren.

Op de eene plaats vinden wij, „dat zij, die *aan de onfeilbaarheid van dit behoedmiddel durven staande houden te twijfelen*, onder *die wezens* moeten gerangschikt worden, die voor geene overreding vatbaar zijn, of die van *eigenliefde dronken*, het eenmaal gezegde, hoe ook overtuigd, daarin gedwaald te hebben, nimmer willen herroepen. . . . . En wie zoude nu nog onder de beschaafde volken *vermetel genoeg durven zijn te beweren te twijfelen* of dit *hemelsch geschenk* een

„krachtdadig vermogen bezat om *als een altoosdu-*
„*rend behoedmiddel* tegen de kinderziekte te ver-
„strekken. . . . . *Domheid, vooroordeel*, door
„*zelfsbelang* en *eigenzinnigheid* ondersteund, bij-
„veren zich als twee gezellige zusters om *waarheid*
„en *verlichting* te dwarsbomen en het menschdom
„in ketens van ellende te blijven kluisteren. Op
eene andere plaats vindt ik gewag gemaakt van de
voorbeeldelooze kwade trouw en *diepste onkunde* der
antivaccinatores, en over de *schandelijke kunstgreep*
van de vertalers hunner werken. In een geschrift
van een onzer geachtste Geleerden kan men de vol-
gende zinsnede lezen. „Niettegenstaande, de Gods-
„dienst, de Rede, de geneeskundige ervaring er
„ten sterksten voor pleiten, blijft echter het *domme*
„*bijgeloof*, de *laauwe onverschilligheid*, de *shan-*
„*delijke onkunde*, en de *onberedeneerde halstarrige*
„*afkeer voor alles wat nieuw is*, er zich aanhou-
„dend tegen verzetten (12).” Wie zou nu zeg-
gen dat men hier van eene ontdekking gewaagde,
die toen nog geen tien jaren gemaakt was, en vol-
gens het rapport van het koninklijk Genootschap te
Londen *van zulk een hoog gewicht, dat men haar*
met geene andere in de Natuur kan vergelijken.

Ik

(12) Eene *laauwe onverschilligheid* die zich *aanhoudend tegen iets blijft verzetten*, is toch iets zeldzaams, dunkt mij; maar het zal zeker onze *schandelijke onkunde* zijn, of wel de *onberedeneerde halstarrige afkeer voor alles wat nieuw is*, die aan deze woorden genen zin weten te hechten.

Ik zou nu gemakkelijk de bovenstaande bewijzen van honende (13) uitdrukkingen met een aantal anderen kunnen vermeerderen; doch deze zijn ons hier genoeg. Alleen moeten wij er nog bijvoegen dat in de eerste jaren de woede en *vexatie* der koepok-inënters zoo verre gegaan zijn, dat, toen een hanner tegenstanders de onberedeneerde en overdreven lofspraak der nieuwe ontdekking tegengesproken had, door het publiek maken eener waarneming van ontfane kinderziekte, in een voorwerp, door JENNER zelven te voren gevaccineerd, men zich niet ontzag hem met naamlooze brieven te beledigen en pogingen in het werk te stellen om hem door dreigementen te dwingen, zijn uitgegeven werk te vernietigen. Doch horen wij ROWLY zelve hiervan gewagen: *quand la premiere edition de mon ouvrage fut publiée, je fus menacé de la perte de mon état et de ma réputation si je ne brûlois ou supprimois tous les exemplaires; je recus une quantité de lettres anonymes remplies d'injures et de menaces.*

Het-

(13) De beroemde verdediger der vaccine, de meergemelde HUSSON zegt van een vijand der nieuwe inentingwijze. „*Ses objections portent le cachet de l'inconsequence et de la mauvaise foi: elles supposent résolues des questions que la Médecine regarde comme des problèmes, elles sont de vaines subtilités, des tracasseries misérables, et respirent avec tout le pédantisme des vieilles Facultés, l'hypocrisie la plus adroite et la plus misérable.* Men zie: *Recherches Historiques et Médicales sur la Vaccine*, par HUSSON, Paris, 1801. pag. 106-107.

Hetzelfde lot ondergingen MOSELEY, BIRCH en GOLDSON, ja zelfs verhaalt ons de eerste het geval van een zeer geacht Apothekar, (wij weten dat deze in *Londen* praktijk uitoeffenen) die zoo dikwerf hij zijne waarnemingen, de gevaren der vaccine bewijzende, meedeelde aan een harer ijverigste voorstanders, *deze hem vermaande zich stil te houden, wilde hij zich geen gevaar op den hals halen, daar de verdedigers van de vaccine in groot getal en zeer magtig waren, en dat zij besloten hebben, hen die de moed zouden hebben door het verhaal der toevallen na de vaccine waargenomen, hun stelsel te benadelen, te doen gevoelen waartoe zij in staat waren.*

Welke afschuwelijke middelen om eene geheel nieuwe en toen althans alleronzekerste kunstbewerking met geweld te verspreiden! Miskennen wij wij den geest niet, die zich aan deze teekenen zoo zichtbaar vertoont! Alles heeft h'er een gelaat en vorm, alles bewijst een en dezelfde oorsprong, alles is hier volkomen *consequent*. Trotschheid deed in de ontdekking der vaccine een schild zien, waarmede de schuldige mensch zich meende te kunnen beveiligen tegen de slagen van Gods almachtige tuchtroede, dweepzucht, blind bijgeloof en dolzinnige woede, die onmiskembare krachten waarmede de Vorst der duisternisse zijn rijk tracht uit te breiden, zijn de middelen geweest, die de vaccine tegen alle aanvallen hardnekkig moesten verdedigen en de oppervlakte

van

van den gantschen aardbodem als met eene gloeienden lavaftroom overdekken.

Dan, er werden nog andere onwettige middelen ter bereiking van het doel der koepok-inenters in het werk gesteldt: ik meen de door de Overheden ingevoerde zedelijke dwang. Hij, die de jaarboeken der geschiedenisfen aandachtig naleest en overdenkt, zal zich kunnen overtuigen dat ieder tijdstip van regeringloosheid en verwerping van ieder wettig gezag tevens getuigen geweest is, hoe het despotisme van onwettige machten hare ijzere roede over het menschdom zwaaiete en hoe eene ongeoorloofde dwang onder het luid getier van vrijheid en gelijkheid overal werd uitgeoeffend.

Ook dit heeft met de verspreiding der vaccine plaats gehad. Terwijl alom in *Europa* de geest van opstanding tegen alle door God aangestelde machten aan de orde van den dag is, en men het gebod van ons gezegend Evangelie vergeet om de Overheden en Machten onderdanig te zijn, (wien zelfs de mogelijkheid om naar plicht en geweten te regeeren, door allerhande kunstgrepen van den Bozen ontnomen wordt), ziet men de Hoofden der volkeren hunne macht uitoeffenen, daar waar allen het geweten van ieder onderdaan moest geëerbiedigd worden. Men kon wel is waar geen vader regtstreeks dwingen, zijn kind tegen zijn *conscientie* te doen vaccineeren, en aldus de invoering dier kunstbewerking algemeen

maken. Neen, men begreep wel dat zich niemand zulk een recht kon aanmatigen en dat de wijze waarop men voor zijn eigen lichaamsbehoud en dat van een ons dierbaar kroost meende te moeten waken zonder nadeel van anderen in geene betrekking stond met de anders zoo plichtmatige en betamende onderwerping aan Vorsten en Overheden verschuldigd: en het zou waarlijk een zonderling verschijnsel geweest zijn, indien op gezag van een of ander genootschap van geneeskundigen, de overheden en machthebbenden hadden gedecreteerd, dat men ieder burger *beval*, in de winter wekelijks kina te gebruiken, en zich in de zomer maandelijks eenige oncen bloeds te laten aftappen op *poene* van als ongehoorzaam aan 's Lands autoriteiten met gevangenis gestraft te worden. Ieder ziet het bespottelijke hiervan in: maar zoo men ieder burger ernstig vermaande, zich aan die bepalingen stiptelijk te houden, wilde hij de voorrechten genieten, welke aan ieder gehoorzaam ingezet en geschonken wordt, zou het dan wel minder onbillijk zijn?

Men vindt hier wel is waar *geen bevel* maar eene *ernstige vermaning*, geene *bepaalde straf* voor de nalatige, maar eene berooving van voorrechten, op welke ieder medeburger gelijkelijk aanspraak heeft.

Wie is er nu die deze zedelijke dwang en verkrachting van het geweten niet als een misbruik van macht, en dus als een onwettig middel ter bereiking

van

van een of ander doel (zelfs in de veronderstelling dat dit doel bewezen was goed te zijn) beschouwen zal?

Ziedaar intusfchen hetgeen met de vaccine heeft plaats gehad: in den beginne waren er enkele vermogende mannen die ieder in het bijzonder de verspreiding dier kunstbewerking onder hunne bescherming namen: dezen hebben voorzeker onvoorzichtig gehandeld; maar nu men de regeeringen in alle landen op gemelde wijze de invoering der vaccine ziet doordrijven, nu men in blind vertrouwen op het gezag (14) van de ijverige voorstanders eens nog geen menschen leeftijd beproefd geneesmiddels den vreedzamen en vooral den behoeftigen ingezeten, in eene zaak waarin hij alleen zijn geweten moest volgen, dwingt of althands in de noodzakelijkheid brengt, zich hieraan te moeten onderwerpen, hetwelk onder de naam van hooge bescherming doorgaat, thands is het plicht dit misbruik tegen te gaan, moest men zich ook daardoor aan vervolgingen van welken aart ook blootgesteld zien. Hoe menig
braaf

(14) Wonderlijk is de wijze waarop nog onlangs de invloed van het Gouvernement op de verspreiding der vaccine, door een onzer Hooggeleerden geroemd wordt. „De Vorst bovenal, (zeide „Zijn Hooggeleerde) die in zijnen verheven werkkring deze kunstbewerking doelmatig bevordert, die zich tot het groote doel, de „volkomen uitroeijing der kinderpokkenpest *laat geleiden*, zal zich „in de gedenkchriften der menscheit eene duurzame gedenkzucht „sichten!”

braaf en eerlijk huisvader, hoe menig Godvrezend eenvoudig ambachtsman wordt niet gedwongen tegen de inspraak van zijn hart, zijn kroost met het gif der koejen te besmetten! Hoe menig behoeftige vader getroost zich niet (op God betrouwende) zijne kinderen liever beroofd te zien van de opvoeding die de regering voor het kroost van andere behoeftige vaders aanbiedt, dan die onbegrijpelijke maar het vaderlijk hart niet bedriegende stem der liefde voor de vruchten hem door God geschonken, te smoren en uit te doven! O tedere ouders, zijt getroost en berust op God! Wie weet of Hij dit onrecht niet daarom geoorloofd heeft, opdat uwe kinderen van menig ander vergif dat niet met het lancet, maar met eene geestelijke inenting in hunne onnozele zielen geschiedt, mogen bevrijd worden!

En wanneer men berekent dat zoodanige maatregelen van zedelijken dwang niet op alle standen van de maatschappij even zeer drukken, maar meer bepaaldelijk op de behoeftige clasfe, dan wordt derzelve onrechtvaardigheid meer in het oog lopende. Men houde mij echter niet voor zulk een, die het herfenschimmig denkbeeld onzer dagen om geen onderscheidt van afkomst en stand te herkennen, zou aankleven en meenen dat men geene andere rechten moet eerbiedigen dan die van den burger en den mensch: neen, dit zij verre: maar verwarring van betrekking keuren wij even zeer af: dit nu beweeren wij dat ieder vader, hij behoore tot de gegoede of
be-

behoefte klasse het recht heeft voor het lichaamsbehoud zijner kinderen, zoodanig te zorgen als zijn geweten hem hierin den weg wijst. Dit recht intusfchen kan den welgezeten burger in volle maten genieten, doordien hij niet genoodzaakt kan worden zijn zoon te laten vaccineeren of hem van alle opvoeding beroofd te zien, terwijl hij, die door zijn gering vermogen in de onmogelijkheid is zijne kinderen op eigen kosten eene behoorlijke opvoeding te verschaffen, en echter hen de voordeelen hiervan wenschte te doen genieten, in de noodzakelijkheid gebracht wordt afstand te doen van het recht hem door God zelve geschonken, om namentlijk zonder anderen te benadeelen voor het lichaamsbehoud zijner kinderen, volgens zijn geweten, te waken. Ik zeg, zonder anderen te benadeelen: want er kunnen gevallen zijn, waarin het aanwenden eens geneesmiddels, hetwelk voor een persoon zeer voordeelig is, voor de menigte allergevaarlijkst bevonden wordt. Om een voorbeeld te nemen denke men slechts op de ook in de achttiende Eeuw ontdekte en doorgedreve Inenting der Natuurlijke pokken: ieder weet dat herhaalde inenting en een aanhoudend brandpunt der besmetting (*foyer d'infection*) veroorzaken, en dus in plaats van voordeelig te zijn hoogstgevaarlijk zijn bevonden, en gevolgelyk moeten afgeweert worden.

Ingevalle men dus deze kunstbewerking tegen alle red en aan, wilde in het werk gesteld hebben, en
het

het gevaar eener Epidemie die hierdoor gemakkelijk zou kunnen ontstaan, over het hoofd ziet, alsdan zal de krachtdadige invloed van het Gouvernement van het grootste belang zijn.

Maar men verwarre zoodanige gevallen niet, met die, van welke wij spreken: immers de zaken zijn geheel verschillend van aart. *Prohibitieve* maatregelen kunnen gebillijkt worden, maar *constringeerende* nimmer: hetgeen een allerbelangrijkst onderscheidt is: zoo zou men b v. een geneesheer kunnen verbieden een geheim middel voor te schrijven, maar nimmer zal men hem dwingen kunnen het een of ander bepaald middel aan te wenden. Het is het onwettige van zulke, hetzij rechtstreeksche of zijdelingsche dwang, dat ik heb willen aantonen, beschouwende dit als een misbruik van macht en dus als een ongeoorloofd middel.

Zoo hebben wij dan gezien hoe hier eene trapswijze opklimming van krachtdadige maatregelen ter algemeenen invoer der vaccine heeft plaats gehad, hetgeen onze aandacht niet mag ontsnappen, maar ons integendeel opwekken moet om de wegen des boozen geests na te sporen. Eerst *noodigde* (15) men

(15) Die list heeft de Booze in alle tijden in het werk gesteld, gelijk de voortreffelijke PASCAL uitdrukkelijk verklaart, van het door hem zoo uitmuntend ontmaskerd *Jesuitisme*. *C'est ainsi* zegt hij, *que vous faites croître peu à peu vos opinions. Si elles paraissaient tout à coup dans leur dernier excès, elles causeraient de l'horreur; mais ce progrès lent et insensible y*

men uit om dit behoedmiddel te beproeven, en zelfs eene bijzondere belangeloosheid en menschenliefde scheenen zich te beijveren om aan minvermogende, zonder eenige belooning te vorderen, deze kunstbewerking te verrichten. Alles was zachtheid en liefde: het *fistula dulce canit* werd volmaakt bewaarheid gevonden: Naderhand waagde men het een stapje verder te gaan, en het was nu niet meer eene enkele *uitnoodiging*, maar men begon met premiën en andere belooningen *uit te lokken*. Ook dit middel echter, hetwelk ieder ongestoord en vrijwillig mocht aannemen of van de hand wijzen, was niet voldoende; neen, *strengte vermaning* met *zedelijke dwang* verbonden, werden allengskens ingevoerd, en thands zijn de tijden niet verre af, dat men, het onvoldoende ook van deze maatregelen inziende, tot dadelijk geweld (ten zij God het verhoede) zal overgaan, en hen die weigerachtig blijven, mogelijk met verdrijving uit den lande, verbeurtverklaring der goederen, ja zelfs met lichamelijke straf openlijk bedreigen, en wellicht inderdaad vervolgen zal (16).

In

accoutume doucement les hommes et en ôte le scandale. Men zie *Les Provinciales ou lettres de LOUIS DE MONTALTE par BLAISE PASCAL* Vol. II. pag. 65.

(16) Toen ik dit ter neêr had geschreven, kwam mij een der laatste nummers van het Journ. Complem. du Dict. des Sc. Méd.

In het tegenwoordig hier ter stede uitkomend *Gezondheidsblad*, vinden wij eenige aanmerkingen over de vaccine, die ieder rechtschapen man verontwaardigen moeten van wege de schaamteloosheid, waar-
het 35ste deel in handen, waarin de volgende passage gevonden wordt. —

Les gens raisonnables, les hommes éclairés voient avec peine que la vaccine ne soit *pas encore* universellement pratiquée (*dat dit nimmer zal kunnen geschieden hebben wij boven aangetoond*) Leur zèle pour l'humanité les porte à ne rien négliger pour favoriser la propagation de ce preservatif, dont l'efficacité n'est revoquée en doute que par *les sots imbus de préjugés*, rebut de l'espèce humaine, qui forme l'immense majorité dans toutes les classes: (*deze immense majorité is. (let wel!) het klein getal dwalende of bedriegers, zoo als JENNER zegt: Overigens willen wij den schrijver gaarne toegeven que L'IMMENSE MAJORITÉ EST IMBUE DE PRÉJUGÉS, terwijl wij gerust aan een ieders oordeel de beslissing overlaten, of deze meerderheid op de Verdedigers of op de Bestrijders der vaccine toepasselijk is: maar laat ons verder gaan.*) La philanthropie des particuliers ne sauroit suffire pour achever cette grande et utile entreprise, il faut que les gouvernemens les appuyent de l'influence du pouvoir. Stimulés par les médecins et par quelques philanthropes, dont les noms méritent une place honorable parmi les bienfaiteurs de l'humanité, les gouvernemens ont déjà fait *beaucoup*: il en est plusieurs qui n'ont *pas fait assez*. Pourquoi, dans les pays administrés dans les formes constitutionnelles ne provoquerait on pas une loi obligatoire *pour tous les citoyens, qui les obligerait à faire vacciner leurs enfans?* Lorsque la peste se montre dans une ville, on la cerne, on punit de mort ceux, qui

waarmede men de goede trouw van onzen Geëerbiedigden Vorst tracht te surpreneren. Men maakt namelijk gewag van eene zekere wet reeds in den jaare 1807 ingevoerd door den Koning van *Beyeren*, misleid door eene factie aristocratische geneesheeren, welke

wet
qui s'en éloignent pour fuir la mort, et l'on craindrait d'obliger les parens à soumettre leurs enfans à un préservatif assuré contre une Epidémie cruelle, qui sévit chaque année avec plus ou moins de fureur? Le respect pour la liberté individuelle ne peut ici servir de prétexte à l'insouciance, car il s'agit du salut public: il s'agit de prendre une décision solennelle, qui seroit prononcée par toutes les branches du pouvoir, qui ne léseroit personne (?) qui seroit utile à tous (?) et certes, s'il est des cas, dans lesquels on doive nécessiter le peuple à secouer de dangereux préjugés, c'est assurément dans ceux de la nature de celui dont il s'agit ici. Nous ne doutons pas que ce point important d'hygiène publique (?) ne finisse par fixer un jour l'attention de nos législateurs. Ziedaar de echte taal der liberale Dwingelanden! Wij weten ook uit een bericht van Dr. DE CARRO uit *Weenen*, dat reeds in 1801 in *Engeland* aan alle soldaten bevel gegeven was, om hunne vrouwen en kinderen welke de gewone pokken nog niet hadden doorgestaan, de koepokken te doen inenten (GOLDSCHMIDT, l. l. p. 21.) Wat overigens de bovengemelde aanmerking van den Franschen schrijver betreft, wij vinden hier eenige woorden die ook in andere schandschriften en Apologien der barbaarsste beginfelen voorkomen en ons een droevig tijdstip herinneren. Immers dezelfde *philantropie* en *salut public* die nu worden ingeroepen om geweldenarij openlijk voor te staan en te wettigen, werden gebezigd om het rijk der duisternisse onder de menschen nit te breiden, «belovende haar vrijheid, daar zij zelve dienst-knechten zijn der verdorvenheid.» 2 Petri II. 19.

wet niet alleen ieder ingezeten *dwingt* om zijn kroost binnen een zeker termijn met het koepokgift te doen inënten, maar zelfs de vaccine tot een artikel van belasting of geldheffing gemaakt heeft, daar ieder nalatige jaarlijksch met eene geldboete van 1 tot 32 flor. (naar mate men de inënting langer uitstelt,) gestraft wordt, terwijl van de behoeftige, die uit stads- en gemeentekassen aalmoesfen trekken en geälimenteerd worden, deze geldboete door aftrek geheven wordt! Wat wij hier over denken, willen wij uit eerbied voor eens Konings decreet verzwijgen, maar vermits het in ons land (Gode zij dank!) nog niet zoo verre gekomen is, vinden wij ons verplicht het oordeel van hem, die zich verftout dit besluit navolgingswaardig te noemen, en in het gemeld blad ook aan ons Gouvernement aan te bevelen, met verontwaardiging als een der afzichtelijkste geweldenarijën te verwerpen. Zie hier des Schrijvers uitdrukking:

„ Een dwangmiddel, ja zelfs een fterk dwangmid-
„ del, offchoon hard, fchijnt het beste en alleen
„ het bekwaamfte te zijn om de vaccine in het
„ algemeen te doen ftandgrijpen en deszelfs voor-
„ behoedende kracht grondig te toetsen; want om
„ door verftandig betoog en den zachten weg der
„ overtuiging zich aldaar ingang te verfcchaffen,
„ waar onverftand en ftijfhoofdigheid zich verzet-
„ ten, zoude eene ijdele en ondankbare arbeid zijn.

De fchrijver ftelt de volgende vragen voor:

„ Of

„ Of het niet eindelijk tijd wordt om overal in alle
„ landen, de algemeene koepokinënting door eene
„ bepaalde wet in te voeren? en welke gronden
„ de Bestuurders der landen nog weerhouden kun-
„ nen, om tegenwoordig allen van de verpligting
„ eener inëntingswet te ontslaan?”

Voorzeker, de tegenwoordige eeuw levert menig be-
droevend voorbeeld op van hare verregaande verdorven-
heid, die zich in menigvuldige verschijnfelen vertoont,
voor den oppervlakkigen beschouwer tegen elkander
strijdende, maar voor die wat dieper doordringt,
eenen gemeenschappelijken oorsprong getuigende. Zoo
hooren wij van den eenen kant de bespottelijkste
trotschheid, *de eigen waarde, den adel van den
mensch, zijne rechten en verdiensten* met de jam-
merlijkste en ellendigste grootspraken in alle hoeken
der wareld uitbazuinen, terwijl men van den ande-
ren kant alles in het werk stelt, om ons al meer
en meer tot het dier te verlagen. Te vergeefs
zwellen thands de moederlijke (17) borsten van
het voor hun kroost eenig geschikt voedsel, dat
door

(17) Een die haar kinders baert is moeder voor een deel,
Maar die haar kinders fooght, is moeder in 't geheel.

.....

Leer hier, ô jonge vrouw! wat onbekende vleckē
Uw kinders uit de melk van vreemde borsten trekken:
Leer hier, ô jonge vrouw! gelijk de daad betuigt,
Dat iemand beestigh wort, wanneer hij beesten suiigt!

CATS.

door allerhande kunstgrepen moet verdreven worden (18), terwijl men, vergetende de plichten die God aan al wat den naam van moeder draagt heeft opgelegd, niet alleen zijn vleesch en bloed aan eene gehuurde loontrekster vertrouwt, (die aldus het wettig erfdeel van haar eigen kroost ontvreemt,) maar zelfs de onbeschaamdheid tot zoo verre gebracht heeft, om bij een log en redeloos dier het eerste voedsel voor hem te zoeken, die mogelijk eenmaal Gods beeldtenis zal dragen! Droevig is dit denkbeeld, maar het verschijnsel is niet minder bespottelijk, en wellicht zijn de tijden niet verre af,

(18) Het is eene erkende waarheid, dat nimmer de waarnemingen van den kanker aan de borst zoo menigvuldig geweest zijn, als in deze laatste 15 a 20 jaren: zoo verre ik weet heeft men de oorzaak dier vermeerdering nog niet in verband beschouwd met het verzuim der eerste moederplichten, die zich sommige ontaarde moeders in onze dagen schijnen te schamen: ik aarzel geensints in de vermeerdering dier kwaal, den vinger Gods te erkennen, die haar aan die delen straft welke zij alleen als sieraad van het lichaam en als middelen om te behagen willen aangemerkt hebben! Er zijn wel is waar altijd gevallen geweest van borstkankers zelfs bij moeders, die haar kroost met eigen melk gevoed hebben; doch wanneer men berekent, dat juist de vrouwen van den eersten rang aan deze ziekte naar evenredigheid meer lijden dan die van lagere klasfe, en daarbij in aanmerking neemt dat ook juist in hoogere standen der maatschappij het tegennatuurlijk voeden der kinderen meer algemeen is aangenomen, zoo meen ik hierin eene bekrachtiging te zien van de waarheid mijner stelling. Een naauwkeurig en onpartijdig onderzoek hiervan zou zeker dit belaugrijk punt tot *evidentie* kunnen brengen,

af, dat men die aangebeden koe, die nu reeds van het veld achter de huizen van fommige verlichte ouders verplaatst is, naast het kraambed zal vinden, opdat toch de melk hare natuurlijke warmte behoude.

Anderen, en wel een partij geneeskundigen, die zich Kantiaansche Wijsgeeren noemen, willen den mensch *per fas et nefas* van eenen AAP doen afstammen, en met deze drogreden hun Systeem van *perfectibiliteit* staande houden.

Zoo zien wij dan dat wij bij den Aap onze (19) afkomst, bij de Koe onze eerste voeding, en in eene ziekelijke gesteldheid van dat zelfde beest gezondheid, of ten minsten bevrijding van een der meest verwoestende plagen moeten zoeken! (20)

Gelukkig (21) is het voordeelige van zulk een in den

(19) Om die gelijkheid van den mensch en den aap nader te bevestigen, zullen mogelijk de proeven van VIBORG te *Copenhagen* moeten dienen welke verscheide aapen met de menschenpoktstof inente, en bevond dat zich dezelfde plaatselijke toevallen op denzelfden tijd als bij de menschen vertoonden!

(20) Zelfs heeft men het in de laatste dagen in domheid zoo verre gebracht, dat men zich niet geschaamd heeft opentlijk aan te kondigen »dat de mensch aan de koe duurzame kracht, leven, « gezondheid en (let wel!) veredeling te danken heeft!»
Risum teneatis amici!

(21) *Wohl für die Welt* (zegt een zeker Duitsch schrijver dass sie (die Aertze) keine eigentliche Macht in Händen haben, denn sonst würden sie ihre systeme mit Feuer und

den waren zín beestelijke voedingswijze nog maar als eene hijpothesis verklaart, en *men mag* nog daar aan twijfelen, maar wat de inenting der koepokstof betreft, niemand mag anders dan hoogstgunstig des-aangaande denken, ten zij hij onder den naam van dweeper, bijgeloovige, onkundige, *partisan de Gothiques préjugés et rebut de l'espece humaine*, zoo als de Fransche recensent zegt, verlangt bekend te zijn. (22)

En

Schwerdt gegen ein ander gültig machen, und könnten mit ihren Methoden zu Felde ziehen, und mehr Menschen mit diesem wirrigen Mischmach tödten, als die unglücklichen Kriege aufreiben.

(22) In het meergemeld werk van Prof. MOREAU DE LA SARTHE, wordt gevonden eene opgave der middelen die de Hoogleeraar voorschrijft, om zich, zoo als hij zegt, van de zegepraal der vaccine te verzekeren: zij zijn 1°. « De invloed en aanmoediging van het Gouvernement. 2°. De overreding door lieden van letteren in het algemeen en bijzonder door de Dichters, welker talent zoo dikwijls beuzelachtig en onvruchtbaar, hier van groote nuttigheid zijn kan. 3°. De geestelijken, welker stem zich reeds met een merkbaar goed gevolg te *Geneve* en in *Engeland* heeft doen horen, « waar vele Leeraars, in de daad hun ampt waardig, de vaccinatie hebben aangenomen en in praktijk gebracht. 4°. Eindelijk de « kwakzalvers die een groot kwaad doen, maar die de geneeskundige staatkunde, die hen niet heeft kunnen verdelgen, gemakkelijker op eene nuttige wijze zou kunnen aanwenden, hun gebruikende om aan de min verlichte klasse van de maatschappij vele « beproefde praktijken over te brengen.”

Alle deze middelen door MOREAU aangegeven hebben inderdaad de

ver-

En ook behalven het vernederende der zake, hoe onvergeeflijk is de onvoorzichtigheid, waarmede men dezelve jaarlijks op zoo vele honderd duizende kinderen in het werk stelt. Wanneer ik het vondelingshuis ter dezer stede voorbijga, dan komt mij onwillig het denkbeeld voor den geest van een groot schapenhok, waar ieder schaap bij het intreden een teeken of merk op eenig deel zijns lichaams ontvangt, ten blijke dat zij alle denzelfden meester toe behooren. Dat men toch zoo onbedacht hier niet te werk ga, en dat de Christen vooral bij ieder merkteeken zoo algemeen, en in zulke omstandigheden gegeven, met de hoogstmogelijke aandacht onderzoekte, wat Gods Woord ons aangaande de beproeving der geesten geleerd heeft!

Zoo hebben wij dan gezien op welk een rampspoedig tijdstip de ontdekking der vaccine gemaakt is, hoe verbazend snel haren voortgang, hoe groot en overdreven de lofspraak geweest is, waarmede men haar heeft aanprezen, en eindelijk door welke onwettige middelen men de algemeene invoering dier kunstbewerking heeft zoeken door te drijven.

Voor

verspreiding der vaccine bevorderd, maar het vierde middel is zeker het meest aangewend, daar zoo vele kundige en geleerde mannen bij het aanwenden en doordrijven der vaccine zich tot den vernederenden rol eens kwakzalvers verlaagd hebben. Intusschen wordt dit werkje van MOREAU, waar alle deze fraajigheden in gevonden worden, in een Hollandsch Tijdschrift als een klasiek werk geroemd en geprezen!

Voor dat wij echter dit gedeelte sluiten, willen wij den lezer met den eersten ontdekker (23) der vaccine nog wat nader bekend maken, daar ook dit niet

(23) Den naam van eersten ontdekker der vaccine zal ieder onpartijdige aan JENNER toekennen wat daar ook thands tegen geschreven wordt. Hetzij HUSSON haar bij de *Indous* of bij de *Braminen*, een ander bij de *Persen* of in *Nieuw-Spanje* willen zoeken, wij vermeen dat aan JENNER de eer toekomt van de eerste geweest te zijn, die de verregaande onvoorzichtigheid hadt, om een gezond lichaam met het koepokgift te besmetten. Overigens of in *Frankryk* één zekere godgeleerde (RABOUT-POMMIER) het eeiste denkbeeld eener inenting met koepokstof zou gehad hebben, hetwelk in het jaar 1781 aan JENNER zou medegedeeld zijn, en hem had aangespoort tot een bepaald onderzoek der zake, dit zou ons niet onwaarschijnlijk voorkomen, hoewel de zichtbare partijdigheid waarmede HUSSON dit verhaalt, de eer dier uitvinding in zijn Vaderland willende terug brengen, in de volgende woorden een ieder blijken moet. « *La France peut reclamer sa part dans cette heureuse invention: elle doit en revendiquer l'idée mere et première et les Anglais qui ont enlevé à Pascal sa presse hydraulique, à Dalesme sa pompe à feu, à Lebon son thermolampe, à Montalembert ses affuts de marine, à Guyton Morveau ses moyens de desinfection, à Curaudeau sa Theorie du chlore, au chevalier Paulet sa methode d'enseignement mutuel, qu'ils ont appelée methode à la Lancastré, se sont également appropriés tout le mérite d'une decouverte, dont la première pensée leur a été donnée par un Français, et dont l'étude et la juste appreciation ont été, même de leur aveu, plus rigoureusement suivies parmi nous, que parmi eux.* »

Dat 'er intusfchen in *Frankryk* zoowel als in andere landen sommige verspreide waarnemingen van beveliging der kinderziekte door de koepok naderhand opgespoord en gevonden zijn, willen wij

ge-

niet onverschillig kan zijn. Wij mogen immers zonder in veele omstandigheden te treden, vragen of JENNER zich door zijne diepe kunde, door zijne rationeele geneeswijze en vooral door zijne voorzichtigheid in eene zoo gewichtige betrekking als die eens geneesheers, bijzonder onderscheiden heeft? Het valt in ons tegenwoordig plan niet zijne geschriften, (hoewel zeer gering in getal en niet zeer belangrijk) die ons dit *omstandiglijk* zouden moeten beantwoorden, *criticè* te beoordeelen, maar als zoo vele bewijzen zijner onvoorzichtigheid, en Empirische geneeswijze, kunnen de volgende artikelen dienen.

1°. Wat de oorsprong der vaccine betreft, JENNER stelde dat de *mauke*, (zijnde een gezwel aan den voet

niet geheel ontkennen, maar dit doet volstrekt niets aan de plaats waar en het tijdstip waarop de eerste proefnemingen wereldkundig gemaakt zijn; ja zelfs wordt hierdoor het gezegde bevestigd. Immers indien er reeds lang te voren verspreide waarnemingen gemaakt waren, en verscheide geleerden reeds voor JENNER het beveiligend vermogen der koepokstof kenden, welke is dan de rede dat men niet vroeger deze ontdekking en alle de gunstige resultaten die dezelve schieen opleveren, aangekondigd en ten nutte van het menschelijk geslacht algemeen heeft bekend gemaakt. De rede hiervan vinden wij boven aangemerkt; het tijdstip der groote verbastering was nog niet daar, en de gemoederen moesten hiertoe eerst rijp worden op het einde der achttiende eeuw, welke zoo vele beginselen van Godsdienst, ware deugd en rechtchapenheid van karakter, sints die dagen veelal voor dweeperij en vooroordeel gehouden, den bodem heeft ingeslagen.

voet der paarden) bij het melken door boeren onvoorzichtig tot de uijers der koejen overgebracht, de vaccine heeft doen ontstaan. Intusfchen hebben WOODWILLE, COELMAN, PILGER, PEARSON en SIMMONS (hoewel groote voorftanders der vaccine) beweerd, dat zij nimmer, het zij door aanraking of inenting der *mauke* of *mokpootftof* bij de koejen de zoogenaamde *vaccine* hebben kunnen doen te voorschijn komen. Maar JENNER is zelfs zoo verre gegaan, dat hij de oorfprong der kinderziekte in de mauke gefield heeft, terwijl hij de maukftof op zich zelve niet voldoende befchouwde om voor deze ziekte te beveiligen, maar beweerde dat zij die hoedanigheid eerst dan verkreeg, als ze door het lichaam van de koe doorgedrongen, en aldus door dat middel tot het menfchelijke lichaam wordt overgebracht!

Volgens JENNER, zou dus de mauke de oorzaak der kinderziekte zijn, en tevens een voorbehoedmiddel derzelve, zoodra de ftof door het *tertium quid* (de koe namelijk) is gepasfeerd. (24)

2°. Na-

(24) Merkwaardig is het dat een der grootfte voorftanders der koepokinenting, (die echter naderhand zich fterk tegen dezelve verklaard heeft,) de Heer ALPHONSE LE ROIJ, Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Parijs*, zich over dit gevoelen aangaande de oorfprong der *Cow-pox* zeer ongunftig uitlaat, waarfchijnlijk in 1801 nog niet geweten hebbende dat de *grootte* JENNER zelve deze ftelling het eerst gevormd had: Zie hier zijne woorden. «Eerst « had men gezegd, dat er een menfch, die een gezwel onder « aan den voet van een paard verbonden hadt, zijne befmette hand

2°. Nadat JENNER reeds in 't jaar 1799 eene groote hoeveelheid koepokstof naar den Indostan heeft gezonden, en het equipage schipbreuk geleden had, zoo stelde hij het Gouvernement het volgend plan voor: men moest aan boord van een schip dat naar de Indien vertrok 20 soldaten hebben of andere personen, die nimmer aan de kinderziekte geleden hadden, op welken eene kundige heelmester de een na den anderen de koepokinenting zou bewerkstelligen, om de stof aldus over te brengen: zoo als hij zelf getuigt in eenen brief aan LETTSOM. Het onvoorzichtige, en waarschijnlijk ook het kwakzalverachtige van dit voorstel deden hetzelfde bij het Gouvernement verwerpen. (25)

3°. JEN-

« hand aan de uijer van een koe brengende, haar deze besmetting
« had aangebragt. Weldra heeft men erkend, dat dit eene vertelling
« was, en ik geloof dat ook alle de anderen even *apocryph* zijn.»

Men zie verzameling van Brieven en Waarnemingen aangaande de vaccine, N°. 2. p. 31.

(25) Naderhand werd het Instituut voor de Koepokinenting tot een middelpunt (zoo als GOLDSCHMIDT zegt) van deze weldadige ontdekking voor geheel *Europa* bestemd. Men kon zich slechts daarbij adresfeeren om echt gift te bekomen, en men ontving hetzelfde onder het zegel van het Instituut, *hetwelk eene schoone koe verbeelde, met het opschrift Feliciores inserit.* Conf. GOLDSCHMIDT, Algem. besch. van de Geschiedenis der Koepokken p. 21. HUHÉLAND, Journal der practische Heelkunde, 10 B. 4 ft. p. 134. Intusschen heeft HUSSON in het jaar 1821 nogmaals herhaalt het eerste gevoelen van JENNER, daar hij zegt: « On
peut

3°. JENNER paste de kunstbewerking der vacci-
natie toe bij onderwerpen van alle ouderdom,
en volgens zijne eigene woorden zoo wel aan
kinderen van een jaar, als aan mannen van 80 jaren.
Zeker opdat ook deeze aan de kinderziekte niet zou-
den komen te overlijden, of wel om eene aardige
proef te nemen? *Fiat experimentum!*

4°. Volgens zijne eigene getuigenis heeft JENNER
zelfs kinderen gevaccineerd, die ziek waren door
het tanden krijgen. Op dit allerbelangrijkst en zoo
dikwerf gevaarvol tijdstip vreesde hij dus niet door
zijn koepokgift de werking der natuur, waar het
geheel gestel toe medewerkt, te storen. Dus al-
weder eene proefneming!

5°. Tot de bevestiging van zijn gevoelen ontzag
zich JENNER niet, zoogenaamde tegenproeven in
het werk te stellen; die toch noodwendig het lichaam
(ziek-

peut en faisant voyager un individu vacciné, transmettre à une
distance assez éloignée le vaccin *vivant* pour ainsi dire: Mais
dans *beaucoup de circonstances* il est très difficile de disposer
d'un sujet vacciné, au point de le déplacer à son gré pour porter
la vaccine d'un pays dans un autre et quoique assurément ce mode
de transmission soit préférable à tout autre, souvent il est inexécu-
table." (Conf. Dict. des Sc. Med. Tom. 56. art. vaccin.)
Of deze maatregel intusfchen ongeoorloofd zou zijn, schijnt de Heer
HUSSON niet eens te vermoeden.

zieklijk moesten aandoen, en bovendien nimmer die kracht en dat gezag konden hebben, welke (zoo als LETTSOM zegt) het *transcendentaal genie* van JENNER aan dezelve vrij onwijsgeerig toeschreef.

6°. Voorts lezen wij in de Bibliotheque Brittanique eenen brief van JENNER aan de redacteurs van dit maandwerk, waarvan het volgend uittreksel de onberedeneerde proefnemingszucht van dien schrijver zichtbaar bewijst. „ Het schijnt (zegt JENNER) „ dat de honden zeer vatbaar zijn om de vaccine bij „ inënting te krijgen, en dat zij bij hun allen de „ verschijnselen der *hondsziekte* voortbrengt, maar zoo „ goedaartig, dat er geen sterft, en echter zijn zij „ hierdoor in veiligheid gesteld van dezelve in het „ vervolg te krijgen. Van 43 kleine met goed succès „ gevaccineerde honden, te weten, drie onder mijne „ onmiddelijke toezigt, en 40 onder dat van een particulier, voor wiens waarheidlievendheid ik kan in „ staan, is geen enkele gestorven. Allen heeft men „ daarna hen niet vatbaar voor de besmetting gevonden. „ Ik houde mij dadelijk bezig met een reeks proeven „ op dit stuk, dat mij kan opleiden tot de gewichtigste ontdekkingen voor het menschelijk geslacht, namentlijk, dat dezelfde ziekte „ op gelijke wijze aan een soort van beesten kan „ geven een geheel verschillende ziekte van die welke

„ zij

„ zij in een ander geslacht voortbrengt : dit is een
„ dier gevallen , welke noodzakelijk de aandacht van
„ den koelsten Waarnemer moeten opwekken.” (26)

7°. Wil-

(26) Men zie Verzameling van Brieven en Waarnemingen over de vaccine. No. 8. pag. 235.

De Heer VALENTIN, Geneesheer te Nancy, heeft verscheide beesten met het koepokgif ingeënt, namelijk, geiten, schapen, honden en ezels, en waargenomen, dat bij alle dieren zonder onderscheid de ware koepok werdt voortgebracht, die onaan gezien van welk dier het gif genomen werd op het menschelijk lichaam weder ingeënt, de zelfde gevolgen had, als wanneer de stof van den mensch of de koe was ontleend! De diepe onkunde welke met eene blinde proefnemingsdrift verbonden, zich hier voordoet, zal ieder recht schapen lezer zeer gemakkelijk opmerken. Intusschen vinden wij in de Dict. des Sc. Med. deze proeven door een der grootste verdedigers der vaccine, aldus geroemd en geprezen. Vol LVI. p. 370. « *On ne peut douter que Mr. VALENTIN n'ait rendu un service très-essentièl à la pratique de la vaccine. Il nous a offert des ressources inconnues et des voies faciles pour propager, conserver et obtenir du vaccin, lorsque cette matière est prête à échapper ceux qui l'inoculent dans certains cantons. Il a rendu possible sa transmission dans des contrées lointaines. On pourroit, en effet, dans les embarquemens, qui se font pour aller au delà des mers, inoculer successivement les vaches, les chèvres, et les moutons (waarom het varken niet?!) qui se trouvent sur les navires et en plaçant toujours l'homme comme intermédiaire entre ces animaux, transporter la vaccine dans les parages les plus éloignés. Cette considération me paroît de la plus grande importance et je ne doute pas que, lorsque des expériences plus nombreuses auront confirmé celles de Mr. VALENTIN, les gouvernemens, qui vou-*
àront

7°. Willen wij JENNER'S *wijsgeerigen aanleg*, zoo als men *non Joci Causâ* maar in ernst zijn bekrompen verstand noemde, van nabij leeren kennen, dan behoeft men slechts de titelplaat zijns werks te lezen: hier vinden wij als motto de bekende plaats uit LUCRETIUS.

..... *quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus.*"

Wat wil men nu anders dan grove Empirie op het ruwste materialisme gebouwd, van eenen schrijver die zulke beginselen hadt, verwachten of hopen? Dit bewees hij dan ook ten volle in zijn laatste werkje. Immers

8°. JENNER heeft nog geen twee jaren geleden een zeker werkje in het licht gegeven, ten titel voerende *Over den invloed van den door kunst voortgebrachte uitslag in zekere ziekten* waarin hij zeer *dront asfurer à tous leurs sujets les bienfaits de la Vaccine, ne fassent servir les mousfes, et les animaux d'embarquement, à la transmission de la nouvelle méthode dans leurs possessions coloniales ect.!* Moet men niet geheel verdrietlijkt, ja verte beneden het dier vervallen zijn, om zulk een verfoeijelijk en bespottelijk plan te maken? Denk intusfchen niet, geachte lezer, dat de schrijver een of ander weinig bekend perfoon is: neen, hij bezit in *Parys* een vrij aanzienlijke praktijk, geniet aldaar een zeer goeden naam als geleerde en is zelfs een der redacteurs van het uitgestrektst werk dat zeker in de twee laatste eeuwen, althands in de geneeskunde het licht heeft gezien: ik bedoel de *Dictionnaire des Sciences médicales*.

zeer onwijsgeerig een aantal van oorzaak en aart geheel onderscheiden ziekten opeenstapelt en voor alle eene zelfde geneeswijze voorstelt, namelijk, inwrijvingen van braakwijnsteen-zalf, welke (let wel!) de wortelen der ziekten *uitroeit* die de geregelde levenswerking verstoren!! Wij zouden dus, om JENNERS geliefkoosde uitdrukking te gebruiken, de *uitroeiing* van nog vele andere ziekten van hem mogelijk te wachten hebben, ware het niet dat de onverbiddelijke dood, (nog niet door JENNER *uitgeroet*) in dit jaar een einde aan zijn leven gemaakt hadt. Dit werkje intusfchen van een 72 jarigen geneesheer, die een uitgestrekte praktijk hadt, beschreven, levert een sprekend bewijs op, dat men soms veel kan *gezien* en echter weinig *waargenomen* hebben: dat dus de enkele naam van JENNER, als schrijver, moest gerekend worden eene genoegzame rede te zijn dat een onzer geachte Rotterdamfche geneesheeren de vertaling van het gemeld werkje op zich genomen heeft, kunnen wij onzen geleerden ambtgenoot niet toestemmen: veeleer herhalen wij hier het oordeel dat de Recensent (27) hierover heeft uitgebracht, dus luidende „Eenige losse waarnemingen over den invloed „ van door braakwijnsteen-zalf verwekten uitflag, „ zietdaar den inhoud van dit boekken, hetwelk wij „ wenschten dat niet in onze taal overgebracht ware. „ Geschriften toch als dit zijn alleen geschikt tot „ aan-

(27) Vaderl. Letteroeffen. April 1823.

„aanprijzing eener grove, verstandelooze *Empirie*,
„van welke onze vaderlandfche geneeskunst nog al-
„tijd is verwijderd gebleven. Vergeefsch zochten
„wij overeenkomst in die bonte rei van ziekten,
„welke door dit middel al door eene *panacee* zouden
„verdreven zijn; vergeefsch algemeene *indicatien*,
„door welke de geneesheer in het gebruik van het
„zelve konde bestuurd worden. Wij sloten het
„boekje en dachten aan BACO'S uitspraak: *Vaga*
„*experientia mera palpato est, et homines potius stu-*
„*pefacit quam informat*”

Ziedaar eene korte schets van de voorzichtigheid en kunde van den man die gezegd wordt het menschedom een der gewichtigste diensten te hebben bewezen. Hij wordt intuschen bij alle zijne vrienden, de verdedigers der Vaccine als een *groot geneeskundigen* en *Wijsgeer*, als een *transcendentiaal vernuft* enz. genoemd en geprezen: Wij vinden zelfs bij een onzer landgenoten de volgende woorden hem ter eere. „De
„laauwrieten, waarmede het hoofd van JENNER be-
„kroond is, zijn niet voortgebracht uit het bloed
„van neêrgeflagene helden of vermoorde en verminkte
„natuurgenoten: zijn oogmerk was, en hierin is hij
„geslaagd, *om het menschelijk geslacht geluk aan te*
„*brengeu en te vermenigvuldigen*, en hij heeft zich
„een brandend altaar van erkentelijkheid in de harten
„zijner natuurgenoten voor altoos opgericht. Ja, zoo
„lang de nakomelingschap in onze en voorige jaar-
„boeken de slachting en vernieling, door de ramp-

„zalige kinderpest aangericht, met afgrijzen en verwondering zal leezen en herleezen, wanneer door zijne uitvinding dezelve voor lang reeds van den aardbol is weggevaagd, zoo lang zal ook de naam van JENNER met dankbare erkentelijkheid door dezelve worden uitgebazuind enz.”

In de boven reeds aangehaalde lofrede door LETT-SOM op hem in den jare 1801 gemaakt, vindt men de volgende zinsnede.

Enfin, l'experience (NB. in 1801) a démontré à l'univers l'importance d'une découverte, qui doit occuper la première place dans l'histoire, et la reconnaissance s'est empressée de payer au genie de JENNER le tribut de benedictions, qui lui étoit du, depuis les trônes des Césars et le Parlement imperial de la Grande-Bretagne jusqu'aux différentes Academies, qui illustrent le monde civilisé. L'Angleterre se glorifie en lui d'une découverte, qui l'honorera tant qu'un NEWTON et un HARVEIJ illustreront l'empire des sciences. L'un pesa le globe dans la balance de la gravitation, l'autre expliqua à l'homme les lois qui reglent son existence, mais à JENNER fut réservé le pouvoir de Conserver cette existence, et notre Illustre Societé s'honorera ETERNELLEMENT de l'avoir eu au nombre de ses membres les plus anciens enz.

Doch heeft men hem met allerhande lof in zijn leven overladen, thans nu hij dood is zal hij weldra

aan;

aangebeden en (28) vergood worden! en terwijl JENNER op het tijdstip dat men in het bloedig Parijs een tempel der Rede zijne trotsche en godtergende muren zag verheffen, waar de schandelijkste afgoderij-

(28) Weinige dagen na dat ik dit gedeelte hadt afgewerkt, werd hier ter stede de nagedachtenis van JENNER plechtig gevierd en onder vele Ceremoniën juist in den smaak onzer eeuw, werd ook eene vertaling van een zeker Latijnsch vers ter eere van JENNER voorgelezen, waarin geen enkel woord van dankbaarheid voor het Opperwezen gevonden wordt (die toch, zoo de Vaccine als een hemelsch geschenk moet beschouwd worden, onze erkentelijkheid gebiedend vordert) maar daarentegen treffen wij hierin sommige regels aan tot Lof van JENNER, die wij ons niet kunnen onthouden hier over te nemen, hoewel de pen beeft bij het ter neer schrijven van zulk een taal.

JENNERUM celebrant, JENNERO altaria ponunt

JENNERUM magni numinis instar habent.

Succrescens proles et postera turba per ævum

Hunc merito Patrem dixerit esse suum.

De Hollandsche vertaling zegt aldus:

VOOR JENNER klinkt hun' dank: Voor JENNER staan de altaren

Als voor een WELDOEND GOD, door hen, alom gefierd

Door 't kroost dat nu ontluikt, door 't kroost van later jaren

Wordt eeuwig JENNER's Naam als VADERNAAM gevierd!!

EEN WELDOEND GOD EN EENS MENSCHEN NAAM EEUWIG ALS VADERNAAM GEVIERT! Affchuwelijke geest des tijds! tot welke razernijen brengt gij den ongelukkigen mensch!

Ons gezegend Evangelie zegt „Gij en zult niemand uwen Vader „noemen op der aarde: Want Een is uw Vader, namelijk die in de Hemelen is.”

Verdere aanmerkingen zijn onnoodig.

rijen werden gepleegd met eene tot den laagsten trap van verdorvenheid gezonken en geheel verbeestelijkt wijf onder den naam van Godinne der Reede aangeboden, terwijl, zeg ik, JENNER op dat rampzalig tijdstip, de verregaande ja onvergeesslijke onvoorzichtigheid gehad heeft op zijn buitenverblijf een gebouw (alléén bestemd om de koepok-inënting te bewerkstelligen) hetwelk de (29) *Tempel der Vaccine* genoemd werd, aan te leggen, zoo zie ik geen reden waarom men hem thands geen standbeeld zal oprichten met het opschrift, hetwelk LETTSOM in eene heidensche maar niet minder godlasterende voorstelling op hem gemaakt heeft. „*En honneur du Docteur JENNER comme le plus digne monument d'estime que nous puissions offrir au mérite incomparable et à la gloire immortelle de cet homme qui a soulevé le voile qui nous déroboit les mystères sacrés d'Isis, dans cette sensible allusion à la Nature: ἐγὼ ἐμὶ πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ τὸ ὄν, καὶ τὸ ἐσόμενον, καὶ ἐμὸν πέπλον ὀυδεὶς πω θνήτῳ ἀπεκάλυεν.*

Je

(29) *Quant à votre petit temple (zegt LETTSOM in eene vrij koddige zamenpraak met JENNER) il est heureux pour nous que des preceptes d'une Vérité sacrée aient remplacée le système de Polijthéisme, car la Vaccina auroit été proclamé comme une nouvelle divinité sur la terre, et les hommes, bien pénétrés des avantages qu'elle possède, lui auraient rendu leurs hommages sous ce rustique toit avec plus d'empresfement et de vénération que dans les temples les plus magnifiques et les plus somptueux qui firent jamais l'admiration de la Grece et de Rome."*

Je suis celui qui est, qui a été, et qui sera et aucun mortel n'a jusqu'ici soulevé le voile qui me couvrent.” Of wel hetgeen op eene andere plaats gevonden wordt. „*A celui qui a offert gratuitement au genre humain les moyens de conserver l'existence à 800,000 individus par an ou 2500 par jour!* (30)

Men leeze dit zoo men kan zonder verontwaardiging! maar dat men ook hieraan erkenne, welk een geest ter aanprijzing en uitbreiding van JENNER'S ontdekking is werkzaam geweest en hoe de gantsche voordracht der zaake een geheel oplevert, dat de strengste aandacht en het rijpelijkst nadenken van ieder rechtschapen man, van ieder Christen hoogstwaardig is!

Gaan wij thands tot het derde gedeelte over.

(30) Een der laatste lofredenaars na honderden die hem zijn voorafgegaan, zeide *bij het omkransen van JENNER'S borstbeeld met de burgerkroon (?)* onder anderen ook het volgende » Neem dan, « O EDWARD JENNER, met welgevallen de hulde aan, die wij *uit* » naam des menschelijken geslachts, op dezen voor alle volken » waarlijk heiligen dag, U wenschen toe te brengen. Gij, die « door eene ten uwen opzichte erkentelijke Natie, door uwe dank- » bare landgenooten, wegens uwe gadelooze ontdekking *bijna* » vergood zijt geworden enz.»

DERDE HOOFDSTUK.

DE VACCINE

AAN DE BEGINSELEN DER GODSDIENST GETOETST.

» Weet gij niet dat uwe lichamen Christi
» leden zijn?

» Of en weet gij niet dat ulieder lichaam
» een Tempel is des Heiligen Geests die
» in u is, dien gij van God hebt ende dat
» gij uw zelfs niet en zijt?"

» Want gij zijt diere gekocht: zoo verheer-
» lijkt dan God in uw lichaam ende geest
» welke Gode zijn." Paulus, *I. Corinth.*
» VI. 15, 19. 20.

Het tijdstip dat wij beleven, hoe ook uit meer dan een oogpunt droevig en ontmoedigend, is voor den Christen allermerkwaardigst, en de teekenen waardoor zich de werken der Eeuwige en Eenige Godheid van die des Bozen Geests onderscheiden, zijn in onze dagen vooral voor het oog dat door het licht des Evangelium's bestraald wordt, duidelijker dan ooit te onderkennen. Wij zien overal de menschen
zich

zich vereenigen, zich verbroederen, zich de hand bieden; duizende maatschappijen wedijveren in getal met de uitvindingen die ieder dag ziet geboren worden, om door duizende andere weder te worden opgevolgd. — Geweldig zijn alle de middelen tot het doordrijven van ieder plan ter verbetering zoo het heten moet van de zedelijke en lichamelijke toestand van het tegenwoordig geslacht, door een of ander dolzinnigen Engelschman, dweepzieken Duitscher, of bedorven Franschman voorgesteld, en dadelijk ondersteund door een menigte blinde volgelingen, die zonder verder onderzoek zich tot het bereiken van oogmerken, die zij zelve meermalen niet kennen, tot één werkzaam lichaam vereenigen.

De Christen zal voorzeker ook hierin verplicht zijn de geesten te beproeven of zij uit God zijn, en zijn onderzoek, is zij in ootmoed geschiedt, zal niet vruchteloos zijn. Hij zal erkennen moeten dat zoo er verbroederingen bestaan die in en door Jezus geheiligd mogen genoemd worden, er helaas! ook vele, zeer vele vereenigingen in maatschappijen en genootschappen bijkans dagelijksch opkomen, die het zegel en merkteeken van Gods afkeuring als met zich voeren, en die zichtbaar aan den krachtigen invloed van den Vorst dezer wereld haren oorsprong verschuldigd zijn.

De Christen zal de teekenen, waardoor zich alle die zoo wijd en zijd verspreide maatschappijen onderscheiden, erkennen en aanwijzen. Hij zal zien dat

dat waar menschen zich tot een lichaam verbinden, het Hoofd, dat het geheel bezielen moet, vooral niet mag vergeten worden, maar integendeel dat alle vereeniging van menschen, zal ze geene zamenzwering zijn, de Godsdienst als grondslag moet beschouwen, dat zij dus niets in hare strekking hebben mag dat met dezen grondslag, zoo verknocht aan haar bestaan, strijdig is, dat zij dus vooral geen plannen maken of een uitgebreid doel beoogen mag, hetwelk boven de menschelijke krachten is, als b. v. het zorgen voor het menschedom *in het algemeen*, voor den zedelijken en lichamelijken toestand niet van dezen en geen en individu, aan onze zorg bepaaldelijk toevertrouwd, niet van onzen evennaasten, maar van het *gantsch menschelijk geslacht*, hetgeen voorzeker God niet welgevallig kan zijn, die steeds heeft willen tonen bij alle groote en gezegende gebeurtenissen, dat Zijn Geest, en Hij alleen, het goede werkt en daarom, opdat deze waarheid voor het afvallig menschenkroost niet verholten blijve, nimmer door vereenigingen van menschen maar door enkele individu's, het hart voor zijne invloeden openstellende en op Hem alleen, niet op medearbeiders steunende, zijne weldaden over het menschedom heeft uitgestort. De Christen zal dus het doel en de strekking van iedere geoorloofde verbroedering beschouwen als dienende ter onderlinge stichting en onderwijs, maar vooral ter opwekking en aanmoediging om God en de plicht standvastig getrouw te blijven, het-

hetzij fmaad en spot of roem en eer der menschen ons wachten! Aan deeze teekenen erkennen wij vereenigingen van ware Christenen, want waar twee of drie in den naam van Jezus bij elkander komen, daar is Hij ook; alle gevoel van personelijkheid moet daar wegzinken, en juist dan, als de geest Gods menschen gelijkelijk het hart vervult, zal het gevoel van onmacht in zich zelve des te grooter zijn en het bloot werktuig zijn in de Hand des Almachtigen, wiens wegen wij niet mogen voortuitloopen, zal de hoogste wellust der ziele wezen, — Doch waar wij dit niet aantreffen, waar integendeel de natuurlijke, zondige mensch, zijne personelijkheid verre van te willen verliezen, zich met zijnen zondigen broeder meent te zullen versterken en zich daarom vereenigt, waar men zich vleit hierdoor te kunnen overwinnen die hinderpalen welke de Voorzienigheid in alle tijden tegen de uitgestrekte plannen van den beperkten mensch heeft opgeworpen, waar trotschheid, waar vertrouwen of op eigene krachten of op die van den Mammon, zoo onontbeerlijk tot alle groote ontwerpen, en helaas! in deze jammerlijke dagen zoo algemeen aangebeden, eindelijk, waar geene erkenning van onmacht, van geheele afhankelijkheid en vertrouwen op Gods kracht ALLEEN de harten vervult, daar zijn ook de verbroederingen *uit den BOOZEN* (1).

Wan-

(1) Tallooze plaatsen worden er in de Heilige Schrift gevonden

Wanneer wij nu den tegenswoordig zoo werkfa-
men en alom als door befmetting toenemenden ijver
of woede der menfchen om maatschappijen het-
zij openlijk, hetzij in het geheim op te richten, na-
gaan en ze uit een godsdienstig oogpunt over zien,
O hoe smartelijk, hoe diep bedroevend is dan niet
het refultaat onzer befchouwingen ! —

Wij vinden, dit ontkennen wij geenfints, ook in
deze vereenigingen vele brave, oprechte en zeer
gemoedelijke Christenen, die of onbekend zijn met
den

den, die ons voor den dwazen en tevens zondigen ijver der men-
fchen om steun voor onze zwakheid buiten God te zoeken en op
vereenigde menfchen macht of andere ijdelheden en goederen de-
zer voorbijgaande wereld te bouwen, krachtelijk vermanen. „Wee
den kinderen die afvallen, spreekt de Heere, om eenen raetflagh
te maken. maar niet uit mij. . . . Wee dengeenen die in Egypte
om hulpe aftrecken ende steunen op peerden, ende vertrouwen op
wageningen, *omdatter vele zijn*, ende op ruyters, omdat *die seer
machtig zyn*, ende en sien niet op den Heiligen Israëls, ende
en foeken den Heere niet. . . . De Egyptenaers zyn *menfchen*
ende *geen Godt*, ende haere peerden zyn *vleesch* ende geen
geest, ende de Heere fal fyne hant uitftrecken, dat de helper
ftuyckelen fal, ende die geholpen wort, fal nedervallen, ende fy
fullen al te famen te niete komen. . . . Want alfoe heeft de Heere
tot my gefeyt, gélyck als een leeuw, ende een jonge leeuw over
zynen roof brult, wanneer schoon *een volle menighte herderen*
zamen geroepen wort tegen hem, en verfehrikt hy voor hare
ftemme niet, noch en vermedert hem niet *van wege harer veel-
theyt*; alfoe fal de Heere der heyrfeharen nederdalen, om te fry-
den voor den berg Zions, ende voor haren heuvel.” JESAIAS,
Cap. XXX en XXXI.

den waren oorsprong en strekking van het genootschap waarvan zij leden zijn, of wel het oogmerk koesteren, hetzelfde langfamerhand onder den hemelſchen zegen eene betere wending te geven, of eindelijk onvoorzichtig en dikwerf door gebrek aan genoegzame kracht om tegenſtand te bieden, zich met den ſroom laten wegfleepen, doch dit vermindert de waarheid niet, dat namelijk, waar menſchen, tot één lichaam bij elkander komen om het onvermogen van ieder in het bijzonder te overwinnen en niet Gods geest maar der menſchen beleid en verſtand te doen uitblinken, zoodanige verbroederingen tegen God en Zijn Gezalfden door den Vorst dezer wereld gebezigd worden. —

Wij mogen het niet vergeten, Jeſus Chriſtus moet de ſteenrotze zijn, waarop wij bouwen indien ons gebouw ſlagregen, waterſtroomen en winden zal kunnen weerſtaan. Wij zouden nu zonder veel moeite talrijke maatſchappijen en genootſchappen kunnen aanwijzen, die hoe vast zij ook thands gevestigd mogen ſchijnen eenmaal bewijzen zullen dat de onvoorzichtige bouwlieden op zand gebouwd hebben. Wij zouden in ſtaat zijn aan te wijzen waar zich reeds menige ſcheuring in de muren dier trotsche geſtichten vertonen en hoe zij die hunne daken en torens als die van Babel in de lucht verheffen reeds op de oever des afgronds waggelen om eenmaal als Babel in te ſtorten. Wij zouden in het teeken dat ieder dezer geſtichten in gulde letteren op het voorhoofd

hoofd draagt de dwaze maar niet minder Godtergette strekking dezer (2) eeuw kunnen aanwijzen, dan deeze beschouwing zou ons hier te verre afleiden: ik wil slechts de wijze waarop men ook de vaccine over de gantsche oppervlakte des aardbodems verspreid heeft, aan diezelfde beginselen toetsen. En wat vinden wij dan? Naauwelijks had JENNER in het jaar 1798 zijne ontdekking bekend gemaakt of men

(2) Dezer dagen juist toen dit derde hoofdstuk ter perse gereed was, viel mij een voortreffelijk boekje in handen, waarin ik onder andere *teekenen der tegenwoordige tijd*, ook de ijver der menschen om zich in genootschappen te vereenigen met de levendigste kleuren vindt afgebeeld; hetgeen de schrijver daarvan zegt, hoe weinig dit ook zij, bevestigt ten volle, hetgeen ik hieromtrent heb aangemerkt. Zie hier een uittreksel, dat zeer belangrijk is: „*Es existirt in Deutschland ein Tugend-bund*; man hat ein gesellschaft, „die sich aus America nach Europa verbreitet, und die *stiftung eines Ewigen Friedes* zur Absicht hat. Andere vereine versichern „den menschen Entschädigungen für verluste mancherlei Art; als für „verderbliche *Wechselfälle der Glücksumstände*, worin sie durch „*Feuersbrunst, Hagelschlag* u. dgl. gerathen können. Von der „grosfen Menge solcher Corporationen, die ich noch anführen könnte, „will ich nur noch einer Gesellschaft erwähnen, die sich verbindet, „ihre Mitglieder *vor der Wirkung der Hinfälligkeit sicher zu stellen*. Also hat unser Jahr-hundert auch eine *Assecuranz-Compagnie zur versicherung des Menschenlebens* ausgeboren! (Is de vaccine wel iets anders?) Eine Ausgeburt, die der Zeitperiode „würdig ist, wo die Menschen, indem sie stutzen *ausfer Gott* suchen, „zur Beruhigung oder sicherstellung ihrer schwachheit, gerade auf „Alles fallen, was am gebrechlichsten und unsichersten ist. Es ist „möglich, dasf ich zur viel gewicht auf diesen charakterzug unsrer- „zeit

men zag in 1799 een genootschap opgericht tot verspreiding der koepokinënting en wel voor minvermogensden! — Waarom toch deze maatregel? Heeft men ooit eene maatschappij opgericht om het gebruik van eenig geneesmiddel algemeen te doen aannemen en onder de minvermogene te verspreiden? Immers neen: waaraan zullen wij dan die voorbarigheid en verregaande onvoorzichtigheid toeschrijven? het groot gewicht der zake, zal men mogelijk zeggen, vereischte krachtdadige maatregelen van bescherming; maar meent gij dan, vermetele mensch, dat de Almachtige uwe maatschappijen noodig heeft om het geheel menschdom Zijne weldaden te doen genieten? Zou daartoe uwe bescherming nuttig zijn? En zoo van den anderen kant uwe kunstbewerking een gantsch anderen oorsprong heeft, meent gij dan in ernst dat uwe genootschappen in staat zijn hare aanstaande vernietiging te vertragen of tegen te gaan? Hetgeen uit God is behoeft men niet zoo angstvallig voor storm en wind te bewaren; maar men mag somwijlen

„zeit lege: aber er scheint mir doch eine ganz eigene Aehnlichkeit
„zu haben mit dem geheimen Instinkt oder Naturtriebe der Thiere,
„welche sich, bei der Annäherung einer Gefahr, enge zusammen
„schliesen . . . . Diese Menschen glauben, das sie schon zurecht
„kommen werden, ohne sich vor ihrem Oberherrn zu demüthigen;
„das sie trotz ihrer Gottlosigkeit, glücklich seyn, und am ende
„schon Mittel finden würden, des lieben Gottes entbehren zu
können!“ — Men zie *Die Zeichen der Zeit*, aus dem Französischen
des Herrn PFARRERS BOST, Genève 1822 überfetzt &c. Elberfeld
1823, pag. 55.

len tot eene zekere hoogte steenen op zand leggen en zich dwaaselijk verheugen, eenmaal zal die trotschheid vernederd worden, en het gevaarte zal instorten. Wij zullen eenmaal erkennen hetzij vroeg of laat dat de plante die de Hemelsche Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeit worden. Miskennen wij dan niet de aart van zulke voorbarige maatregelen van bescherming en ondersteuning. Onvertrouwen op God, en trotschheid op vereenigde menschenkracht, ziedaar de oorsprong dier menigvuldige maatschappijen, welke de aardbodem overdekken en waaronder ook die behooren waardoor de verspreiding der koepokinënting zoo krachtdadig werdt bevorderd. Laat ons nu die gezelschappen van naderbij beschouwen. Wat is meer bepaaldelijk het doeleinde dat zij beoogen? eene hoogmoedige naam zal ons dit weder aankondigen. — In het jaar 1803 stichte men in *Engeland* een genootschap, dat met het opschrift prijkte: „*Royal Jennerian Society, for the extermination of the Small-pox!*” voor de **UITROEIJING DER KINDERZIEKTE!** Ziedaar het oogmerk eenvoudig en op eene zedige wijze voorgesteld! Wij hebben in het eerste hoofdstuk het bespottelijke van zulk een dwaas voorgeven en de onmogelijkheid der uitvoering, zoo wij hoopen, voldoende bewezen, maar stellen wij eens, dat wij menschen de macht hadden eene ziekte uit te roejen, dan vraag ik het geweten van hem die God en niet den Moloch dient of hem zijne godsdienst niet verbiedt zoodanig een al-
ge-

genieen plan te maken, waardoor het gantsch menschelijk geslacht als door een tooverflag van een der geweldigste en doodelijkste plagen, zoo als de Vaccinatores zeggen, zou bevrijd worden? Ik vraag het den Christen, of hij zich hierdoor niet in de plaats van den Almachtige stelt of liever of hij niet hierdoor opentlijk tegen Hem ten strijde trekt? Immers zoo JENNER eens, door zoo vele duizende handen ondersteund, volkomen geslaagd was in zijne onderneming en den dood op deeze wijze zoo veel buit ware ontroofd geworden, dan zie ik geen reden waarom wij eenen tweeden JENNER die de roodvonk, eenen derden die de mazelen, en eindelijk eenen vierden, die alle koortsen even zoo wisten *uit te roeijen*, geen gehoor zouden geven; en verder waarom zouden wij dan (ik beschouw hier de zaak uit een Godsdienstig oogpunt en in de veronderstelling eener mogelijke uitvoering) van de *Medicina infusoria*, van het geheim om eeuwig te leven, van de ontdekking van den beruchten DELLA LENA, SALEMI en andere kwakzalvers van dat soort, niet mogen gebruik maken? eindelijk waarom dan niet alle onze krachten ingespannen om een middel tegen den dood te vinden? Hij die in het hart gevoelt wat Godsdienst is, gruwet op dit denkbeeld en helaas! daartoe brengt het mogelijk eens de dolzinnige trotscheid van den mensch, het vertrouwen op eige krachten en de verloochening van Jesus Christus den waarachtigen en eenigen Overwinnaar des doods,

God boven alle te prijzen, die door Zijn eigen bloed Zijne gemeente verkregen heeft (3).

Zoudt gij het gelooven, mijne lezers, een der braafste, achtingswaardigste mannen is door den geest der dwaling zoodanig verbijsterd geworden dat hij de verschrikkelijke en (laat ik het harde maar ware woord gebruiken) de Godlasterende uitdrukking heeft gebezigd dat „niemand in vervolg van tijd aan de „kinderziekte behoeft te sterven en daaruit gebreken „en mismaaktheden te erlangen, *die niet wil!*”. En voor wien dit niet genoeg zij, die leze de afschuwelijke taal door een der laatste lofredenaren op JENNER in het openbaar uitgesproken: „Met de „vorderingen der wetenschap streeft immers ook de „mensch in zijne volkomenheid en *onafhankelijkheid* „*van de fysieke natuur, het doel van alle men-* „*schelijke ontwikkelingen* voorwaarts; en eene ont- „dekking heeft des te grooter waarde, hoemeer zij „hem in staat stelt, in zijne hoogste aardse be- „trekkingen, *het noodlot en de noodzakelijkheid* (zou de schrijver ook de Voorzienigheid meenen?) te „ontwinden, zijne kluisters te verbreken en *in* „*het volle genot zijner vrijheid te treden* en zoo „bestaat er dan ook in de geschiedenis der ontdek- „kingen en uitvindingen geen schitterender voor- „beeld, hoezeer de *menschelijke geest den Proteus* „*der Natuur weet te breidelen en te beheerschen,*
als

(3) Hand. der Apost. XX. 28.

„als de Vaccinatie.” Verder is *de Wet der Vaccinatie, de Wet der Natuur en de gevaccineerde kweekelingen der Natuur* genaamd; en de schrijver roept eindelijk blijmoedig uit: „Zooveel vermag de
„mensch, wanneer verlichting hem bestuurt, een
„weldadige ijver, een zucht voor menschenheil
„en menschenbehoud hem bezielt. Zoo hebben de
„menschen van de 18de Eeuw de pest *ontmaskerd* (?) en tot over hunne grenzen verdrongen (?)
„en laten nu dien doodsengel, die te voren alleen
„heerschers van schrik deed trillen en door wiens
„magt onverwinnelijke heerbenden verslagen wierden,
„met eene geringe moeite van voor hunne
„poorten afwijzen. *Zoo wordt de bliksem, van bode eener vertoornde Godheid, tot vuurwerk,*
„*waarmede men nu speelt*, dat de kinderen zonder
„nadeel door de hand laten loopen, en om welks
„vreeslijke uitbarstingen te voorkomen, één enkele
„draad slechts behoeft gebezigd te worden!” Welk
een taal! welk een hoogmoed! ziedaar de mensch
aan zich zelve overgegeven; geheel bedwelmde door
den zwijmeldrank der eigenliefde gevoelt hij niet eens
meer de gruwelen die van zijne lippen rollen. Be-
klagen wij hen en laten wij voor hen bidden, want zij
weten niet wat zij doen! maar zullen ons deze
woorden *van het Christelijke* der vaccine moeten
overtuigen? Zal men in het streven naar de *onaf-
hankelijkheid der Natuur* de vordering der weten-
schap en *het doel* der menschelijke pogingen mogen

stellen? Zal men van den bliksem, dien geen godvruchtige zonder eerbied en ontzag voor de Goddelijke Majesteit aanschouwen kan, op eene zoo oneerbiedige wijze mogen spreken? Wien zal men volgen, den Heidschen HIPPOCRATES, die den Geneesheer een dienaar der Natuur noemde, of wel den Christen Hoogléeraar in de Geneeskunde die haar wil doen breidelen en beheerschen door den menschelijken geest! En zullen wij ons dan laten verblinden door het schijnbaar succès van een middel dat zoo geheel en al aan menschelijke krachten en pogingen wordt toegeschreven en ons zoo vele overwinnigen voorspelt? Mistrouw, O sterveling, mistrouw met mij, die mijne onwaarde gevoel en God voor dat gevoel dank, den hoovaardigen, die ons zoekt te verleiden! Gedenken wij wat SALOMO zeide (4): „Verméngt u „niet met hem, die met zijne lippen verlockt.” en getrouw aan dezen Hemelschen raad, o vermengen wij ons niet met hen die zich in het openbaar DE GOEDE en WELDADIGE noemen: wetende dat God de eenige Goede en Weldadige (5) is, en dat „elk een van „de meenigte der menschen zijne weldadigheid uit- „roept, maar wie zal eenen recht trouwen man „vin-

(4) Prov. XXI.

(5) Psalm LXII. 13, *En de goedertierenheid, o Heere, is UWE (of behoort U). Pf. CXV. 1, Niet ons, o Heere, niet ons, maar uwen Name geeft eere, om UWER GOEDERTIERENHEIT om UWER WAERHEID wille.*

„vinden?“ (6). Vermengen wij ons niet met hen die zich voor HET ALGEMEEN NUTTIG beschouwen, maar prenten wij het ons in de ziele, dat alleen de erkenning dat CHRISTUS bloed in afwasfing onzer zonden gestroomd heeft, voor *het algemeen nuttig* mag genoemd worden! Eindelijk vermengen wij ons niet met dezulke die aankondigen *eene ziekte te zullen uitroejen*. maar laat ons veeleer denken wat Jehova gesproken heeft, zeggende: „Siet, dat ik, ik die „Ben, ende geen God met mij: ik doode ende „make levendig, ik verfla ende ik heele, „en daar is niemand, die uit mijner hand redde (7).

Men werpe mij echter niet tegen dat zoo wij de ziekten in het algemeen en de kinderziekte in het bijzonder beschouwen, als wordende ons van God toegezonden, het ons volgens de bovengemelde aanmerkingen niet geoorloofd zoude zijn, iets tegen dezelve aan te wenden. Deze gevolgtrekking is volkomen ongegrond en valsch. Immers Hij, wiens vloek nimmer zonder zegening is geweest, heeft dit ook met betrekking tot de ziekten en derzelver geneesmiddelen getoond. Eene nauwkeurige beschouwing leert ons hoe in onderscheidene luchtfreken, door de Barmhartige en Onbegrensde Liefde Gods, de grond juist die voortbrengfelen oplevert, welke het geschiktste zijn ter bestrijding der ziekten, aan

die

(6) Prov. XX. 6.

(7) Deut. XXXII. 39.

die landen eigen : zij leert ons verder dat , toen wij bij den Amerikaan nieuwe prikkels voor wellust en weelde zijn gaan zoeken en daardoor de ziekten hem eigen op den Europeeschen grond hadden overgeplant , ook tevens de verspreiding der geneesmiddelen van die oorden werdt ingevoerd. Diezelfde Vaderlijke zorg kunnen wij ook in ieder geval , bij elken lijder gewaar worden : en waarom zouden wij dan wanhopen ook de kinderziekte door de gepaste middelen even als alle andere ziekten te kunnen verzachten of bestrijden ? Waarom zouden wij zeggen , dat de Godsdienst dit verbied , terwijl wij erkennen dat zij van den Geneesheer uitdrukkelijk vordert voor het behoud der aan zijne zorgen toevertrouwde lijders op de meest mogelijke wijze te waken ? Doch wij herhalen hetgeen wij boven hebben aangemerkt , iets anders is het een geneesmiddel voor deze of geene ziekte op te sporen en in een bestaand geval te gebruiken , iets anders een middel ter vernietiging der vatbaarheid voor een kwaal te beproeven , en niet tegen de ziekte van een bepaald persoon , maar van het geheele menschedom aan te wenden. Iets anders zegt het de Natuur (of liever de zich op onderscheide wijze openbarende inwerking van Gods Geest op den krankten) te ondersteunen en indachtig aan de goede en Godvruchtige les , dat een geneesheer geen meester maar dienaar van de Natuur moet zijn , haar te volgen en nategaan , iets anders haar te willen dwingen en hare werking door onze onge-

pas

paste geneeswijze of liever vergiftiging in het gezonde lichaam te storen, zoo als wij boven breedvoerig bewezen hebben, dat noodzakelijk door de vaccine geschieden moet.

Intusfchen heeft men onder de middelen gebezigd om de vaccinatie te billijken en haar als met de Godsdienst overeenkomende te doen beschouwen, ook van de Heilige Bladeren gewag gemaakt en voorgegeven, „dat MOZES van God zelven wetten ont-
„vangen had, niet alleen ter bewaring der ge-
„zondheid van het door Hem uitverkoren Israëlitisch
„volk, maar ook vooral ter voorkoming der be-
„smettelijke ziekten, die zoo ligtelijk onder de
„bewoners van warme en heete gewesten, gelijk
„de Israëlieten waren, zouden kunnen verspreid
„worden.” Hierop make ik twee aanmerkingen, vooreerst: Al ware het, dat de zaak in deze woorden vervat, toepasselijk zoude zijn op de vaccine, zouden wij dan al de toepassing der perfoon, op wier gezag alles aankomt, kunnen aannemen? Zegt het niets, onmiddelijk door God zelven geroepen te zijn, of heeft ook JENNER zulk een roeping gehad, en uit naam van den Heere gesproken? Maar er is meer; (en dit is mijn tweede aanmerking tegen de aangehaalde plaats) ook de toepassing der zaak is gantsch verkeerd en valsch. Immers MOZES spreekt nergens van de melaatschheid of eenige andere anstekende ziekte te zullen uitroejen en verdelgen,

maar hij geeft alleenlijk de wijze te kennen, volgens welke de krankten moeten behandeld worden, alsmede ingevalle zulk eene ziekte zich werkelijk onder het volk vertoonde, hoe men alsdan de verdere verspreiding derzelve moest tegengaan. Ieder ziet hier duidelijk dat de voorgeschreven genees- en behoedmiddelen eene reeds daar zijnde ziekte onderstellen; maar nergens maakt MOZES gewag van zoodanige middelen, die dan, wanneer er zich geene melaatschen vertoonden, in het werk gesteld moesten worden. Daarenboven verschillen de behoedmiddelen, door MOZES opgegeven, hemelsbreed van die, welke in onzen tijd worden geroemd en voorgeschreven. Immers, hetzij men de inoculatie of vaccinatie neme, men geeft hier een *zeker* kwaad (want, hoe gering ook de zich vertoonende uitwerking dier zoogenaamde voorbehoedmiddelen zij, dat men het lichaam daardoor ontstelt en eene ziekelijke aandoening veroorzaakt, zal wel niemand ontkennen) om het lichaam voor een *onzeker* kwaad te beveiligen, terwijl MOZES alleen van reiningen, zuiveringen, afzonderingen of verwijderingen van het zieke voorwerp gewag maakt. De wetten dus die MOZES van God zelven ontvangen had ter voorkoming der besmettelijke ziekten, betreffen geene eigenlijk gezegde *voorbehoedmiddelen*, maar veeleer voorzichtige maatregelen, in gevalle zich zoodanig eene ziekte vertoonde. Dat dus de aangehaalde plaats en de wijze, waarop men zich op den Bijbel beroept, om de

de invoering der vaccine te billijken , alle toepasfing misfen , meenen wij bewezen te hebben ; terwijl wij tevens hier uit bemerken , hoezeer zich anderzints kundige en achtingswaardige mannen ook bij deze toepasfing door vooringenomenheid hebben laten verblinden. Neen ! laten wij het niet vergeten ! Er beftaat eene waarachtige overeenkomst tufchen de geestelijke en lichaamlijke genezing. De geneesheer kan , met vertrouwen op Gods bijftand , de beftaande ziekte door gepaste middelen genezen , en hij mag , in dit vertrouwen , hare verfpreading trachten te beletten , even als verlichting van hart en verftand door Gods Woord onze geestelijke ziekten genezen en de verdere verfpreading der zonde kan voorko- men ; maar het zal den geneesheer even onmogelijk zijn de *vatbaarheid* voor eene ziekte bij dezen of geenen uit te roejen en te verdelgen , als onze geestelijke *vatbaarheid* , of liever *geneigdheid* tot het kwade , die niet tot de een of andere perfoon flechts maar door geheel het menfchelijk geflacht is doorge- drongen , hier in dit aan de ftof geboeid leven immer zal kunnen vernietigd worden. Treden wij dus niet in Gods wegen , door ons op te werpen , om zoo- genaamde *Goddelijke* weldaden over het menfchdom uit te ftorten ! De Godsdienst verbiedt den zwakken fterveling , zulk een algemeen en bovenmenfchelijk plan te maken , en keurt ten sterkften af hetgeen ons van den menfch met den naam van *onfeilbaar* of

eeuwigdurend of tot in het laatste geslachte zijn kracht behoudende, wordt aanprezen.

Wat den onvergeeflijken en zoo dolzinnig aangewenden ijver aangaat, waardoor men zich verftout heeft, toen de ontdekking naauwlijks gemaakt was, tallooze proeven, aan de groffte Empirie (8) en het ver-

(8) Ik beschouw die proeven als grove Empirie, en meen waarlijk niet te veel gezegd te hebben. Immers men vaccineerde een zeker getal kinderen, kort hierop inoculeerde men eenige van dezen met de Natuurlijke pokken, en zoodra zich *hierna* geene pokken openbaarden, dan besloot men hieruit dat de vaccine *voor altoos* voor de kinderziekte beveiligde, eene gevolgtrekking die geheel valsch en ongegrond is, daar deze proef alleen zou kunnen gezegd worden te bewijzen, dat de vaccine eenen zekeren tijd haar beveiligend vermogen behield, en men toen vooral nog niet bepalen kon, of dit vermogen van langen duur zou zijn en stand houden, dan wel of hetzelfde zich niet verder uitstrekke dan gedurende die twee of drie maanden, verlopen tusschen de vaccinatie en inoculatie: en waarlijk in dit opzicht staat de vaccine eenigzints gelijk met de mazelen bij voorbeeld; immers zoo lang de mazelen-stof in het lichaam werkt, ziet men dikwerf de opgenomen pokstof werkeloos blijven, waarom zullen wij dan niet mogen veronderstellen, dat even zoo gedurende de geheime en diep doordringende maar langzame werking der koepokstof, de ingeente natuurlijke pokstof geen invloed op het gestel uitoefend? maar behalven deze proeven, wat zullen wij zeggen van die, waardoor men de gevaccineerde kinderen niet alleen in aanraking met anderen bragt, die soms door de ergste soort van pokken waren aangetast, maar zelfs de hemden en doeken nog warm en van het *pus variolosum* doorweekt, die ongelukkige schepfeltjes aantrok, welke deze dolzin-

nige

verzuim van alle plicht zichtbaar haren oorsprong verschuldigd, in het werk te stellen, (hetgeen helaas! voor een vernuftig en wijsgeerig onderzoek moest doorgaan) geen Godvruchtig man, hij moge overigens over de vaccine denken zoo hij wil, zal dien ijver immer kunnen billijken.

Eertijds, zoo men eenig onbekend geneesmiddel (vooral wanneer men daardoor zulke ongemeen groote resultaten trachte te verkrijgen) wilde invoeren, bezigde men eerst dieren tot het nemen van proeven; hoe-

wel nige *Experimentatores* tot voorwerpen hunner proeven namen? wat zullen wij zeggen van die proeven, waarbij men kinderen die gevaccineerd waren, overgaf aan zoogsters aan zware pokken krankliggende, zoodat (om hunne eigene woorden te gebruiken) de zuigeling zonder eenig nadeel (?) de melk vermengd met het *pus vario lasum* tot zich nam, en men zelfs *gedroogde etter met kinderziektetof besmet, sommigen liet doorslikken.*

Zullen wij nog verder gewag maken van de onbegrijpelijke onkunde en dartele proefnemingslust, waardoor men dan eens de eene arm met koepokstof de andere met Natuurlijke pokstof inente, dan weder dit kunstje op een en dezelfde arm in het werk stelde, ja zelfs (hoe verre heeft het de dwaasheid gebracht!) dat er sommige een mengsel van menschelijke pokstof en koejensmet maakten, en daarmede de hen toevertrouwde kinderen inente? Ziedaar de grove en baldadige Empirie, welke met de gezondheid en het leven der menschen, als het weeldrig kind met een of ander werktuig, meent te mogen spelen! Schamen wij ons dat de geneeskunde van de 19de eeuw, hoe ook, wat sommige harer deelen betreft, boven die van vorige eeuwen te stellen, in hare toepassing op het menschelijk lichaam zulke roekelooze en barbaarsche proeven heeft in het werk gesteldt, ja als iets wijsgeerigs geroemd en aanprezen!

wel het ons niet moeilijk zoude vallen te bewijzen (zoo het hier de plaats ware) dat zelfs zoodanig een onderzoek nimmer het gewenschte doel kan bereiken; naderhand, bij de invoering der inoculatie heeft men den mensch daartoe gebezigd en vermeend, dat het den geneesheer vrijftond, hen, die door de réchterlijke macht, ter dood veroordeeld waren, tot voorwerpen te gebruiken eener zoo bespotlijke als ongeoorloofde lust van proeven te nemen; doch om de vaccine door te drijven is het schandelijk misbruik tot de hoogste trap geklommen, en wel in evenredigheid van de grootere uitgestrektheid der oogmerken. Het waren geen dieren meer, geene den dood schuldige misdadigers, neen! onnoozele kinderen, geen weêrstand kunnende bieden, ziedaar de voorwerpen, die men aan zulke dwaze proefnemingen onderwierp (9)! het waren kinderen, wier teder en gevoelig gestel zoo maar onbedacht werd prijs gegeven aan eene kunstbewerking, die (zelfs in de vooronderstelling der vaccinators) een onbegrijpelijk diepen indruk op het geheele zamenstel des lichaams moest maken, als zullende de vatbaarheid voor de kinderziekte vernietigen, en dus een

novel dat nu bekend is op een ander plaats, 200

(9) Verontwaardiging moet het hart van ieder rechtchapen man vervullen, wanneer hij bij een zeker lofredenaar dier kunstbewerking de smet van de Koe-uifers met den naam van *GODDELIJKE STOF* schier op ieder pagina ziet bestempelen, en de verfoejelijke vaccinatie door een der laatste Apologisten vindt aangeprezen, als zijnde *DE PHYSISCHE WEDERGEBOORTE VAN HET MENSCHELIJK GESLACHT!*

zoo geweldige kwaal in haar eerste beginfelen aantasten. Men vond menig onvoorzichtigen vader, die koelbloedig reeds in de eerste jaren aan dit nieuw middel zijn eigen kroost blootstelde. Sommige ouders daarentegen, hoewel anders niet tegen de vaccine, waren huiverig hunne kinderen daaraan te onderwerpen, hetgeen voorzeker het plan der vaccinatores had kunnen dwarsboomen. Maar hoe? zou door deze *kwalijk gepaste liefde, die schroomvalligheid, dat vooroordeel en bijgeloof der ouders* (zoo als men het noemde) de ontdekking van het *transcendentaal* genie van JENNER mogen benadeeld worden? Zou hierdoor de algemeene invoering der vaccine belet worden, doordien men geen genoegzaam getal *resultaten* met gewenschten spoed had kunnen verkrijgen? O, neen! eenmaal het plan gemaakt eener algemeene aanwending der vaccine, moest dit doorgedreven worden, al was het met verguizing van Godsdienst, plicht en geweten! Het was de tijd nog niet, om een of anderen zedelijken dwang op die *verblinde* ouders uit te oefenen. Men zoude toen nog daardoor gelegenheid gegeven hebben tot een hardnekkigen tegenstand, dien men zorgvuldig vermijden moest, daar men denzelfden nog niet had kunnen bemeesteren. Maar wat dan? Hoe zal men anders zijn onbeschaamden ijver of woede om proeven te nemen den teugel vieren? O mensch! lees en bloos! Vondelingen en ouderlooze kinderen, beroofd van die tedere bescherming, die ieder bij zijn eigen

eigen vleesch en bloed vindt, maar geplaatst onder het toezicht van lieden (10), die hun tot ouders moesten verstrekken, dezen zijn het, waarop men zijn dolzinnigen tijrannij ter doordrijving van een zoo Godtergend plan onbelemmerd kon uitoefenen. Ziedaar de kudde, waaronder de wolf zijn slachting vrij en ongestoord aanrichten zal; zij, die het herdersampt op zich genomen hebben, vergeten plicht en geweten, en liggen te slapen! Droevig is deze beschouwing, maar helaas! zeer *consequent* met het beginsel waaruit wij de vaccine beschouwd hebben. De bladen toonen, uit welk een grond de wortel zijn voedsel zuigt, en welke vruchten wij te wachten hebben.

Zoodanig is de wijze, waarop ik de vaccine zelve, en de middelen waardoor zij doorgedreven werd, gemeend heb aan de beginfelen der Godsdienst te moeten toetsen; en aldus heb ik de voornaamste beweegredenen, die mij van het ongeoorloofde en onchristelijke van deze kunstbewerking overtuigd hebben, aan den godsdienstigen lezer opengelegd. In alles erkenne men één oorsprong, één doel, en tevens één gedaan

(10) Ik spreek hier van die Bestuurders der Wees- en Vondelingshuizen, welke in de eerste tijden der vaccine toegestaan hebben, dat men in die gestichten de ongelukkige kinderen aan proeven onderwierp. Dat naderhand, toen de invoering der vaccine algemeen was geworden, en men niet dan hare gelukkige gevolgen hoorde roemen, deze kunstbewerking ook door de Bestuurders van die gestichten beschermd werd, is zeer natuurlijk.

daante. De mensch vergeet de plaats, die hem door de Voorzienigheid Gods is aangewezen. De Overheden treden buiten het gebied hunner macht, wanneer zij het geweten der ouders, hetzij middelijk of onmiddelijk dwingen of hun voorschrijven, hoe zij voor het lichaamsbehoud hunner kinderen zorgen moeten. De menschen vergeten hun plicht, wanneer zij een bovenmenschelijk plan maken en zich verbreederen om een algemeen nut te stichten; dit komt God alleen toe, en men treedt in Zijne wegen, wanneer men daartoe het dwaas en ongeoorloofd ontwerp maakt. De geneesheer treed buiten zijn bepaalden kring, als hij niet te vreden onder God eene bestaande ziekte te kunnen genezen, en hare verdere verspreiding voorkomen, een middel in het werk stelt, dat de vatbaarheid voor deze of geene ziekte zou moeten uitroejen, of wel als hij voor de gezondheid van het geheel menschdom van meening is te moeten waken: ook dit plan komt den Onzienlijken en Almachtigen geneesheer toe, en ook in Hem alleen is zulk een geneeskracht. Eindelijk ook de voogden en beschermers van ouderloze kinderen en vondelingen vergeten hun pligt en de stand waarin de Voorzienigheid hen geplaatst heeft, zoodra zij meer willen doen voor de aan hunne zorg toevertrouwde kinderen dan de ouders zelve: als men de meeste vaders huiverig vindt om hun kroost aan deze of geene geneeswijze te onderwerpen, dan *mag* geen voogd of beschermer, zelfs al komt het hem
voor,

voor, dat domheid en vooroordeel de rede der tegenstand zijn, met de hem toevertrouwde panden anders te werk gaan. Hierdoor treedt hij buiten zijn kring en dit is plichtverzaken.

Alle deze verregaande misbruiken hebben bij de vaccine plaats gehad; de Godvruchtige lezer make hieruit een gevolgtrekking, en wat mij betreft, ik zal mij gelukkig achten, zoo het bovenstaande hem zal opgewekt hebben om de verspreiding der vaccine of welk nieuw voorbehoedmiddel ook in het vervolg moge aangeprezen worden, uit een Godsdienstig oogpunt te beschouwen, en aan zijn geweten te toetsen.

God bekronde met zijne vruchtbaarmakende zegen de overdenkingen die het onderzoek, waarmede ik mij in deze bladeren heb bezig gehouden, bij mij heeft opgewekt, en brenge mij door Zijne kracht en genade op den weg der waarheid, indien ik moge gedwaald hebben!

Zoo hebben wij dan onzen taak verricht: wij hebben getoond dat niet alleen de beginselen der ware geneeskunde maar ook die der Godsdienst, zonder welke er geene ware geneeskunde denkbaar is, de nadeelige en ongeoorloofde strekking der zoo algemeen geroemde en helaas! zoo roekeloos angewende vaccine, ieder rechtschapen geneesheer, die zich met een onpartijdig onderzoek der zake bezighoudt, noodzakelijk zullen moeten bewijzen. Wij hebben gezien dat zelfs de vaccinatores de werking der koepokmet als een de ontwikkeling vervroegend middel hebben aangemerkt, vergetende de noodlottige gevolgen voor het geheel gestel uit die bron noodzakelijk voortvloejende. Wij willen nu ten flotte bewijzen, hoe de vaccine met het groot ontwerp dat vooral in deze dagen door den Bozen tot verderf der menschen schijnt te worden doorgedreven, in het allernauwst verband staat: dit groot ontwerp is het schepsel van zijnen Schep-

per te verwijderen, de middelen hiertoe aangewend zijn veelvuldig, maar alle werken op dezelfde wijze door het *hart*, het *verstand* en het *lichaam* te bederven: de *tegenswoordige opvoeding*, het verfoeilijk *magnetismus* en de even zoo affchuwelijke *vaccine*, bieden elkander hiertoe de hand. Het onderwijs wekt de bij onze voorouders zoo wijsfelijk in rust gehoudene zielsaandoeningen en geestvermogens op, door allerhande prikkelen der eerezucht, hoogmoed en ijverzucht. Verzuim van al wat tot de verbetering van het zedelijk gevoel des kinds dienstig is, gaat gepaard met den onvoorzichtigen ijver om al wat zijn verstand, hoewel in eene verkeerde richting, ontwikkelen kan, voort te zetten.

Men roept de *vaccine* te hulp om de voeding, en het inwendig leven te storen, de natuurlijke ontwikkeling des kinds tegen te gaan en daarentegen zijn zenuwgestel op te wekken, gevoeliger te maken, te overprikkelen, en dus in dat opzicht eene tegennatuurlijke ontwikkeling te bevorderen.

Men roept het *Magnetismus* te hulp om het herfengestel te beroeren, het verstand te benevelen, den ongelukkigen mensch voor Gods invloeden ongevoelig te maken, en van den anderen kant, het gantsche zenuwgestel, en voornamelijk dat van den buik tot de hoogste graad te prikkelen, en tot allerlei onnatuurlijke werkingen te brengen. Het *magnetismus* is voor den volwasfen man, hetgeen de tegenswoordige moreele en physique opvoeding (waar-

toe

toe de vaccine behoort) voor het kind is: Wat staan wij dan zoo verbaasd, wanneer wij die rampzalige kinderen zoo vroeg reeds vorderingen zien maken in zommige kunsten en wetenschappen waarvan het sterk en gezond kroost onzer voorouders op die jaren nauwelijks den naam kenden? Ook dit is het gevolg der overprikkeling van het zenuw-leven, dat weldra uitgeput en krachteloos neêrzinkende weigert de ziel te gehoorzamen, hetgeen soms het droevig gezicht oplevert van een soort van kindschheid, met die der grijsheid overeenkomende, bij jongelingen die eerst hun levensbaan intreden.

Ik ken er meer dan een die in de eerste levensjaren eene wonderbare vlugheid van bevatting, een zoogenaamde geestigheid en vernuft hadden, die meermalen de verblinde ouders door allerlei tentoonstellingen vermeerderden: thands op de jongelingsjaren gekomen, wat is van al die schitterende gaven die zoo veel schoons voor den toekomst beloofden geworden? Gelijk de flikkeringen eener stervende lamp, zoo zijn die vonken van genie ten eenemale uitgedoofd! Onze voorouders wisten dit zeer wel: zij mistrouwden daarom steeds die vroege rijpheid, altijd bevreesd, gelijk zij te recht waren, de Natuur in hare langzame, maar zekere werking te storen: Zoo zeide een oud Fransch Schrijver

„ Je n'ay jamais osé trop esperer des grands commencements d'esprit et de memoire, lesquels cependant on admire aux enfans. Je scay bien qu'ils ne peuvent

qu'atteindre leur force et leur vigueur, et si plustot, la chose n'en va pas mieux" Maar wat doen wij? Wij stellen alles in het werk om onze kinderen vooral verstandig te maken, zonder ons te bekommeren of wij zwakke jongelingen en afgeleefde mannen vormen, die ja het leven nog behouden, maar even als uitgedorde bladen nog aan den boom blijven hangen! bij elken vlugge trek of geestigen nval des kinds roepen wij met eene belachelijke tevredenheid en blijmoedigheid. *Er zijn geene kinderen meer!* Welk eene droevige waarheid! neen, er zijn geene kinderen meer! hoogst zeldzaam, zoo ooit, zijn bij hen niet alleen de onnoozelheid van het hart, de eenvoudigheid van het kinderlijk verstand meer te vinden, maar ook het kinderlijk lichaamsgeftel. Waarom zullen wij dan verwonderd zijn, al zagen wij naauwlijks een enkel voorbeeld meer van kinderziekte, daar wij ook naauwlijks kinderen meer aantreffen!

Er zijn zeker uitzonderingen, maar over het algemeen zijn ze federt de laatste 25 jaren zoo vreeslijk verbasterd van vorige geslachten, dat zij met deze vergeleken, noodzakelijk ieder nadenkenden natuurbeschouwer bedroeven moeten. Spierkracht en stevigheid van wel doorvoede deelen hebben bij hun voor zwakte en teérheid moeten wijken: het kinderlijk gelaat toont niet meer die frische blozende wangen, dat teken van de gezondheid der fappen, niet meer dat helder oog, waarin, hoe ook vervallen van den eersten, oorspronkelijken staat, nog een schadu-

du-

dawe van onnozelheid, van kinderlijke liefde in wemelde, neen, eene vale, bleeke kleur dekt thands hunne drooge en schrale kaken, een bovenmaten glinsterend oog, dat iets verschrikkelijks heeft, verraad de inwendige onrust der ziele. Overprikkeling en zwakheid maken hun gestel uit, en de zenuwachtige aandoeningen, eertijds aan die jaren eigen, waarop de mensch (de vrouw vooral) begint te vervallen, worden nu, gelijk een onzer Hoogleeraren eenige jaren geleden zeer juist aanmerkte, in de kinderkamers terug gevonden! Alle treurige gevolgen eener te vroege en verkeerd ingerichte ontwikkeling, die een onafzienbare keten van allerlei kwalen met zich zal slepen, zoo Gods genade en barmhartigheid het niet verhoeden.

Ik herhaal het dus, het verkeerd onderwijs, het Magnetismus en de vaccine, die allen juist in het merkwaardig tijdstip dat wij beleven, zoo krachtig als algemeen, zoo ijverig als onvoorzichtig zoo onbeschaamd als ongeoorloofd worden doorgedreven, deze drie middelen, door den Vorst dezer wereld aangewend staan tot elkander in het allernaauwste verband. Het tegenswoordig onderwijs vernietigt om zoo te zeggen de gezondheid en het leven van het zedelijk gevoel, dat God ons in het hart legt en aankweekt. Het magnetismus vernietigt de gezondheid en het leven van het oordeel, doordien het den mensch kennis en verstand buiten God doet zoeken. De vaccine vernietigt de lichamelijke gezondheid en het leven,

O 3

daar

daar zè de Natuur en hare werkingen die steeds het welzijn van ieder individu ten doel hebben, op het gevaarlijkst tijdstip des levens verstoort en tegenwerkt. Vanhier dan ook het noodzakelijk gevolg (tenzij Gods Almacht er tuschen kome) de verbastering van het zedelijk, van het verstandelijk en van het lichamelijk bestaan der menschen, en het einde van dit alles verwijdering van de hoogste Deugd, die God is, van de ware verlichting, die uit God is, en van de bron des levens die in God is, terwijl ons hiervoor gegeven worden de geest der boosheid, de geest der menschelijke wijsheid, die dwaasheid is bij God en eindelijk de geest des verderfs, waardoor het menschelijk lichaam, bestemd om den Tempel des Heiligen Geest te zijn, tot eene woonplaats der Duivelen wordt vervormd, de Engel in ons ontheiligt en de slang, het buikdier gevoed en aangekweekt.

Waakt ende Bidt! is de les van het gezegend Evangelie, en wij, Christenen, wij liggen te slapen of, nergens eenig gevaar vermoedende, geven ons met vol vertrouwen aan de invloeden des Bozen geests over, vergetende dat deze aartsvijand van het menschelijk geslacht omgaat als een brieschende Leeuw! Dat wij dan toch uit dien doodslaap worden opgewekt, voordat het vreeslijk uur der vlamme wreke van Jehova gekomen zij! Dat wij ontwaken daar het nog *heden* genoemd wordt! Wij, Nederlanders vooral, wij door Gods genade zoeken-

kennelijk, zoo uitmuntend, zoo overvloedig in alle tijden gezegend, wij, die een plekje gronds bewonen, dat, even als weleer *Judea*, door de vruchtbaar makende daauw des Hemels besproeit wordt, en waarop de wijngaard des Heeren bij de zwaarste stormen en onweersvlagen gebloed heeft en vruchten geleverd, wij Nederlanders, moesten vooral die bijzondere zorg, die liefde, die langmoedigheid van onzen Hemelschen Vader aanbidden, en de gaven die Hij bij voorkeur over ons land heeft uitgestort met een ootmoedig en dankbaar gemoed erkennen en genieten! Ja, mijne Landgenooten! *Holland* is bij uitstek door God gezegend, wij mogen dit niet vergeten. Doorbladerd vrij de Geschiedenisfen der volkeren, onderzoekt de karaktertrekken van iedere natie, en de persoonlijke hoedanigheden van beroemde mannen, waar vindt gij een land, dat zich zoo voorspoedig uit naauwlijks zichtbare beginfelen ontwikkeld heeft, waar vindt gij een natie, wier hoofdtrek zoo kennelijk de Godvrucht in alle tijden geweest is, waar vindt gij beroemde mannen, die naar evenredigheid van de uitgestrektheid des lands, zoo groot in getal, zoo uitstekend in alle vakken en vooral zoo ootmoedige en kinderlijke aanbidders van God in Christus waren? eindelijk, waar vindt men een land, wiens belangen met die van zijne wettige overheden zoo onafscheidelijk verknocht, ja tot een gesmolten zijn, als ons gezegend *Holland*, met het doorluchtig flambuis van Oranje! Hoe menigmaal werd dit

Holland met Oranje aan het Hoofd door de Hemel-
sche genade als een bolwerk gebruikt voor de
ware Godsdienst, als een steun en toevlucht voor
de zwakke en verlatene, als een wraakheraut voor de
baldadigen! Aanschouwt het leven van onze brave
voorouders, hoe eerbiedwekkend, hoe eenvoudig
hoe Christelijk, was hetzelfde in die dagen, toen zij
voedsel voor hart en verstand, toen zij kracht,
gezondheid en leven in hun eigen land zochten, en
van den God van Nederland affmeekten! Zij erken-
den toen de weldaden hun uit den Hemel geschonken
en waren gewoon al hetgeen de vreemdeling hun
aanboodt aan de beginfelen van de ware Godsdienst
en Zedeleer, ons door Christus gepredikt, te toetsen,
en hadden moeds genoeg de vervolgingen van
machtigen naburen liever te trotseeren, dan tegen
plicht en geweten te handelen! Volgen wij dan
hun voorbeeld! O mijne Landgenooten, thands zijn
wij bastaardtelgen en wedijveren wie onzer met
meer roekeloosheid en voorbarigheid alle vreemde
vergiftigen planten met verwerping van die Gods
goedheid ons schenkt, op onzen grond zal overbrengen.

Zoeken wij dan niet langer voedsel voor het hart
in dat *Frankrijk*, waar een verfoejelijke VOL-
TAIRE en andere zielsmoordenaren van dat soort,
de lucht verpest hebben, en waar al hetgeen de
beginfelen van braafheid en eerlijkheid zou kunnen
aankweeken, door allerhande kunstenaarigen des Satans
den bodem werd ingeslagen. Zoeken wij niet langer
voeds-

voedfel voor het verstand bij den dweepzieken Duitscher, die ons zijne filosofie, zijn Magnetismus en andere giften voor de ware, ons door den Almachtigen geschonke reden aanbiedt. Mistrouwen wij alle verlichting die niet van God uitgaat, en vergeten wij niet dat Christus zich het Licht der wereld noemt. Eindelijk dat wij niet langer bij den roekelozen en dolzinnigen Engelschman, verzorging voor ons fysiek bestaan zoeken; ook hier wordt ons alsom voor honing, gift voor geneesmiddel gegeven: in *Engeland* immers ontstondt de belachelijke kunst om eeuwig jong te blijven, (de *Medicina infusoria*) die echter weldra door de noodlottige gevolgen die zij opleverde geheel te niete gegaan is. Uit *Engeland* zijn een aantal kwakzalverijen opgekomen, met eenen onweerstaanbaren ijver en snelheid voortgezet, doorgedreven en eindelijk in het niet verzonken. Uit *Engeland* is het zoo verderfelijk stelsel van BROWN ontstaan, dat ook door allerlei overprikkelingen, bloei, kracht, gezondheid en leven ondermijnt en verteert, en ook thands door de meeste geneesheeren als zoodanig is beschouwd en verworpen geworden. Uit *Engeland* is de verderfelijke inoculatie door allerhande kunstgrepen doorgedreven en over het geheel aardrijk verspreidt, totdat men wakker geworden en haren nadeeligen invloed duidelijk inziende, haar heeft moeten verlaten. Eindelijk ook de verderfelijke

vaccine zijn wij aan dat zelfde *Engeland* verschuldigd; zij wordt even als de inoculatie dolzinnig en met woede voortgezet, met geweld gehandhaafd en helaas! bij verblinde ouders van meer belang beschouwd, voor het behoud hunner kroost, dan het pand van Gods liefde, ons in de instelling des Doops zoo genadiglijk geschonken! Christen! waakt ende Bidt! Herken aan alle deze werken des Bozen Geests, dat hij u verleiden wil, en van uwen Heiland verwijderen. Alles, alles wordt in het werk gesteld om u te verblinden en de oogen te doen sluiten voor het gezegend tijdstip dat nabij is, de wederkomst van den Heere JESUS CHRISTUS om te richten beide de doode en de levende. Ja Christenen, dit tijdstip [nadert, en terwijl uw Verlosfer u de krachtige vermaning gegeven heeft van te Waken en te Bidden, geeft gij u rockeloos aan de slaap van het duivelsch Magnetismus over, terwijl CHRISTUS tot u gesproken heeft, zeggende: verheerlijkt God in uw lichaam ende in uwen geest, zoo ontheiligt gij dien God door beide uw lichaam en uw geest, met giften van allerlei aart te voeden en aan te kwecken. Wij zien dus hoe zondig wij handelen zoo wij bij onzen nabuur of gift voor het hart ontleenen, zich verheugende de banden der plichten te hebben losgerukt, of gift voor het verstand, op menschelijke wijsheid trotsch bij de miskenning van de ware verlichting of eindelijk gift voor het lichaam,

lichaam, dat ons eene schijnbare gezondheid en genezinge aanbrengt, gelijk er een schijnbaar geluk en voorspoed ook voor den afkeerigen van God bestaat! Dat wij dan ook de verdere verspreiding van een zoo diepdoordringend gift tegengaan! Dat wij dan de afzichtelijke en ongeoorloofde vaccinatie even als zoo vele naderhand verderflijk bevonden geneeswijze mogen afleggen, verwerpen, en het voorbeeld onzer rechtschapen voorouders volgen, die hunne zedeleer, hun onderwijs en eindelijk hunne physique opvoeding en geneeskunde aan de Godsdienst van het eenvoudig geloovend harte gewoon waren te toetsen. Dan en dan alleen zal het opkomend geslacht weder de vreugd der grijsheid zijn, dan en dan alleen zal *Holland* weder bloejen, en Gods zegen zal hare inwoners als voorheen, welvaart en geluk schenken. Nu zijn wij aan lichaam en ziel krank, gevaarlijk krank, en van Gods Geest is alleen herstel te verwachten. Hij moet een ieder in welke betrekking ook geplaatst, het harte vervullen, en den Geneesheer vooral, die dan eerst tot het welzijn zijns evennaasten, tot zijne eigen heiligmaking en tot de verheerlijking van zijnen God en Verlosfer, zijne gewichtige taak gezegd kan worden volbracht te hebben, als hij zijn hart voor Gods invloeden weder zal geopend hebben, en niet wijzer dan den Almachtigen wil zijn.

Hierna strevende met alle mijne vermogens, en
over-

overtuigd dat de vaccine zoowel met de beginselen der ware geneeskunde als met de plichten eens Christen strijdig is, zoo verklaar ik hier niet alleen nimmer deze hoogst verderfelijke en ongeoorloofde kunstbewerking te zullen in het werkstellen, maar ook daar, waar ik eenigen invloed heb, en waar mijn raad iets vermag, dezelve te bezigen, om ouders en voogden van het gevaarlijke en nadeelige der schijnbaar zacht en gunstig werkende vaccinatie te overtuigen, waartoe ik mij plichtshalve geroepen gevoel.

D R U K F E I L E N .

Pag. 9 reg. 2 <i>saat</i> in den Godsdienst	<i>leest</i> in de Godsdienst.
<i>idem</i> — 22 — of zoodanige.	— of de zoodanige.
Pag. 10 — 7 in de Noot <i>staat</i> dezelfde	— diezelfde.
— 11 — 25 <i>staat</i> en dat door de kunst	— en dat de door kunst.
— 13 — 10 — de rede, die	— de rede, dat
— 20 — 6 in de Noot <i>staat</i> welke, ons	— welke ons.
— 37 — 17 <i>staat</i> geenzints	— geenszins.
— 41 — 17 — JENENR	— JENNER.
— 53 — 5 — bekennt	— bekend.
— 67 — 1 — koepokinenting	— vaccine.
— 67 — 13 — toegeven	— toegegeven.
— 69 — 1 — ieder eens	— ieder, eens
— 70 — 9 — kenmerk	— onderscheids-ken-
— 76 — 17 — geenzints	— geenszins. (merk.
— 83 — 25 — het koepoksmet	— het koepokgift.
— 90 — 6 — de 12 ^{de} of 13 ^{de} Eeuw	— de 6 ^{de} of 7 ^{de} Eeuw.
— 95 — 1 — <i>aarom</i>	— <i>daarom</i> .
— 101 — 11 — het aangebrachte smet	— de aangebrachte smet.
— 126 — 12 — die niet alleen	— dat niet alleen.
— 127 — 5 — geensints	— geenszins.
— 127 — 6 — het koiijensmet	— de koeijensmet.
— 134 — 27 — al te veel	— al te wel.
— 138 — 14 — 1805	— 1800.
— 145 — 26 — na	— nu
— 155 — 11 — hare	— zijne.
— 155 — 24 — allen	— alleen.
— 157 — 20 — allen	— alleen.
— 182 — 20 — <i>ἀπεκαλύειν</i>	— <i>ἀπεκαλύφειν</i> .
— 184 — 5 — Godheid	— Goedheid.

DRUCKFELDEN

1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6
7	7	7
8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14
15	15	15
16	16	16
17	17	17
18	18	18
19	19	19
20	20	20
21	21	21
22	22	22
23	23	23
24	24	24
25	25	25
26	26	26
27	27	27
28	28	28
29	29	29
30	30	30
31	31	31
32	32	32
33	33	33
34	34	34
35	35	35
36	36	36
37	37	37
38	38	38
39	39	39
40	40	40
41	41	41
42	42	42
43	43	43
44	44	44
45	45	45
46	46	46
47	47	47
48	48	48
49	49	49
50	50	50
51	51	51
52	52	52
53	53	53
54	54	54
55	55	55
56	56	56
57	57	57
58	58	58
59	59	59
60	60	60
61	61	61
62	62	62
63	63	63
64	64	64
65	65	65
66	66	66
67	67	67
68	68	68
69	69	69
70	70	70
71	71	71
72	72	72
73	73	73
74	74	74
75	75	75
76	76	76
77	77	77
78	78	78
79	79	79
80	80	80
81	81	81
82	82	82
83	83	83
84	84	84
85	85	85
86	86	86
87	87	87
88	88	88
89	89	89
90	90	90
91	91	91
92	92	92
93	93	93
94	94	94
95	95	95
96	96	96
97	97	97
98	98	98
99	99	99
100	100	100

Bij den Uitgever dezès zijn mede gedrukt :

- Hendriksz, (P.) (Hoogleeraar te Groningen) Heelkundige Operatiën en Waarnemingen, gedaan in het Nosocomium Academicum te Groningen. Met pl. 1822. f 1 : 16
- Magendie en Schouten, Natuur- en Ziektkundige-onderzoeking over het gebruik van het Pruissisch-Zuur, voorafgegaan door eene beschrijving van de Scheikundige en Physische Eigenschappen van dit Zuur, naar A. B. Granville, 1820. « - : 13
- Metzger, (J. D.) Geregte lijke Geneeskunde. Naar de 4de druk uit het Hoogduitsch vertaald door Mr. J. van der Linden, 2de uitgave. 1818. « 2 : 16
- Maunoir, (F. P.) Verhandeling over het Mergachtigen Bloedspongezweel of den Fungus medullaris et haematodes. Eene bekroonde Prijsverhandeling. In het Nederduitsch vertaald door A. van der Hout. 1821. « 1 : 4
- Onsenoort, (A. G. van) de Operative Heelkunde, stelselmatig voorgedragen. (In 3 Deelen compleet). Eerste Deel met 4 uitslaande platen. 1822. « 3 : —
- Onsenoort, (A. G. van) Verhandeling over de Graauwe Staar, met betrekking tot de verschillende Kunstbewerking welke tegenwoordig tot derzelve Geneezing in gebruik zijn, alsmede over den kunstigen Oogappel, enz. Met 2 uitslaande platen, 1818. « 2 : 4
- Raadgevingen aan Teringzieken en allen die vrezen door de teering aangetast te zullen worden; Naar het Hoogduitsch van C. W. Becker, 1823. « 1 : 4
- Richerand, (A.) Nieuwe Grondbeginselen der Natuurkunde van den Mensch (*Physiologie*). Naar de 8ste uitgave uit het Fransch vertaald door A. van Erpecum. 2 deelen. 1821. « 8 : 18

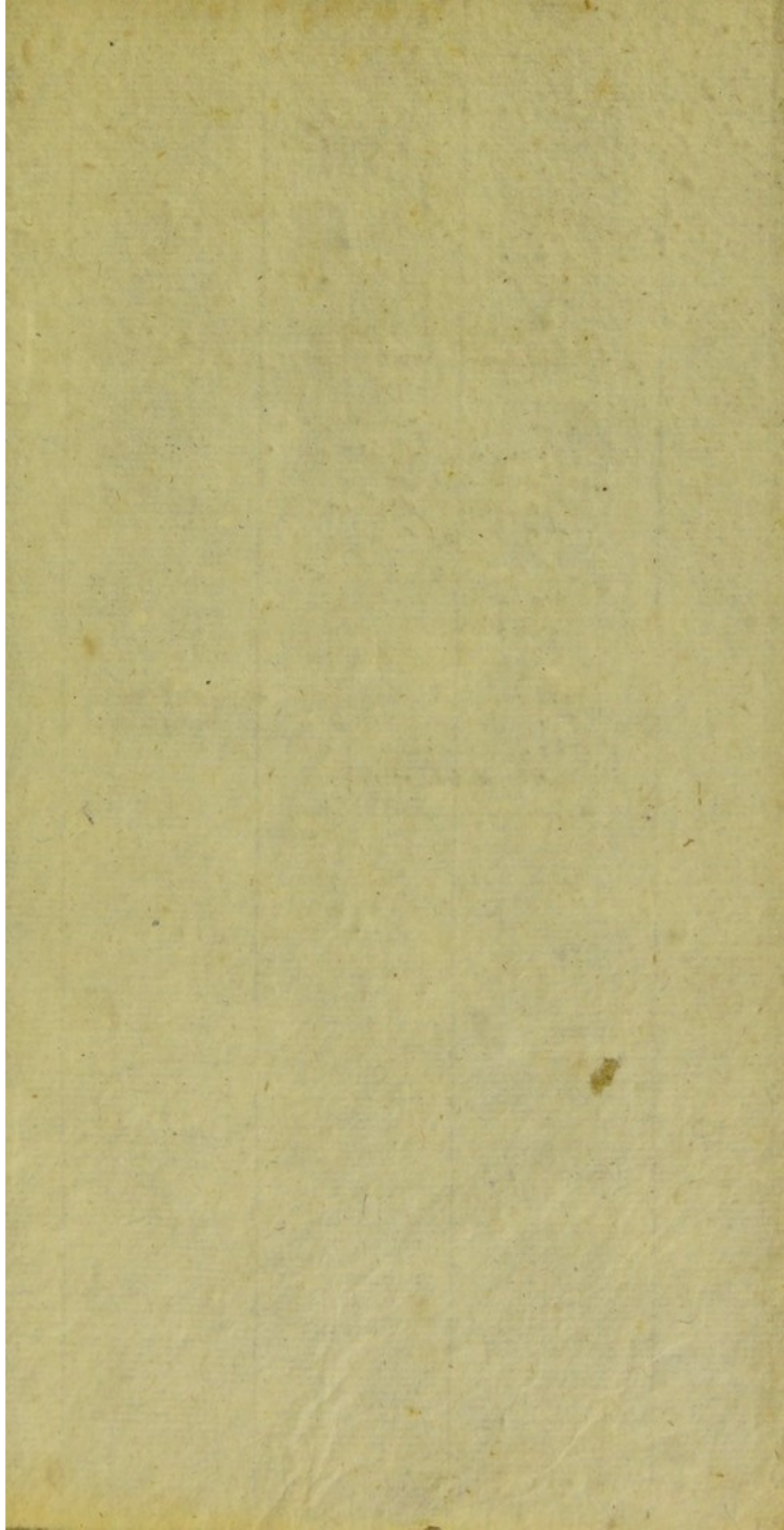
Ro-

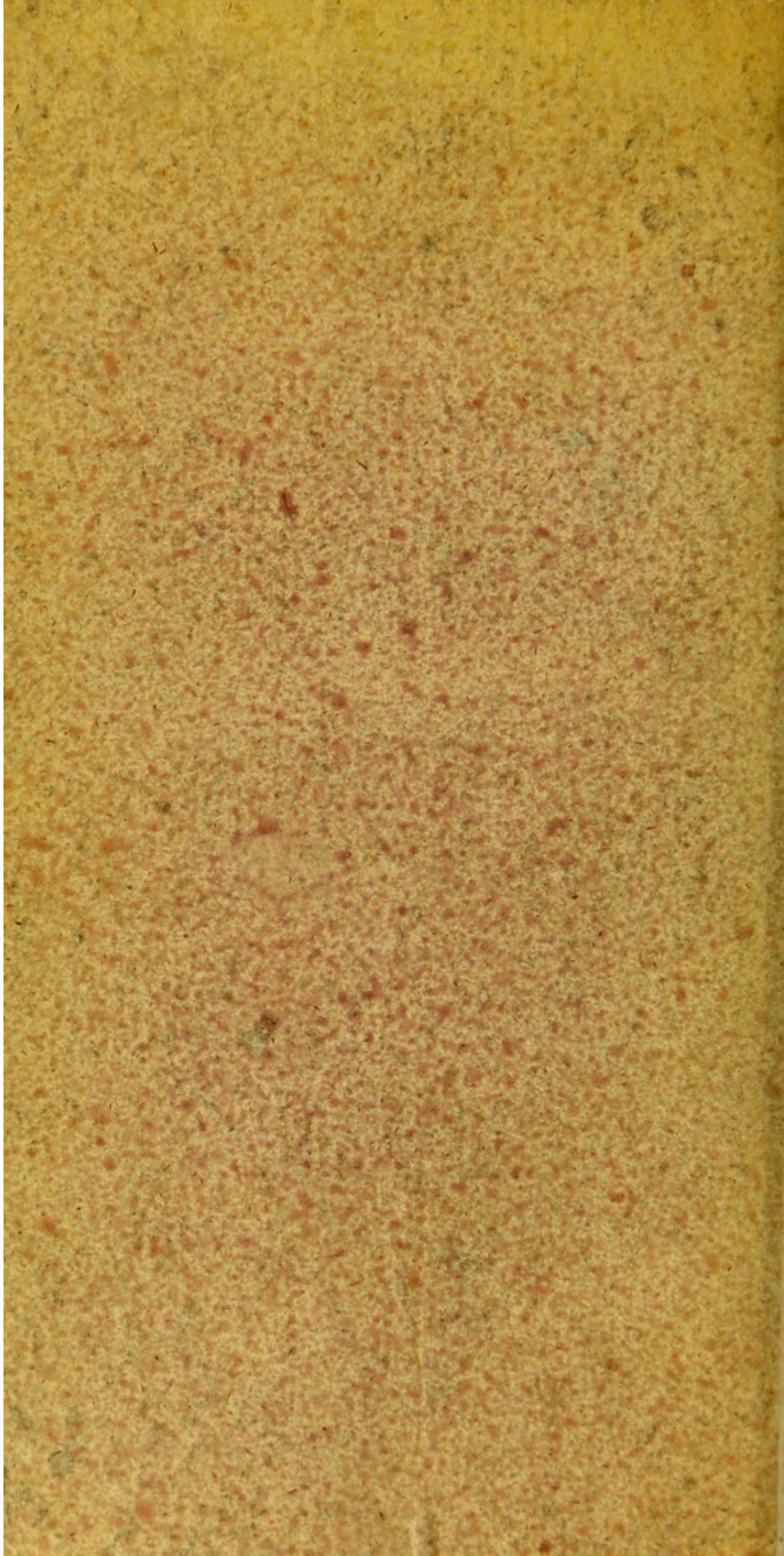

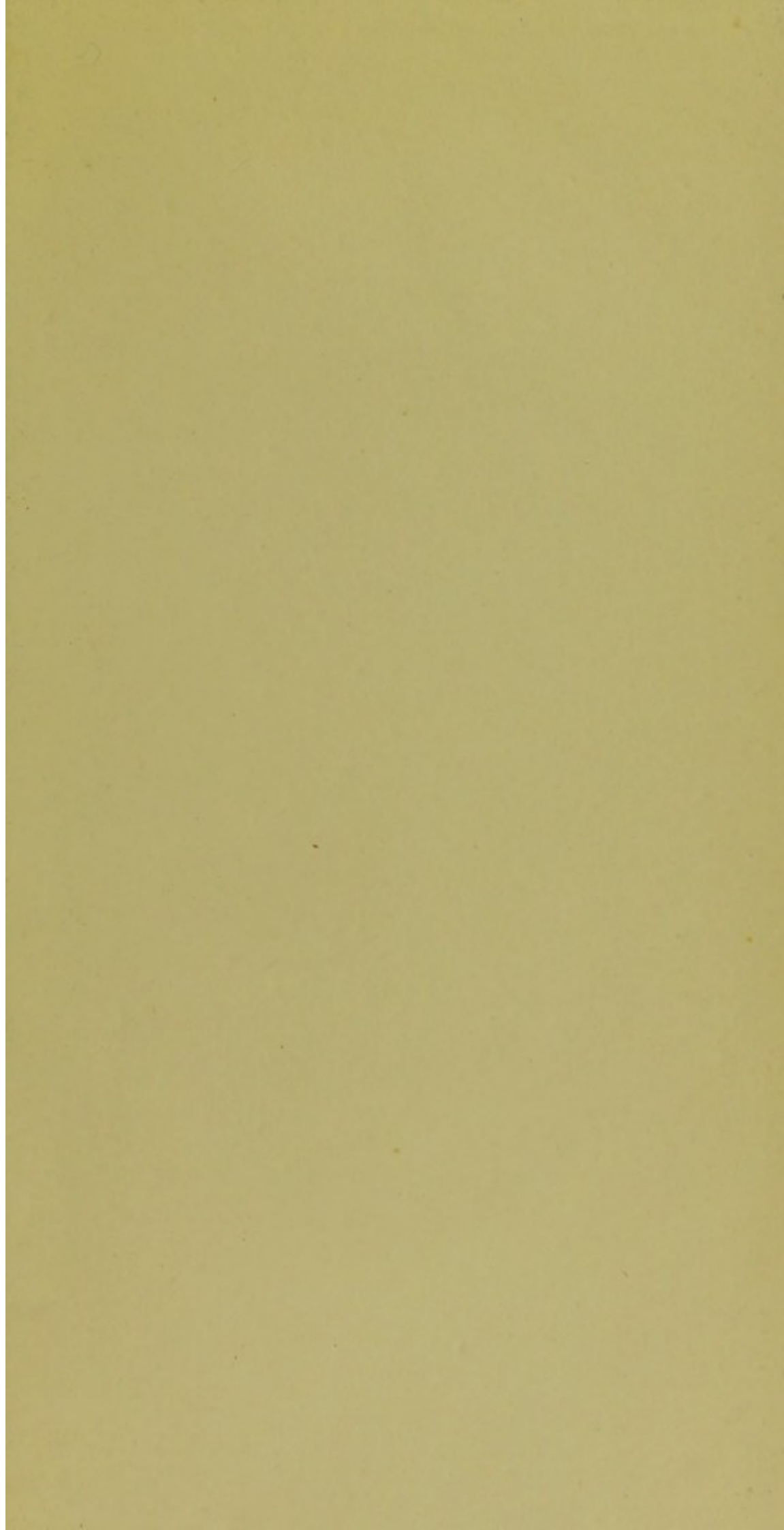

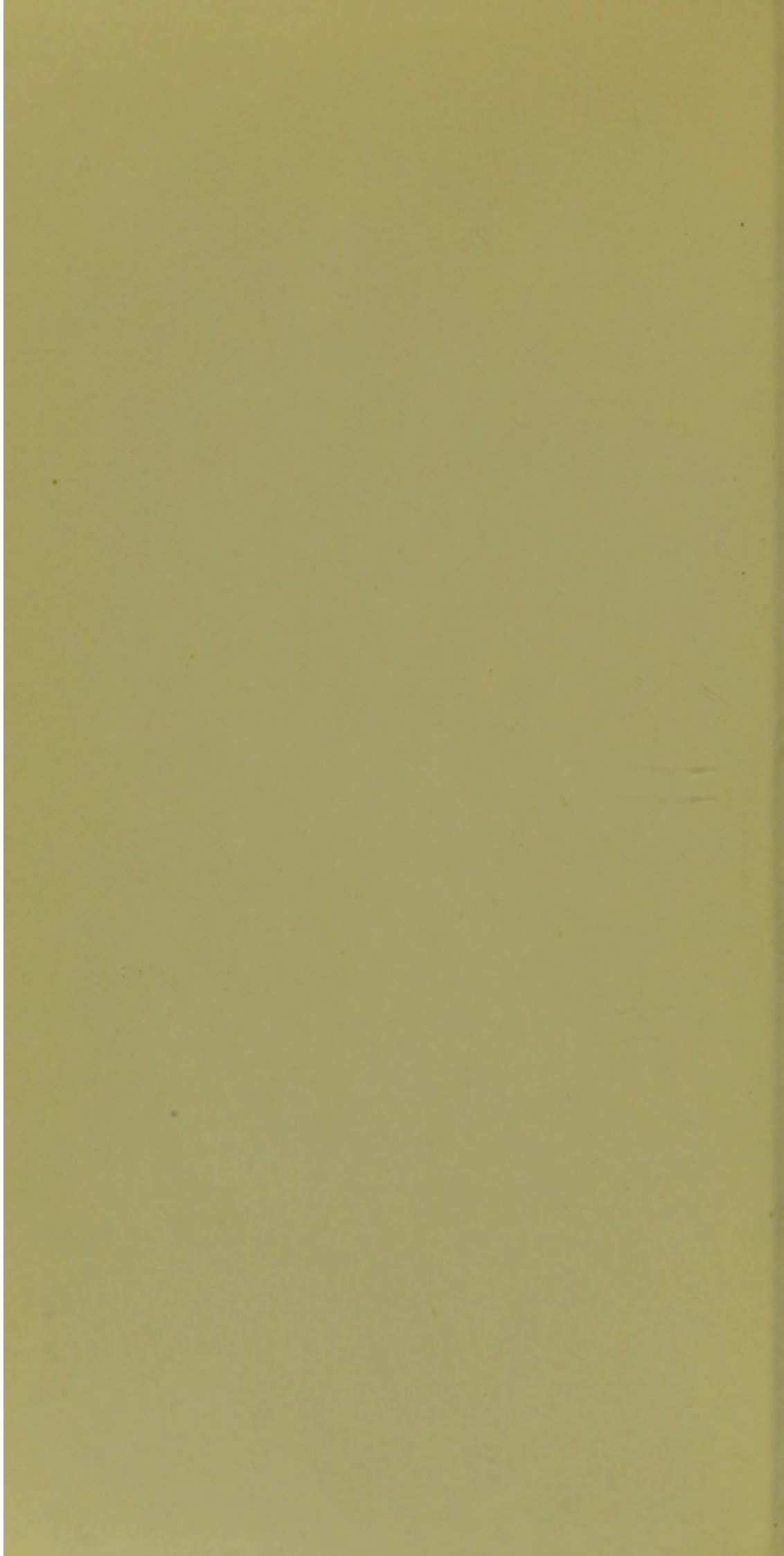
- Rosenthal, (F.) Handboek der Heelkundige Ontleedkunde, naar het Hoogduitsch door A. van der Hout 1821. « 2 : 4
- Soemmering, (S. T. van) Over de Ziekten van de Blaas en de Pisbuis, voornamelijk bij bejaarden Mannen. Uit het Hoogduitsch, naar de tweede zeer vermeerderde Uitgave, door H. S. Hijmans, M. Dr. te Rotterdam. 1823. « 2 : 8
- Swediaur, (F.) De Venerische Ziekten in alle hare Verschijnselen, Uitwerkselen Aard en Geneeswijze volledig behandeld. Uit het Fransch vertaald en met Aanmerkingen vermeerderd door G. Verriijn Stuart, M. D. 2 deelen. 1820. « 8 : 8
- Stark, (J. C.) Leerboek der Heelkundige Verbanden. Uit het Hoogduitsch vrij vertaald, verbeterd en aanmerkelijk vermeerderd door A. van der Hout. 3 deelen met 42 platen. « 9 : 16
- Tittman, (J. A.) Leerboek der Heelkunde. Uit het Hoogduitsch vrij vertaald en met Aanteekeningen vermeerderd door A. van der Hout. 3 deelen, 2de vermeerderde druk. 1819. « 6 : 18
- Wardrop, (J.) Waarnemingen over den Fungus Haematodes of het zachte Kreeftgezwel in onderscheidene der gewigtigste Werktuigen van het menschelijk Ligchaam. Naar het Hoogduitsch van C. G. Kuhn, door A. van der Hout. Met 8 platen. 1819. « 2 : 18
- Gesscher, (D. v.) Schets der Heelkundige Ziektekunde. » - : 16

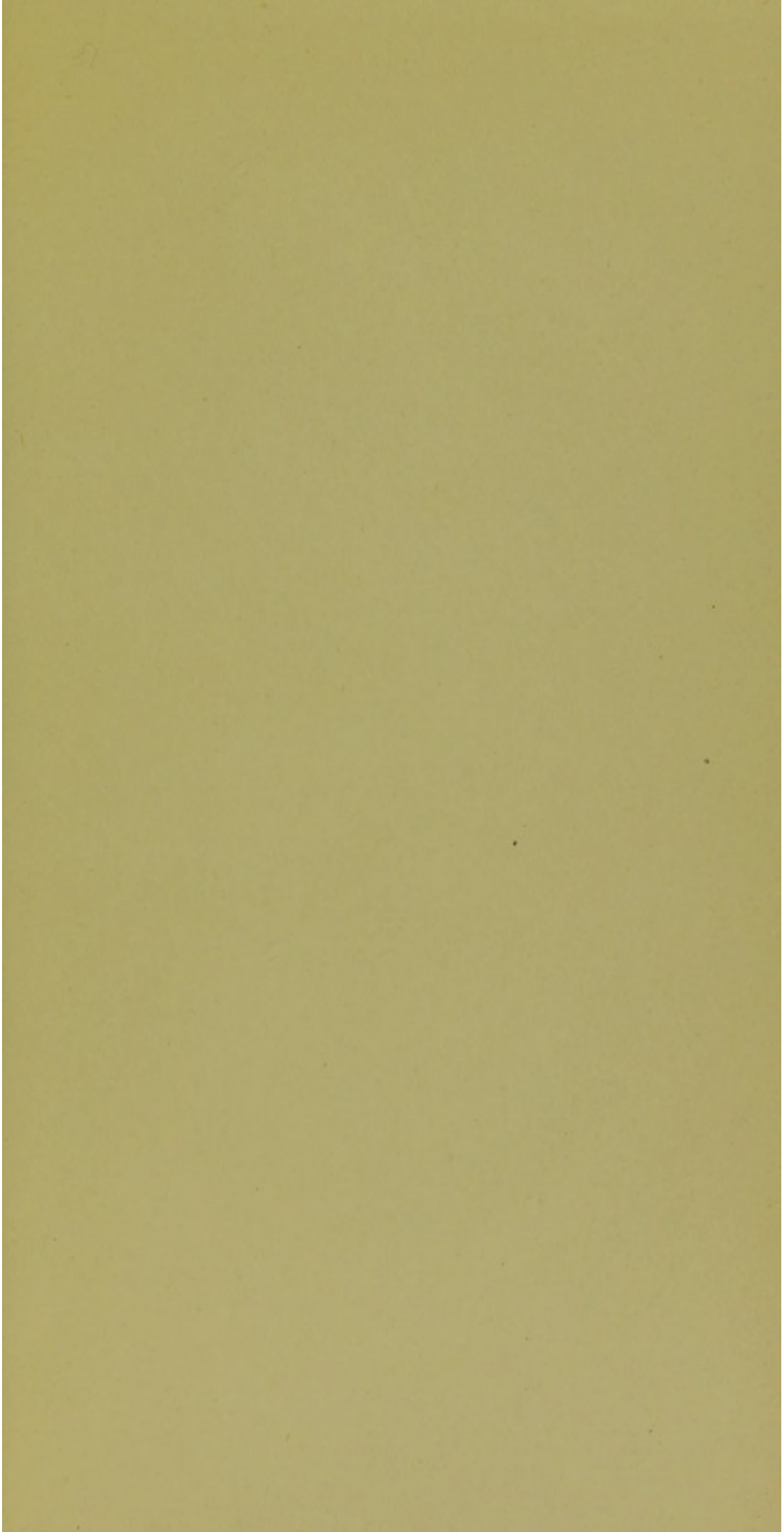

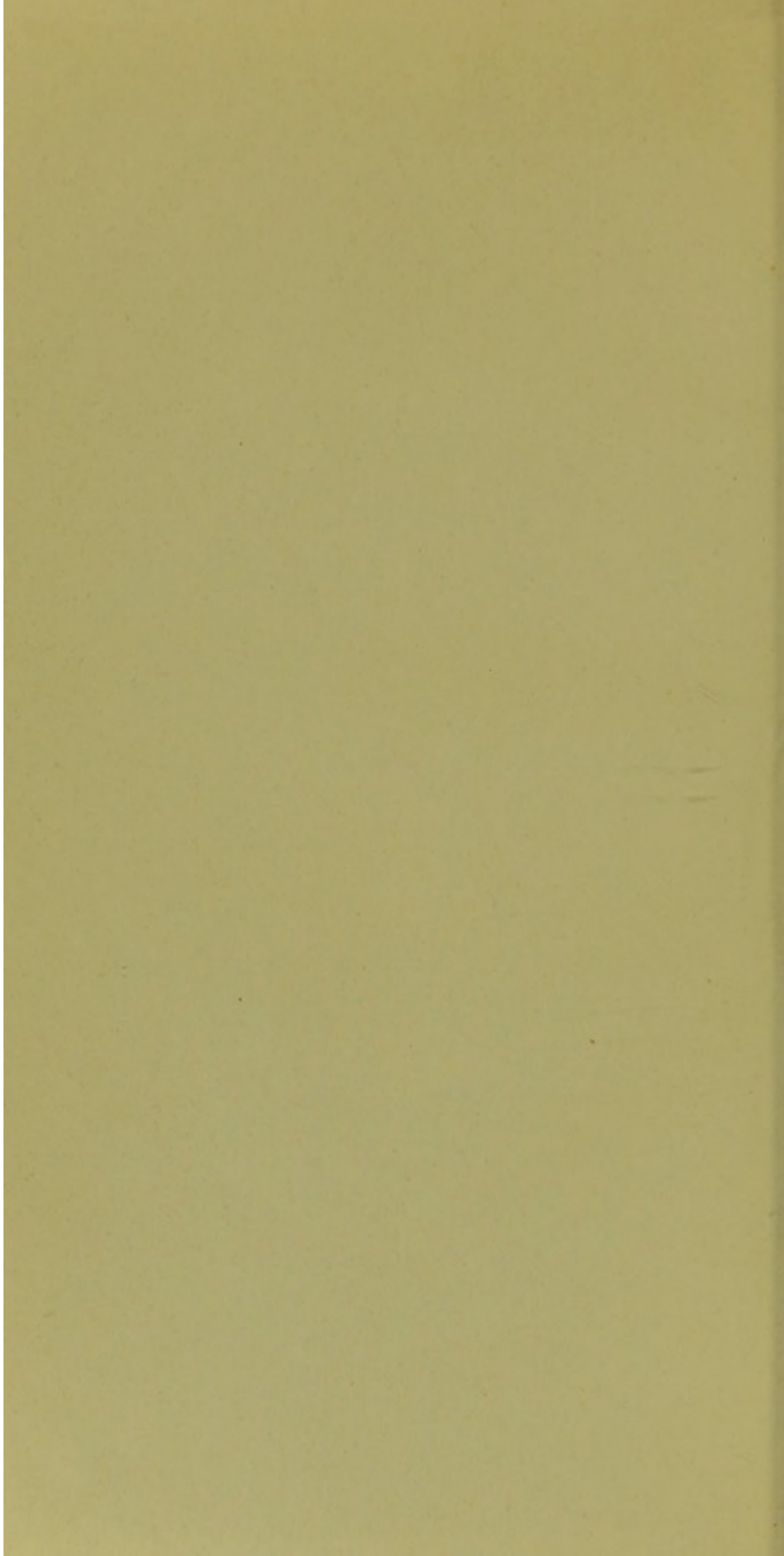

F.1151

Had

